

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
KULTŪROS IR MENO EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS
MENINIO UGDYMO KATEDRA

Tatjana Timko

**17-19 METŲ PAAUGLIŲ MOKYMO/SI SPREŠTI JIEMS AKTUALIAS
PROBLEMAS FORUMO TEATRE PROCESAS**

Magistro darbas
Teatro edukologija

Mokslinio darbo vadovė
doc. dr. Vida Kazragytė

Vilnius, 2009

Darbo autorius:

Tatjana Timko

.....

(parašas)

Darbo vadovas:

doc. dr. Vida Kazragytė

.....

(parašas)

Recenzentas:

doc. dr. Kristina Kaluinaitė

.....

(parašas)

TURINYS

IVADAS	4
1. FORUMO TEATRAS IR JO TAIKYMAS ASMENS IR VISUOMENĖS TOBULĖJIMUI.....	8
1.1. Augusto Boal - Forumo teatro pradininkas	8
1.2. Forumo teatro veikimo principai, orientuoti į dialogą ir problemų sprendimų paiešką....	13
1.3. Forumo teatro taikymo patirtis pasaulyje ir Lietuvoje.....	18
1.4. Paauglių mokymo/si spręsti problemas galimybės Forumo teatre.....	22
2. 17-19 METŲ PAAUGLIAMS AKTUALIŲ SOCIALINIŲ IR PSICHOLOGINIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO FORUMO TEATRE PROCESAS IR JO REZULTATAI.....	28
2.1. Forumo teatro taikymo paauglių mokymui/si spręsti problemas tyrimo etapai ir metodika.....	28
2.2. Paauglių požiūris į Forumo teatro taikymo atitikimą jų poreikiams.....	30
2.3. Paauglių gebėjimai, susiję su problemų sprendimu, ir jų formavimosi procesas Forumo teatre.....	36
2.3.1. Gebėjimai iškelti aktualias paaugliams socialines ir psichologines problemas.....	36
2.3.2. Gebėjimai pateikti iškeltų problemų alternatyvius sprendimus.....	41
2.3.3. Gebėjimai iškelti ir spręsti asmenines nepritapimo prie aplinkos problemas...	45
2.3.4. Gebėjimai pažinti įvairių vaidmenų elgesį ir atitinkamai keisti savo požiūrį, nuostatas, elgesį.....	50
IŠVADOS.....	61
LITERATŪRA.....	63
SANTRAUKA	67
SUMMARY.....	68
PRIEDAI.....	69

IVADAS

Problemos aktualumas. Paauglystė žmogaus vystymesi yra sudėtingas periodas, kuriame formuojasi asmenybės bruožai. Šiuo laikotarpiu paaugliai turi susitvarkyti su daug daugiau keliamų uždavinių, negu bet kuriuo vėlesniu jų gyvenimo periodu: jie turi būti pasiruošę palikti tėvų namus, įgauti savo bendraamžių pripažinimą, užmegzti draugiškus ir partnerystės santykius, nustatyti būsimos profesijos perspektyvas, sukurti asmeninę vertybių skalę kaip savo elgesio pagrindą. Šiame amžiaus tarpsnyje ateina eksperimentavimo laikai (Civinskas, Levickaitė, Tamutienė, 2006). Nemokėjimas susidoroti su kuria nors iš užduočių, gali sukelti adaptacijos ir socializacijos sutrikimų, kurių rezultatas – pasireiškiantis nepriimtinas elgesys ir potraukis neigatyvioms priklausomybėms.

Šiuolaikinėje bendruomenėje pateikiama reikšminga paauglių adaptacijos problema, kuri reikalauja **naujų** adekvačių jos sprendimo priemonių ir galimybių. Vienas iš paauglių integracijos į sociumą sprendimo būdų – interaktyvios teatro formos.

Vakarų visuomenėje spręsti vidines (psichologines) ir išorines (socialines) asmenybės problemas teatro pagalba pradėjo XX amžiaus pradžioje – egzistencializmo filosofijos viešpatavimo, audringo psichoterapijos vystymosi ir augančio visuomenės dėmesio žmonių santykiams laikais. Praeito amžiaus antrajame dešimtmetyje Jakob Moreno (Zigmundo Freud amžininkas, tėvynainis ir jo idėjų šalininkas) įkuria Spontaniškumo teatrą (Stegreiftheatre), pavadina jį psichodramos metodu, kuriame siekdamas ištirti asmenybės vidinį pasaulį naudoja dramatinės improvizacijos įrankį (Холмс, 1999).

XX amžiaus viduryje (60-ieji metai) atsiranda nauja, teatro principu pagrįsta, asmeninių problemų ir konfliktų sprendimo forma – Forumo teatras (Forum Theatre), kurio pradininku laikomas Brazilijos liaudies teatro režisierius Augusto Boal. Pagrindinė jo spektaklių tema tapo prievartos ir išnaudojimo situacija – engimas ir priespauda, pats teatras taip ir vadinosi Engiamųjų teatras (Theatre of Oppressed). Vaidinimų esmė – bendra su žiūrovais konflikto sprendimo ar išeitis iš sunkios gyvenimo situacijos paieška. Šio interaktyvaus teatro metodo unikalumas tas, kad žiūrovai jame ne pasyvūs vartotojai, o aktyvūs scenoje vykstančių įvykių dalyviai. Kiekvienas, atvykęs į Forumo teatrą, turi galimybę įtakoti įvykius scenoje. Kita šios teatro formos ypatybė: Forumo teatro siužetas – tai realus jo dalyvių gyvenimas. Brazilų dramos teoretiko nuomone, tradicinis teatras slopina vidinį stebėtojo poreikį veikti (Boal, 1979). Tradicinė, aristoteliška, teatro samprata gali pasiūlyti patirti katarsį, stebint kitų išgyvenimus, bet, deja, visai nepadedą žiūrovui pamatyti realių, tikrovėje glūdinčių, jo kančių priežasčių. Augusto Boal (1995) teigia, kad įprastos teatro formos nesuteikia galimybės daryti poveikį tikrovei. Tačiau teatrą galima panaudoti

visiškai priešingai: įveikti primestą slopinimą, leidžiant žiūrovams būti aktoriais. Augusto Boal „žiūrovas“ reiškia žiūrovą ir aktorių viename asmenyje.

Vėliau, XX amžiaus 70-aisiais metais, Niujorke Jonathan Fox įkuria Play Back teatrą (Play Back Theatre), kuriame naudoja pagrįstus teatrinio veiksmo ir psichoterapijos metodus, jų ištakos - Jakobo Moreno psichodrama ir Augusto Boal Forumo teatro principai. Play Back teatras nuo psichodramos skiriasi tuo, kad nesiremia psichoterapijos pagrindu, o nuo Engiamųjų teatro tuo, kad nėra akcentuotas į prislėgtųjų problemų sprendimą. Jonathan Fox teatro idėja – gyvenimo istorijų, įtakotų patirties, vaidinant jas scenoje, keitimasis (Fox, 1994).

Interaktyvius teatro metodus (psichodramą, Forumo teatrą, Play Back teatrą, dramoterapiją, proceso dramą ir kt.) užsienyje aktyviai naudoja teatro darbuotojai, pedagogai, socialiniai darbuotojai ir psichologai, dirbdami su paaugliais. Požiūrį į teatrą kaip į galimybę padėti žmonėms susidoroti su jų kompleksais ir problemomis, būdingomis įvairaus amžiaus žmonių grupėms, tyrė A. Boal (1979, 1992, 1995), G. Bolton (1984), R. Marineau (1989), D. Kipper (Киппер, 1993), P. Kellerman (1992), G. Leutz (Лейц, 1994), P. Holmes (Холмс, 1999), M. Kipnis (Кипнис, 2002), A. Owens, K. Barber (2006) ir kiti. Paminėti autoriai analizavo interaktyvių teatro formų ir metodų (tarp jų ir Forumo teatro) galimybę įtakoti asmenybės vystymąsi, nes šitie metodai padeda lavinti tarpasmeninius ir socialinius santykius (Owens, Barber, 2006).

Forumo teatras – dar mažai Lietuvoje paplitęs metodas, nors jis jau seniai ir efektyviai naudojamas daugelyje pasaulio šalių kaip būdas pažinti save ir supantį pasaulį, kaip priemonė pakeisti esamas aplinkybes ir rasti išeitį iš konfliktinės situacijos. Tai rodo, kad nagrinėjama tema yra **aktuali**.

Forumo teatras leidžia pedagogams, dirbantiems su paaugliais, pasiūlyti jauniems žmonėms interaktyvų jų problemų sprendimo metodą. Jis naudojamas profesionalų kaip vienas iš būdų žalingų įpročių (tokių kaip alkoholizmas ir narkomanija) profilaktikos darbe. Šis metodas sukuria erdvę diskusijoms ir panašus į realiojo gyvenimo inscenizavimą, kas savo ruožtu padeda jauniems žmonėms išplėsti jų sąmoningumą, kovojant su iškylančiomis problemomis. Forumo teatro savitumas pasižymi tuo, kad po aktorių pristatymo bet kuris žiūrovas gali išeiti į sceną ir suvaidinti savo reakciją į situaciją. Po to vyksta diskusija ir aptarimas - auditorija bendromis pastangomis randa problemos sprendimo būdus, kurie patenkina visus renginio dalyvius.

Pedagogai ir psichologai jau seniai įrodė praktinio veiksmo įtaką žmogaus mokymui/si įgyti elgesio įgūdžių ir spręsti problemines situacijas. Neįmanoma išmokyti elgesio įgūdžių, vien tik apie juos pasakojant, įgūdžiai įgyjami praktinėje veikloje

(Kellerman, 1992). Tam tikrą žmonių elgesį lemia ne biologiniai poreikiai - sakoma amerikiečių edukologų M. Lipman ir A. Sharp (1999) veikale „Markas. Visuomenės tyrimas“ – o išmokti ar įsisavinti elgesio modeliai. Jakob Moreno teigė, kad veikti yra svarbiau negu kalbėti, psichodramos pradininko nuomone, veiksmas – tai būtis, ir tiesą galima pažinti tik veikiant (Киппер, 1993). Forumo teatras leidžia asmenybei eksperimentuoti scenoje, tiesioginėje praktikoje ieškoti atsakymų į ypač svarbius klausimus, atveria jai naujus gyvenimo elgesio būdus ir veiksmus, suteikia unikalią individualią patirtį. Pasak Rene Marineau (1989), tikrasis dvasingumas, pagrįstas asmeniniu išgyvenimu, ypač svarbus ir neišvengiamas gyvenimo aspektas.

Profesionalai Forumo teatro užsiėmimų metu sudaro sąlygas dalyviams (nepriklausomai nuo jų amžiaus) įgyti praktinės patirties ir lavinti gyvenimo įgūdžius. Ypač efektyviai metodas pasireiškė praktikuojant su paaugliais. Lietuvoje Forumo teatras yra palyginti naujas darbo su jaunimu būdas – mažai žinomas ir beveik netaikomas, jis pradėtas naudoti specialistų, dirbančių su jaunais žmonėmis, tik XXI amžiaus pradžioje. Ši interaktyvų teatro metodą praktikuoja kai kurių teatro grupių vadovai (pvz., Lietuvos vaikų ir jaunimo centro teatro kolektyvų vadovai), nuo 2004 metų Vilniuje veikia Forumo teatro studija, kurią įsteigė aktorė Rimanta Vaičekonytė. Tačiau Forumo teatro galimybių panaudojimas, dirbant su paaugliais ir jaunimu, nėra išsamiai ištirtas. Tyrimo aktualumas: paauglių mokymas/is spręsti jiems aktualias problemas, taikant Forumo teatro metodą, Lietuvoje yra kol kas netyrinėta mokslinėje literatūroje tema.

Tyrimo objektas – 17-19 metų paauglių mokymo/si spręsti jiems aktualias problemas procesas, taikant Forumo teatro metodą.

Tyrimo problema – kaip taikyti Forumo teatro metodą, kad 17-19 metų paaugliams būtų padedama išmokti spręsti jiems iškylančias aktualias problemas.

Tyrimo tikslas – atskleisti, kokios vidinės (psichologinės) ir išorinės (socialinės) problemos jaudina 17-19 metų paauglius, ir kaip, taikant Forumo teatro metodą, susiformuoja gebėjimai jas iškelti ir konstruktyviai išspręsti.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę, metodinę literatūrą, susijusią su Forumo teatro metodo taikymu, ir išaiškinti metodo veikimo principus.
2. Apibūdinti paauglių požiūrį į Forumo teatro taikymo atitikimą jų poreikiams.
3. Išaiškinti, kaip, taikant Forumo teatro metodą, vyksta 17-19 metų paauglių gebėjimų spręsti problemas formavimosi procesas.
4. Nustatyti 17-19 metų paauglių gebėjimus, įgytus mokymo/si spręsti jiems aktualias vidines (psichologines) ir išorines (socialines) problemas procese, taikant Forumo teatro metodą.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai – mokslinės, metodinės literatūros sisteminė analizė, palyginimas, apibendrinimas.
2. Empiriniai – atvejų tyrimai: užduotys 17-19 metų paaugliams, jų atlikimo stebėjimas ir vertinimas Forumo teatro užsiėmimuose, individualieji pokalbiai;
3. Matematiniai – procentinė duomenų analizė.

Tyrimo etapai:

1. 2007-09 – 2008-04 studijuojama teatro, pedagoginė, psichologinė ir metodinė literatūra apie Forumo teatrą bei kitus interaktyvius teatro metodus; atrenkami ir klasifikuojami teiginiai, aspektai;
2. 2007-11 – 2008-12 vienuoliktųjų ir dvylikųjų klasių mokiniams vedami Forumo teatro užsiėmimai; atliekami atvejų tyrimai: užduotys ir jų atlikimo stebėjimas, individualūs pokalbiai, kokybinė duomenų analizė;
3. 2008-06, 2008-12 atliekamas mokinių anketavimas, vyksta kiekybinis tyrimo duomenų nagrinėjimas;
4. 2008-12 – 2009-05 rašomas darbas, suformuluojamos išvados.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, 2 dalys, išvados, literatūros sąrašas, santrauka (lietuvių ir anglų kalbomis) ir priedai. Bendra apimtis - 73 puslapiai (68 puslapiai be priedų). Darbe pateikta 2 lentelės, 4 paveikslai. Panaudoti 59 literatūros šaltiniai.

1. FORUMO TEATRAS IR JO TAIKYMAS ASMENS IR VISUOMENĖS TOBULĖJIMUI

1.1. Augusto Boal – Forumo teatro pradininkas

Brazilų dramaturgas, režisierius, teatro pedagogas ir edukologas Augusto Boal (gimė 1931 m.) yra vienas iš interaktyvių teatro formų pradininkų. Iki A. Boal šioje srityje XX amžiaus pirmoje pusėje pradėjo dirbti garsus teoretikas ir praktikas Jakob Moreno (1889 - 1974) – psichodramos metodo įkūrėjas. Dramos suvokimas kaip terapeutinis metodas – kaip galimybė vaidinimo metu išvaduoti asmenybės kūrybinę esmę (Лейтс, 1994), kaip galimybė sustiprinti žmogaus vertę, nugalėti drovumą, atskleisti įvairius elgesio modelius - atsirado teatrinio eksperimento, pradėto J. Moreno po Pirmojo pasaulinio karo Vienoje ir gavusio Spontaniškumo teatro pavadinimą, rezultate. Savo veikaluose J. Moreno pabrėžė spontaniškumo svarbą ir teigė, kad žmogaus kūrybinė galia be spontaniškumo, be improvizavimo – bevaisė (Blatner, 1992). Psichodramos metodas, J. Moreno nuomone, padeda „spręsti ne tik asmenines, buitines ir egzistencines problemas, bet jis taip pat orientuotas ir į kūrybą, į asmenybės atsiskleidimą“ (Melnikova, 2007, p. 129).

Vadovaudamasis J. Moreno dramos improvizavimo galimybių teorija, A. Boal realizavo savo tėvynainio brazilų mokslininko Paulo Freire (1921 – 1997) idėją sukurti teatro formą, kurioje prislėgtieji tampa artistais (Freire, 1970). P. Freire koncepcijoje „Prislėgtųjų ugdymas“ (Pedagogy of the Oppressed) teigė, kad per teatrą prislėgtieji žmonės turi geriau pažinti socialinę tikrovę, kad galėtų ją keisti savo gyvenime. A. Boal įgyvendino šią idėją ir pristatė visam pasauliui naują interaktyvią teatro formą – **Forumo teatrą**.

Savo eksperimentus interaktyviame teatre brazilų teoretikas ir praktikas pradėjo šeštajame ir tęsė septintajame XX a. dešimtmečiuose, būdamas Rio de Žaneiro liaudies teatro „Arena“ (Arena Theatre) režisieriumi. Jaunystėje, vykdydamas tėvo valią, A. Boal įstojo į Kolumbijos universitetą, kur įgijo chemijos inžinerijos daktaro laipsnį, bet po to dvejus metus jis stažavosi Niujorko teatro scenoje, o grįžęs į Braziliją, iškart rado vietą liaudies teatre. Kartu su savo trupe jis organizuodavo vaidinimus gatvėse, fabrikuose, draugijose ir bažnyčiose – vietose, kurias galėdavo pasiekti Rio de Žaneiro skurdžių kvartalų žmonės. Vėliau jis pavadins šią vaidinimo formą Engiamųjų teatru (Theatre of Oppressed). „A. Boal stengėsi suvokti, koku būdu įprastas sceninis, beje, neretai tampantis savotišku primetimu ar net engimu, monologas virsta dialogu tarp žiūrovų ir

aktorių“ (Bjorkvik, 2005, p. 21). Režisieriaus pastangomis buvo siekiama transformuoti tradicinės vaidybos „monologą“ į „dialogą“ tarp žiūrovų ir scenos. Laikydamas dialogą svarbiausia ir naudingiausia žmonių bendravimo forma, jis sukūrė tokį vaidinimo procesą, kurio metu žiūrovai gali sustabdyti veiksmą ir pasiūlyti aktoriui atlikti veiksmus, kurie nebuvo numatyti scenarijuje. Kartą, taip nutraukus spektaklį, moteris iš publikos bandė paaiškinti, kaip turėtų elgtis engiamasis personažas. Susijaudinusi ji pati užlipo ant scenos ir parodė aktoriams, kaip viskas turėtų atrodyti. Pasak A. Boal (1995), tą mirksnį ir įvyko didžiausias jo teatro perversmas. Atsirado teatras, kur išnyko riba tarp aktoriaus ir žiūrovo. Tai buvo A. Boal „žiūrovo-aktoriaus“ teatro gimimas, apie kurį režisierius sakė: „Kiti žmonės kuria teatrą, mes visi esame teatras“ (Bjorkvik, 2005, p. 21). A. Boal teatras tapo praktiniu socialinio aktyvumo pagrindu.

1971 m. režisieriaus darbas atkreipė karinės diktatūros dėmesį, dėl politinių priežasčių jis buvo priverstas palikti Braziliją ir išvykti penkeriems metams į Argentiją, dvejiems metams į Portugaliją ir aštuoneriems - į Prancūziją. Tik po penkiolikos metų jis grįžo į Rio de Žaneirą. Šiuos metus režisierius aktyviai propagavo interaktyvų teatrą kaip dialogo su visuomene metodą.

Aštuntojo dešimtmečio pradžioje A. Boal Engiamųjų teatras buvo žinomas, o devintajame dešimtmetyje išpopuliarėjo daugumoje pasaulio šalių.

Daugiau negu per keturiasdešimt darbo metų su interaktyviais teatro metodais brazilų režisierius išvystė tokias Engiamųjų teatro formas:

- Laikraščių teatras (Newspaper Theatre),
- Įvaizdžio teatras (Image Theatre),
- Neregimasis (nematomas) teatras (Invisible Theatre),
- Įstatyminis teatras (Legislative Theatre),
- Forumo teatras (Forum Theatre).

Norėdamas atkreipti visuomenės dėmesį į gyvenimo problemas, 1971 m. Brazilijoje Augusto Boal sukūrė **Laikraščių teatrą**. Jo trupė inscenizuodavo laikraščių ir žurnalų straipsnius bei kitų išspausdintų šaltinių medžiagą (brošiūras, įstatymų rinkinius ir netgi Biblijos skyrius). Šie spektakliai buvo rodomi varguomenei ir inicijuodavo visuomenines diskusijas.

Įvaizdžio teatras apima daugybę renginių, kuriuose ugdomi žmogaus savistabos įgūdžiai ir lavinamas gebėjimas bendrauti grupėje, o kūno kalba kuriami įvaizdžiai padeda dalyviams spręsti tam tikras grupės problemas. Įvaizdžio teatras neįpareigoja dalyvių vaidinti vaidmenis, kaip tai daro aktoriai klasikiniame teatre. Dalyviai tik kuria įvaizdžius, kuriais

perteikia mintis ir jausmus apie savo gyvenimą ir patirtį. Įvaizdžio teatro pradžioje dalyviai susiskirsto į grupes ir siūlo įvaizdžių temas bei pavadinimus. Kiekvienas dalyvis iš esamos grupės „nulipdo“ skulptūrą pateikta tema. Visos grupės, vaikščiodamos nuo vienos skulptūros iki kitos, komentuoja ir aiškinasi. Galima užduotis - sukurti idealų tam tikros temos įvaizdį. Kiekvienas dalyvis modifikuoja realų įvaizdį, norėdamas parodyti, kaip nuo realios tikrovės pereinama prie trokštamo rezultato. Po to grįžtama prie realaus įvaizdžio, kur ir prasideda debatai.

Režisierius teigia, jog sukurtas paveikslas gali perteikti daugiau ir geriau nei žodinis tekstas, jis gali giliau išreikšti jausmus - netgi tuos, kurie yra pasąmonėje ir aktorių ne visada suvokiami (Boal, 1992). Ši teatro forma yra demokratiška, nes gali sujungti įvairias tautas ir kultūras, ištirpdydama kalbos barjerus.

Neregimąjį (nematomą) teatrą A. Boal suformavo būdamas Argentinoje. Šią teatro formą režisieriui teko išrasti dėl nuolatinės politinio susidorojimo grėsmės. Neregimųjų teatro siekiama išvengti represinės politikos klimato. Šis teatras transformuoja visuomeninę erdvę į debatų sceną, sukurdamas „teatrines“ situacijas visuomeninėse vietose, neišpėjant publikos, jog vaidinamas spektaklis. Pašaliniai asmenys įtraukiami į pokalbį apie socialinę spaudą ir paraginami suvaidinti spektaklyje. Žiūrovai tampa aktyviais veikėjais, tačiau jie nežino, kad veiksmai, kuriame dalyvauja, - daugiau teatras negu tikras gyvenimas. Neregimasis (nematomas) teatras - tai „realus“ teatras, organizuojamas ne teatro pastate, bet vaidinamas realiose erdvėse. Keli aktoriai surepetuoja sceną ir vėliau suvaidina ją atitinkamoje viešojoje vietoje. Scena vaizduoja tam tikrą netikėtą, provokuojantį elgesio modelį, kuriuo norima iškelti publikos debatus. Šiuo atveju žiūrovai yra visiškai laisvi reikšdami norimą poziciją, jie skatinami ne rasti vieną tiesą, bet suprasti ir įsisąmoninti įvairias pozicijas (Cohen-Cruz, 1998). Tai klausimų kėlimas, nebūtinai reikalaujantis atsakymų.

Įstatyminis teatras – Neregimojo teatro forma ir A. Boal naujovė. 1992 m. iš Brazilijos darbo partijos kandidatų sąrašo jis buvo išrinktas į Rio de Žaneiro Vereadores rūmus (miesto tarybą). Būdamas šiame poste režisierius pritaikė teatro metodus miesto politikoje. Jis pasamdė savo teatro trupę kaip legalius darbuotojus ir įgyvendino interaktyvius teatro metodus valdymo srityje, sukurdamas septyniolika žaidėjų bendrovių visame mieste. Šis valdymo būdas buvo pradėtas vadinti Įstatyminiu teatru, kuriame paprasti žmonės, turėdavę tik balsuotojų vaidmenį, buvo skatinami tapti įstatymų leidėjais. Dabar Brazilija turi tryliką įstatymų, kurie buvo sukurti Įstatyminio teatro forumuose, o eksperimentai Įstatyminio teatro veikloje nuo to laiko atliekami Londone, Toronte, Miunchene ir Paryžiuje (Bjorkvik, 2005).

Visas išvardytas A. Boal Engiamųjų teatro formas vienija pagrindinis ir, režisieriaus manymu, privalomas teatro veiksmų principas – *forumas*, t.y. dialogas tarp veiksmo dalyvių ir žiūrovų. Todėl **Forumo teatras** – tai Engiamųjų teatro pagrindas. Pats pavadinimas susidaro iš dviejų dalių: teatras (vaidinimas) ir forumas (pokalbis, diskusija). Šiuo metu pasaulyje iš visų išvardytų brazilų režisieriaus A. Boal interaktyvių teatro formų Forumo teatras yra pats populiariausias metodas.

Forumo teatras buvo sukurtas septintajame dešimtmetyje. Šio teatro veiksmo būdo pagrindinė idėja yra tokia: žmogui, jaučiančiam priespaudą ir patekusiam į sunkią socialinę ar kokią kitą neteisybę, sąveikaujant teatrui galima surasti tinkamiausią sprendimą. Tai, kas vyksta scenoje, verčia jį mąstyti, kartu išgyventi ir išprovokuoja atsakomąją reakciją.

Forumo teatro dalyviai nagrinėja žmonių santykius įvairiais lygiais. Jie skatinami analizuoti:

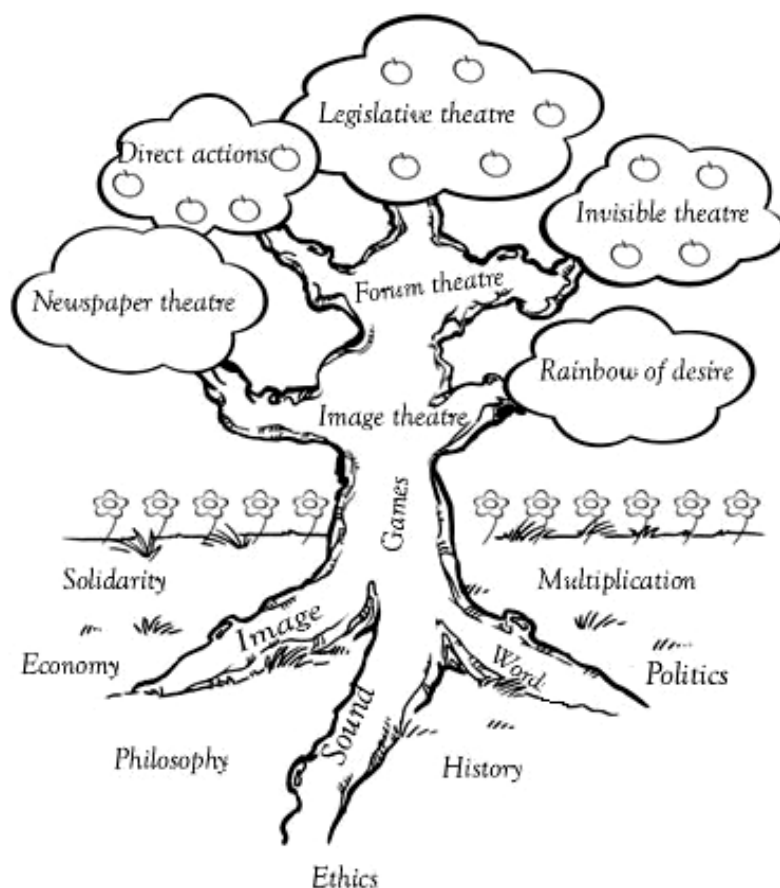
- santykius tarp žmonių vienoje grupėje arba santykius tarp skirtingų grupių;
- vieno žmogaus išgyvenimus: bejėgiškumo jausmą, baimę ir pan.;
- tikslus suvokimo būdus, kurie gali būti nesusikalbėjimo tarp žmonių ir jų konfliktų priežastis.

Forumo teatro misija – padėti dalyviams gilintis į žmonių konfliktus, ieškoti jų priežasties ne tik netobuluose įvairių bendruomenės sluoksnių santykiuose, bet ir pačioje asmenybėje (Cohen-Cruz, Schutzman, 1994), nes, kaip teigė konfliktų analitikai J. Edeelman ir M. Crain, „daugelis žmonių nustebtų sužinoję, kad išoriniai konfliktai beveik visada yra mūsų vidinių problemų atspindys – tų vidinių problemų, kurių neišsprendėme ar net patys sau nepripažįstame turėti“ (1997, p. 25).

Forumo teatro žiūrovai ne šiaip pašaliniai žiūrovai, o tam tikra prasme įvykių liudininkai ir dalyviai. Palankioje teatro aplinkoje aktoriai ir patys žiūrovai siūlo įdomią išeitį, visiškai įmanomą realiame gyvenime. Faktiškai Forumo teatro sąlygomis įmanoma vykdyti savotišką gyvenimo repeticiją, ieškant išeities iš sudėtingų situacijų, teikiančią raktą supančio pasaulio ir asmeninio gyvenimo pertvarkai.

„Noro vaivorykštė“ (The Rainbow of Desire) – tai Engiamųjų teatro technika, naudojama tam tikrų problemų sprendimų nagrinėjimui. Viskas prasideda nuo vieno dalyvio pasakojimo apie priespaudą, patirtą tikrame gyvenime: kaip žmogus, nors ir besistengdamas, neišsprendė konflikto. Visi dalyviai kuria scenarijų pagal papasakotą istoriją, vaidina ją ir siūlo įvardintos problemos sprendimus.

Tree of the Theatre of the Oppressed

1 pav. Engiamųjų teatro medis

Tarptautinės Engiamųjų teatro organizacijos svetainėje (<http://www.theatreoftheoppressed.org>) 2004 m. Augusto Boal, norėdamas paaiškinti Engiamųjų teatro esmę ir visų jo teatro rūšių bei formų santykius, patalpino iliustraciją, kurioje pavaizdavo medį. Medis pateikiamas kaip ilgaamžiškumo, tvirtumo ir derlingumo simbolis. Medį A. Boal išsirinko neatsitiktinai. Universalus, visoms tautoms būdingas PASAULIO MEDIS kartais suvokiamas kaip pasaulio atrama, bet dažniausiai – kaip pasaulio ašies įsikūnijimas, reiškiantis pasaulio harmoniją, tvarką. A. Boal medžio šaknys – tai teatrinio meno sudedamieji elementai: vaizdas, garsas, žodis. Engiamųjų teatras, režisierių nuomone, asocijuojasi su žodžiais „žiūrėti“, „klausyti“, „bendrauti“. Medžio šaknys įleistos giliai į gelmes. Gelmės simbolizuoja pagrindą, kuriuo remiasi ir visuomenė, ir A. Boal Engiamųjų teatras, tai: solidarumas, ekonomika, filosofija, etika, istorija, politika ir vystymasis. Medžio liemuo, mediena, darbo medžiaga – žaidimai. Medžio vainikas – visos Engiamųjų teatro formos (viena šaka atiduota tiesioginiam teatrui kaip veiksmo formai). Forumo teatras ir Įvaizdžio teatras yra pačiame medžio viduryje, jie simbolizuoja Engiamųjų teatro pagrindą, iš kurio auga kitos medžio šakos – kitos brazilų režisieriaus teatro formos.

Savo teorijas ir metodus Augusto Boal pristato literatūriniuose veikaluose. 1979 metais jis išleido pirmąją knygą, pavadintą „Prislėgtųjų teatras“ (The Theatre of the Oppressed). Šiame veikle nuosekliai analizuojama Aristotelio „Poetika“ ir ankstyvoji Vakarų teatro istorija. A. Boal nuomone, Brazilijoje viešpataujanti diktatūra yra tipiškas engėjo, kuris teatro priemonėmis teisia savo valdžios sistemą, pavyzdys. Autorius yra neabejotinai kairiųjų pažiūrų žmogus, bandantis kurti geresnį pasaulį, kuriame žmonės turėtų lygias teises, pasaulį, kuriame nebeliktų nuskriaustų ir pažemintų.

Skirtingai nuo „Prislėgtųjų teatro“ kitoje A. Boal knygoje „Žaidimai aktoriams ir ne tik aktoriams“ (Games for actors and non-actors, 1992) autorius patalpino nedidelę teorinę medžiagą ir daugybę praktinių pavyzdžių, skirtų dramos praktikams. Jis trumpai aprašo savo teoriją, iš esmės siūlydamas skaitovui savo darbo Europos šalyse praktinius pavyzdžius.

Knyga „Noro vaivorykštė“ (The Rainbow of Desire), išleista 1995 metais, raginanti visuomenę būti harmoninga, iš pirmo žvilgsnio prieštarauja ankstyvoms A. Boal teorijoms, šaukiančioms apie sukilimą ir perversmą tiek visuomenėje, tiek ir teatro srityje. Tačiau visuose brazilų praktiko ir teoretiko veikaluose egzistuoja bendros tendencijos: „engėjų“, stokojančių, A. Boal žodžiais, katarsio ir tikinčių pasiekti jį klasikinio teatro pagalba, kritika; „engiamų“ žmonių raginimas laužyti savo vidinius barjerus, lemiančius jų priespaudą, ir kvietimas tapti pilnaverčiais visuomenės piliečiais.

Knyga „Hamleto ir kepėjo sūnus: mano gyvenimas teatre ir politikoje“ (Hamlet and the Baker's Son: My Life in Theatre and Politics, 2001) turi autobiografinį charakterį. Joje smulkiai aprašomi režisieriaus, pedagogo ir politiko asmenybės vystymosi keliai ir gyvenimo epizodai. Knyga pasakoja apie A. Boal gyvenimo klajonių peripetijas ir verčia skaitytoją jaudintis ir išgyventi.

1.2. Forumo teatro veikimo principai, orientuoti į dialogą ir problemų sprendimų paiešką

Forumo teatro užsiėmimas prasideda nuo žaidimų ir apšilimo pratimų. Jų metu dalyviai suaktyvinami, suburiami į bendruomenę (kolektyvą), sukurama linksma ir kūrybinga veiklos atmosfera. Forumo teatre naudojama daugiau nei du šimtai žaidimų bei pratimų, aprašytų Augusto Boal knygoje „Žaidimai aktoriams ir ne tik aktoriams“. Pasak Norvegijos Teatro instituto profesorės A. Bjorkvik (2005), Paryžiaus A. Boal Engiamųjų teatro centras, įvertinęs teatro veiklą, nustatė, kad būtent šie žaidimai yra veiksmingiausi stiprinant Forumo teatro dalyvių jausmus. Taip pat jie ugdo kūno kalbą ir išlaisvina žmones iš įprastų elgesio

rėmų, skatindami kitaip mąstyti, autentiškiau bendrauti, formuoti santykius, kurti tarpusavio pasitikėjimo atmosferą (Dayton, 1990).

Po žaidimų keliamas tikslas sukurti pjesę ar keletą pjesių, kurios būtų pagrįstos dalyvių patirtimi ir juos jaudintų. Pasirenkant pjesės problemą, būtina atsižvelgti į auditorijos, kuriai ruošiamas Forumo teatro spektaklis, ypatumus: į amžių, socialinį statusą, užsiėmimų būdą, interesus. Pavyzdžiui, nerekomenduojama jaunimo auditorijai rašyti scenarijų, nagrinėjantį vyresnio amžiaus žmonių problemas, nes žiūrovams vargu ar kiltų noras spręsti jas. Siūloma rašyti scenarijus apie bendraamžius, kad proceso dalyvis būtų suinteresuotas tema, suprastų, jog pasirinkta problema artima jam ir jo draugams. Kuriant ir perteikiant pjesę, gali būti naudojamos ir simbolinės išraiškos priemonės.

Užsiėmimą veda Džokeris (Joker), kuris atlieka tarpininko bei vadovo funkcijas. Vedėjas negali išsakyti savo asmeninės nuomonės ir įtakoti Forumo teatro dalyvių sprendimų. Džokeris – tai savotiškas tiltas tarp aktorių ir žiūrovų.

Pjesėje veikia *Protagonistas* – prislėgtasis (nukentėjusysis, auka), kuris kenčia nuo *Antagonisto*, arba prispaudėjo. Forumo vaidinimo metu Protagonistą pakeičia stebintieji, kurie kartu yra ir žiūrovai, ir veikėjai (spect-actors). A. Boal (1992) rašo, kad anglų kalboje žodis „spect-actor“ yra dviprasmiškas, jungiantis dvigubą žiūrovo poziciją: žiūrovas yra veiksmo stebėtojas, ir tuo pačiu metu jis gali tapti veiksmo veikėju.

Pjesė vaidinama du kartus. Pirmą kartą parodomas tam tikras elgesys tarp Protagonisto ir Antagonisto (vieno ar kelių). Po to pjesė kartojama truputį pagreitinu tempu, o vedėjas skatina dalyvius įsitraukti į vaidinimą. Šis įsitraukimo lygis pasiekiamas tik tuo atveju, kai problema žiūrovą jaudina asmeniškai arba visuomeniškai. Pavyzdžiui, demonstruojamas gyvenimo modelis yra teisingas, kai jis atitinka gyvenimišką tikrovę. Atitikimas gyvenimiškai tikrovei šiuo atveju nereiškia realizmo, tai greičiau reiškia teatrinę tiesą, įtikinamumą. Jeigu žiūrovus pakankami papiktina tai, kaip elgiamasi su Protagonistu, jie drąsiai eina į sceną. Žiūrovai skatinami pertraukti vaidinimą remiantis savo patirtimi ir pertvarkyti veiksmą darant fizinę intervenciją į siužetą, tampant aktoriumi ir pervaidinant sceną arba ją tęsiant toliau. Tokiu būdu žiūrovai-aktoriai stengiasi pakeisti veiksmo eigą ir sulaužyti priespaudos ciklą. Tuo tarpu likusieji veikėjai ir toliau siekia išlaikyti savo pozicijas. „Kadangi žiūrovai yra visaverčiai veiksmo dalyviai, o ne tik pasyvūs stebėtojai, lavinami jų bendravimo įgūdžiai, ugdomas socialinis nuovokumas, asmeninės bei socialinės kompetencijos“ (Vaičekonytė, 2008).

Forumo teatras gali būti vaidinamas ir nerašant pjesės, o tiesiog susitarant dėl temos. Tema apsvairstoma ir pateikiama keletas jos variantų. Po to vienas iš variantų yra nagrinėjamas Forumo teatre, siekiant išspręsti konfliktinę situaciją.

Šia teatro forma įkūnija ir parodo daug galimų elgesio taktikų, su kuriomis žmonės susiduria savo socialiniame ir asmeniniame gyvenime, kas savo ruožtu sudaro pagrindinį Forumo teatro ugdymo tikslą. Tokiu būdu praturtinamos žinios, taktikos ir patirtis, tai yra, pasak A. Boal (1992), tikrovės repetavimas. Šis teatras nėra didaktinis, tačiau jis yra pedagoginis ta prasme, kad visi jo dalyviai mokosi, ieškodami naujų sprendimų.

Forumo teatro pjesė turi kelti aštrią problemą ir atvirai klausti: „Kaip Protagonistui elgtis esamoje situacijoje; ką žiūrovas turi daryti toliau, gavęs šią informaciją?“ Faktų rinkimas tampa kontroliuojančia tokio vaidinimo forma. Finalinis vaidinimas dažniausiai baigiasi vaizdavimu ir įvaizdžiu, t.y. plastine „skulptūra“, išreiškiančia pagrindinę Forumo teatro pasirodymo idėją.

Forumo teatras – tai savotiškas žaidimas, todėl, kaip ir kiekvienas žaidimas, jis turi savo taisyklių, kurių dalyviams reikia laikytis. Pjesės tekste turi būti aiškiai pateikti charakteriai, kad žiūrovai galėtų suvokti kiekvieno herojaus ideologiją. Protagonistas stengiasi padaryti mažiausiai vieną ar net ir daugiau asmeninio arba socialinio elgesio klaidų, kurios vėliau tampa pretekstu jam tapti auka. Po pirmo pjesės vaidinimo įvertinamos aktorių pastangos ir kurį laiką apie problemą diskutuojama grupėse, randant keletą situacijos pakeitimo variantų. Po to vaidinimas kartojamas. Bet kuriuo metu žiūrovas gali sustabdyti veiksmą, ištardamas: „STOP!“ - išeiti į sceną ir pabandyti suvaidinti Protagonisto vaidmenį taip, kad pakeistų įvykių eigą. Tokiu būdu žiūrovas tampa aktoriumi. Tam nereikia turėti vaidybinės patirties – būtina turėti tik minčių, kaip elgtis, kad nukreiptum įvykius kita linkme ir geriau išspręstum prislėgtųjų problemas.

Žiūrovui, atėjusiam į sceną vaidinti, galima pakeisti ne tik Protagonistą, tačiau ir bet kurį scenoje esantį veikėją, arba įvesti naują personažą, kuris leis Protagonistui laimėti. Dažniausiai veiksmas stabdomas toje vietoje, kurioje Protagonistas daro klaidą. Jeigu antrą kartą vaidinant niekas nesustabdo veiksmo, tuomet jis suvaidinamas taip pat, kaip ir pirmą kartą - nieko nepakeičiant. Tai tam tikra pasyvumo forma, kurios pasekmės žiūrovams leidžiama pajusti, išgyventi ir įsisąmoninti. Vedėjas atkreipia dėmesį į tai, kad, jeigu kiekvienas iš Forumo teatro dalyvių nepakeis pasaulio, niekas už jį to nepadarys.

Džokeris padeda tiems, kurie nedrąsiai eina į sceną arba jaudinasi. Jeigu žiūrovas turi idėją, kaip pakeisti situaciją, bet nenori eiti į sceną, galima sustabdyti veiksmą ir pasiūlyti Forumo teatro aktoriams suvaidinti siūlomą sprendimą. Nė vienas dalyvis negali siūlyti prievartos kaip sprendimo būdo. Džokeris aiškina, kad Forumo teatro tikslas nėra laimėti, bet mokytis ir treniruotis.

Džokeris – kortų kaladės figūra, bet A. Jackson (1992) pabrėžė, kad jis nėra kiek nesusijęs su Juokdario vaidmeniu. Džokeris – tai režisierius, švietėjas, vadovas. Jis veikia

kaip tarpininkas tarp atlikėjų ir žiūrovų ir nėra susijęs nei su vienu, nei su kitais, lieka nuošaly fiziškai ir emociškai. Jis privalo užtikrinti bešališką įvykių raidą ir mokyti žiūrovus žaidimo taisyklių. Pavyzdžiui, Forumo teatro pradžioje vedėjas įvardina pagrindines taisykles: gerbti vieniems kitus; niekada nekritikuoti kitų nuomonės; kalbėti tik už save: „Aš manau“; nesiekti nutraukti diskusijos; kiekvienas Forumo teatro dalyvis turi teisę išeiti ir t.t. Vedėjas nieko nesprenžia, jis tik skatina žiūrovus mąstyti: „Ar pasiūlytas sprendimas teisingas? Ar žiūrovai sutinka su tokiais Antagonisto ar Protagonisto veiksmais?“ Jis padeda išvengti „stebuklingų“, nemotyvuotų socialiniais ir asmeniniais santykiais sprendimų. Jis turi teisę nutraukti pasiūlytus „stebuklingus“ žiūrovų veiksmus, paklausdamas žiūrovų, ar jie tiki, kad taip gyvenime gali būti. Vedėjas skatina įvairių idėjų gimimą. Džokerio nuostata - pasiekti gerų debatų, o ne „gero“ sprendimo (Jackson, 1992).

Engiamųjų teatro tikslas, anot A. Boal (1995), ne sukurti ramybę, pusiausvyrą, o greičiau priešingai – sukurti disbalansą, kuris geba parengti tam tikrą veiksmą. Disbalanso tikslas – suteikti veiksmui dinamikos. Veiksmo dinamizavimas (pradėtas vieno žiūrovo-aktoriaus visų kitų vardu) panaikina blokus, kurie neleidžia pasireikšti veiksmui. Tokiu būdu vyksta žiūrovo-aktoriaus apsivalymas, įvyksta katarsis – išsivadavimas nuo žlugdančių vidinių blokų.

Forumo (aptarimo ir diskusijos) tikslas – ne vienintelis „idealus“ sprendimas, o dialogo pagalba naujų sprendimo būdų paieška. Kaskart įsiterpus žiūrovams, dalyviai aptaria pasiūlytą sprendimo variantą (vadinamasis „gyvenimo atkartojimas“). Forumo teatre dalyviai nusprendžia, kokie keblumai jiems atrodo svarbiausi, dažniausiai tai būna kasdieninio gyvenimo problemos, ir sukuria trumpas pjeses-improvizacijas (Bjorkvik, 2005). Toks gyvenimiškų situacijų inscenizavimas padeda analizuoti problemas, sukelti platesnius visuomeninius debatus bei ieškoti sprendimų. Dalyviai numanomas grupių santykius nagrinėja įvairiais aspektais: kaip kinta žmonių grupės ar grupių gebėjimai; kada žmogus išgyvena bejėgiškumo jausmą ir baimę; kokios nesusikalbėjimo ir konfliktų priežastys; kaip būtų galima pakeisti žmogaus požiūrį; kaip išmokyti žmonėms klausytis vieniems kitų ir pan.

Amerikiečių psichologai J. Edelman ir M. Crain savo veikale „Derybų kelias“ rašo: „Vienintelis tikras būdas laimėti ginčą yra pasiekti, kad abiem pusėms pavyktų susitarti ir viską sutvarkyti taip, jog būtų maksimaliai patenkinti abiejų poreikiai. Pergalė, pasiekta kerštu, prievarta ar dvasiniu bei teisiniu priešininko sugniuždymu, nėra pergalė“ (1997, p. 24). Forumo teatras skatina debatus, jo dalyviai debatuoja ne vien kalbėdami, bet ir fiziškai veikdami. Jis suteikia galimybę išaiškinti galimus alternatyvius elgesio bei veiksmų modelius ir juos išmokyti. Kartu Forumo teatras padeda suvokti gyvenimo prasmę, suteikia

žmonėms stiprybės ir pasitikėjimo įveikiant savo priespaudą. A. Boal, kurdamas ir propaguodamas šią teatro formą, turi ambicijų pasiekti, kad Forumo teatras taptų pasaulį keičiančia praktika. Jis simpatizuoja tiems, kurie yra prisilėgtųjų pozicijoje, ir tiki žmonijos sugebėjimu keistis. Jo nuomone, žmonės turi pažinti pasaulį, kuriame gyvena, ir pakeisti jį į gerąją pusę (Boal, 1992).

Į klausimą, ar Forumo teatro metodas* turi bendrų ryšių su dramos teatru, mūsų manymu, galima atsakyti teigiamai. Forumo teatro pasirodyme yra pradžia, užuomazga, siužeto vystymasis, kulminacija ir atomazga, t.y. išsaugomi visi klasikinės dramos elementai. Tačiau Forumo teatras turi ypatumų, kurie skiria jį nuo klasikinio teatro. Pirmiausia, tai aktyvus žiūrovas. Žiūrovas turi visišką teisę keisti siužetą, pervaidinti jį savaip. Kiekvienas Forumo teatro spektaklis unikalus, nes jame dalyvauja ne tik aktoriai, bet ir vis kiti pasirodymą stebintys žiūrovai.

Dar vienas Forumo teatro savitumas - spektakliuose dažniausiai vaidina neprofesionalūs aktoriai. Forumo teatro aktorais-dalyviais gali tapti skirtingų amžių bei socialinės padėties žmonės: mokiniai, fabriko darbininkai, benamiai, tautinių mažumų grupės, paauglių grupės, t.y. praktiškai bet kokios grupės atstovai, norintys interaktyvaus teatro metodo dėka išspręsti kylančias problemas.

Ar verta lyginti klasikinį ir Forumo teatrus? Kiekviena kryptis siekia savo tikslų ir uždavinių. Teatro spektaklis nuodugniai skiriasi nuo Forumo teatro pasirodymo. Spektaklis suteikia estetinį pasitenkinimą, pirmiausia, jis - meno kūrinys. O Forumo teatro pasirodymas yra arčiau tikrovės ir sprendžia praktinius uždavinius. Pagrindinė Forumo teatro esmė glūdi jo edukaciniuose tiksluose. Šiuo metodu siekiama lavinti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje, spręsti socialinės integracijos problemas, žvelgti į save ir problemas iš šalies arba įsijaučiant į kito vaidmenį, mokytis tolerancijos ir pagarbos kitokiai nuomonei. Forumo teatro metodo pagalba jo dalyviai stiprina pasitikėjimą savimi ir kitais, siekia didesnio sąmoningumo, mokosi kūrybiškai spręsti iškilančias problemas, tobulina bendravimo įgūdžius, susipažįsta su sveikos gyvensenos taisyklėmis, atsikrato bendravimo baimės, pakeičia požiūrį į savo problemas, atranda naujas gyvenimo vertybes.

* Šio darbo kontekste mes vartojame žodį „metodas“ remdamiesi „Socialinės dramos galimybės ir praktika“ darbu, kuriame tokios teatro formos kaip Forumo teatras, proceso drama ir kt. vadinami „interaktyviais dramos metodais“ (2005, p. 3).

1.3. Forumo teatro taikymo patirtis pasaulyje ir Lietuvoje

Šitame skyriuje panaudota Forumo teatro seminarų, kuriuose dalyvavo darbo autorė, medžiaga: *„Art For Social Change National Training”* (2002, lapkritis, Gdansk (Lenkija) - vedė prof. Greta Berghammer, dr. Cynthia Goatley, Departament of Theatre UNI); *„Forum Training”* (2004, vasaris, Druskininkai - vedė Gill Dowsett, dramos mokytoja, Wales, UK); *„Europos pilietybės suvokimas: socialinės dramos metodo galimybės ir praktika”* (2005, sausis, Klaipėda; 2005 balandis, Vilnius - vedė Pekka Korhonen, Helsinko teatro akademijos Suaugusiųjų švietimo skyriaus koordinatorius, Suomija; Anne Bjorkvik, Agder universiteto kolegijos, Teatro instituto Menų fakulteto profesorė, Norvegija; Helle Hauger, „Drakomir” mėgėjų teatro asociacijos prezidentė, Danija).

Forumo teatro metodas evoliucionuoja ir skleidžiasi visame pasaulyje, pasiekdamas net pačius tolimiausius žemės kampelius.

2003 m. sausio mėnesį Augusto Boal sūnus Julian, o taip pat Luc Opdebeeck (Belgija) ir Ronald Matthijssen (Hollandija) įsteigė Tarptautinę Engiamųjų teatro organizaciją (International Theatre of the Oppressed Organization - ITO). Pagrindiniu organizacijos tikslu buvo paskelbtas Engiamųjų teatro koordinavimas ir jo vystymasis visame pasaulyje.

2003 m. ITO išleido Engiamųjų teatro Principų deklaraciją (Declaration of Principles), kurios tikslas yra žmonijos humanizavimas. Deklaracijoje sakoma, kad Engiamųjų teatras – tai pratimų, žaidimų ir technikų sistema, besiremianti principu, kad žmonių santykių pagrindas turi būti dialogas: tarp vyrų ir moterų, tarp rasių, šeimų, grupių, tautų ir t.t. Deklaracijos autoriai teigia: kiekvienas žmogus – tai teatras. Žmogus geba įvertinti situaciją ir įsivaizduoti save šitoje situacijoje. Engiamųjų teatras – tikrovės repetavimas. Engiamieji, deklaracijos autorių žodžiais, – tai žmonės, iš kurių atimtos jų socialinės, kultūrinės, politinės, ekonominės arba kitos teisės, ir kurie nesugeba vesti dialogo. Dialogas turi vyrauti visur. Deja, realiame gyvenime visi dialogai turi tendenciją tapti monologais. O monologai savo ruožtu sudaro tokius santykius, kaip „engėjas“ - „engiamasis“. Šios tikrovės pripažinimas – pagrindinis Engiamųjų teatro principas, nukreiptas į dialogo atkūrimą. Engiamųjų teatras – tai pasaulinis, neprievartinis, estetiškas judėjimas, nukreiptas pasiekti taiką. Engiamųjų teatras – analizės metodas, jis pajėgus padaryti visuomenę laimingesnę. Metodo humanistinio ir demokratinio pobūdžio dėka, sakoma deklaracijoje, jis paplito visame pasaulyje visose socialinės veiklos sferose: švietime, kultūroje, mene, politikoje, socialinėje veikloje, psichoterapijoje ir t.t. Engiamųjų teatrą žmonės naudoja kaip instrumentą, suteikiantį

galimybę „atrasti“ save ir kitus, aiškintis ir išsakyti savo norus, skausmą ir nelaimę pakeisti geresnėmis aplinkybėmis.

Tarptautinė Forumo teatro patirtis atskleidė tai, kad šios technikos panaudojimas duoda galimybę pasiekti skirtingų tikslų. Ji gali būti panaudota įvairiose situacijose, pavyzdžiui, kai reikia suteikti pagalbą tam tikram žmogui (užsikrėtusiam ŽIV, nukentėjusiam nuo smurto (prievartos), neigiamam žmogui, narkomanui); pakeisti visuomenės požiūrį į tam tikrus prislėgtuosius arba jų grupę; įtakoti valdžios struktūras siekiant patobulinti įstatymus.

Forumo teatro metodo panaudojimo patirtis įvairiose šalyse parodė, kad tikslinėmis grupėmis gali tapti:

- tiesiogiai engiamieji – žmonės, kurie pakliuvo į sudėtingą situaciją ir kenčia nuo įvairių prievartos formų: prekybos žmonėmis arba seksualinės prievartos aukos; žmonės, kuri kenčia nuo savo priklausomybių: narkomanai, alkoholikai ir pan.;
- eiliniai visuomenės nariai, kurie dėl nežinojimo arba dėl informacijos stokos galėtų pakliūti į sudėtingas gyvenimo situacijas; kuriems trūksta patirties, ir kurie negali apsaugoti savęs nuo iškilusios problemos: vaikai iš asocialių šeimų, vaikų namų auklėtiniai, kolonijų kaliniai, paaugliai pereinamojo amžiaus sunkumų metu ir pan.;
- nemažiau svarbus yra darbas su įtakingais žmonėmis, pajėgiais pagerinti situaciją visuomenėje prevencinių renginių dėka ir taip pat suteikti pagalbą žmonėms, kenčiantiems nuo prispaudos: socialiniai darbuotojai, pedagogai, medicinos darbuotojai, teisininkai, nevyriausybinių organizacijų nariai ir pan.

Kiekvienas prislėgtasis turi tam tikrą, nors ir ribotą, gyvenimo patirtį. Bendraudami su žmonėmis, išgyvenusiais krizę panašiose situacijose ir turinčiais tam tikrą sunkios padėties sprendimo būdą, Forumo teatro dalyviai įgauna kitų žmonių patirties. Bendravimas vyksta nesuvaržytoje aplinkoje, niekas niekam neperša savo nuomonės bei požiūrių, nepriverčia elgtis būtent taip, o ne kitaip, todėl gauta informacija nekelia vidinio protesto ir suvokiama organiškai. Darbas su prislėgtuoju vyksta tokiu būdu, kad bendromis pastangomis daromi bandymai pakeisti pagrindinio herojaus (prislėgtojo žmogaus) būklę.

Įvairių šalių specialistai naudoja Forumo teatro techniką kaip prevencinę priemonę, neleidžiančią žmogui pakliūti į problemines situacijas, o taip pat modeliuojančią įvairius išėjus iš konflikto būdus (Thompson, 1998). Ir su prislėgtaisiais, ir su eiliniais visuomenės nariais Forumo teatro užsiėmimai vyksta tuo pačiu principu: publika keičia būtent pagrindinio herojaus elgesį, renka jam strategijas, teikia pasiūlymus. Forumo teatro idėja remiasi teiginiu, kad nepaisant to, kas mes esame ir kokią vaidmenį atliekame visuomenėje, mes visada galime pakeisti save į gerąją pusę ir taip paveikti mūsų tolesnio gyvenimo įvykius.

Kyla klausimas, kodėl Forumo teatras toks populiarus daugelyje šalių? Galima spėti, kad šis metodas – tai priemonė, padedanti suprasti ir išvysti emocinės sąmonės sferas ir išrinkti teigiamą (neretai - kreatyvinį) problemų sprendimą. Būtent todėl, mūsų manymu, šį metodą entuziastingai priima jauni žmonės, nesvarbu, kur jie gyvena ir kokios tautybės esą. Pagrindinis Forumo teatro principas: tam tikras žmogus kitų žmonių patirties ir savo emocinio intelekto galimybių dėka gali rasti egzistuojančios problemos sprendimą.

Kalbant apie emocinio intelekto panaudojimą, reikėtų atkreipti dėmesį į mūsų studijuojamo interaktyvaus metodo meno dalį. Metodo pavadinime, išskyrus dialogo (forumo), yra dar viena sąvoka – tai teatras, kuris jau buvo paminėtas ankstesniuose skyriuose. Įvairių šalių pedagogai kalba apie teatrinio meno galimybę daryti įtaką bendravimo įgūdžių įgijimui ir elgesio schemų išradimui. Teatras (arba drama*), jų nuomone, šiuolaikiniame pasaulyje vis dažniau tampa ugdymo priemone:

Pasak G. Bolton, drama – tai „specifinė pažinimo forma“ (particular Form of Knowledge), tikrovės pažinimo būdas (1984, p. 151);

„Vaidybinių žaidimų panaudojimas mokymo tikslams siekiant, kad žmogus pakeistų tam tikrą savo elgesį, buvo populiarus daug metų. Tyrimai rodo šį būdą esant efektyvų“ (Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas, 2001, p. 7).

„Elgesio žaidimas“ – rašo M. Kipnis, - teatrinės kūrybos šerdis. <...> Dramos užsiėmimai - tai poveikis į atmintį, valią, vaizduotę, jausmą, dėmesį, mąstymą. Jie padeda lavinti logiką, valdyti kūną, ir nesigėdijant jo išsilaisvinti nuo vidinių įtampų, per žaidimą realizuoti neišsipildžiusias idėjas ir svajones, pasitikėti savimi; <...> gaunami viešojo elgesio ir konfliktų sprendimo įgūdžiai. <...> Šiuolaikiniame pasaulyje ne tiek fundamentalios žinios, kiek kūrybinis mąstymas, gebėjimas filtruoti informaciją, reakcijos spartumas, patvarumas psichologiniams apkrovimams yra profesinės karjeros garantija. <...> Kuo anksčiau teatras taps auklėjimo instrumentu, tuo daugiau laimės ir vaikas, ir mes visi, bendruomenė apskritai“ (Кипнис, 1989, c. 9, 10, 11);

„Kai dirbama teisingai, dramos mokymas padeda plėtoti kalbą ir raštingumą, stiprina mokinio pasitikėjimą savimi. Drama dažnai padeda pasiekti didesnę sąmoningumą,

* Užsienyje (Anglijoje, Suomijoje, Švedijoje ir kitose šalyse) mokyklose dėstoma drama. Esminis skirtumas tarp teatro ir dramos yra tas, kad draminiame ugdyme pabrėžiamas procesas, kuris pirmiausia nėra skirtas publikai, kai tuo tarpu teatre, atvirkščiai, kreipiamasi į publiką, ir tai yra jo išskirtinis bruožas. „Nors draminio darbo metu mažos grupės vienos kitoms irgi visą laiką pateikia skirtingais darbo būdais įgyvendinamus improvizuotus „vaidinimėlius“, pastarieji neskirti pašaliniams, tegu ir atėjusiems pasižiūrėti būtent jų. „Vaidinimėlių“ publika dalyvauja draminiame darbe, kuris sukuria savojo požiūrio suvokimą, siejamą su visu procesu“ (Korhonen, 2006, p. 12).

lavinti tarpasmeninius ir socialinius santykius“ (Owens, Barber, 2006, p.15);

„Aš džiaugiuosi šiuo teatro metodu, jo galimybėmis įvesti žmogų į patį situacijos problemos centrą, kur kaktomuša susiduri su grėsme ir sutelki visas jėgas problemai spręsti. Teatras yra didžiulė kūrybinė jėga, unikali ugdymo priemonė“ (Ercmonienė-Varnienė, 2006).

Forumo teatro metodas į Lietuvą atkeliavo žmonių, dirbančių su jaunimu, iniciatyva. Per pastaruosius 5-6 metus įvyko keletas Forumo teatro seminarų pedagogams, teatro profesionalams ir visiems besidomintiems.

Aktorė Rimanta Vaičekonytė šio metodo principų mokėsi Estijoje, Danijoje, Švedijoje. Ji teigia: „Forumo teatro metodas yra novatoriškas mūsų visuomenėje ir turi neabejotinos vertės pasirinktai tikslinei auditorijai – vaikams ir jaunimui, nes dalyviai mokomi teigiamų bendravimo bei aplinkos priėmimo modelių, skatinamas jų kūrybiškumas, saviraiška“ (Vaičekonytė, 2008). Rimantos iniciatyva į Lietuvą buvo pakviesta žinoma Forumo teatro specialistė iš Švedijos Marija Nilson, kuri vedė 3 dienų seminarą su jaunimu dirbantiems specialistams. 2004 m. liepos 1 d. Rimantos Vaičekonytės pastangomis buvo įsteigta Viešoji įstaiga „Menų ir mokymo namai“ ir sukurta programa „Forumo teatras“, pritraukusi iniciatyvų Vilniaus miesto jaunimą, kuris susidomėjo Forumo teatro metodu ir pradėjo jo mokytis bei praktiškai pritaikė edukacinėje, nusikalstamumo ir narkomanijos prevencijos programose, skirtose vaikams ir jaunimui. Du kartus per savaitę mokiniai ir studentai lankė Forumo teatro užsiėmimus, kūrė ir pristatė visuomenei spektaklius. Su jaunimu dirbo profesionalūs menininkai ir psichologai.

Po įspūdingo Forumo teatro seminaro Vilniuje, organizuoto Olliver Clifford (Londono „Arc“ teatro režisierius ir rašytojas) ir Natalie Smith (to paties teatro visuomenės švietimo direktorė ir aktorė), jo dalyvė Lietuvos teatro pedagogė Rasa Ercmonienė-Varnienė (2006) savo straipsnyje rašė: „Forumo teatras – tai dialogo su visuomene metodas, kurį galime rinktis norėdami patraukliau bendrauti, sprenddami įvairius klausimus, net ir mokslinės komunikacijos kontekste. Pakeiskime tradicinę paskaitą Forumo teatru, ir jos poveikis bus dešimteriopai didesnis. <...> Išties šis teatro metodas – labai azartiškas, paveikus, įtraukiantis kiekvieną žiūrovą, paverčiantis jį aktyviu dalyviu“.

Julius Tamošiūnas, Panevėžio Juozo Miltinio teatro aktorius, daug metų dirbantis su jaunimu, po savo pirmojo susipažinimo su Forumo teatru įvertino šį interaktyvų dramos būdą taip: „Forumo teatras – metodas, skatinantis paauglius ir jaunimą diskutuoti apie šiuolaikinės visuomenės problemas ir čia pat veikti teatro forma ieškant šių problemų sprendimo galimybių. Tai metodas, kuris jauną žmogų paverčia kūrėju, atsakingu už savo ar bendruomenės veiksmus - jis tampa pilnaverčiu bendruomenės nariu. Iš vykusių Forumo teatro užsiėmimų buvo galima pamatyti, kaip jaunimas noriai įsitraukia į problemos iškėlimą

ir jos sprendimo būdų ieškojimą. Linkiu, kad šis Forumo teatro metodas kuo plačiau būtų taikomas švietimo įstaigose, teatre ir kitur. Sėkmės šio metodo įgyvendintojams įdomiame ir nelengvame, bet vertingame jų užsiėmime“ (2008 m. birželio 20 d., Pasvalys)*.

Toks Forumo teatro įvertinimas rodo, kad „teigiamų permainų teatro priemonė“ (Ercmonienė-Varnienė, 2006) patinka ne tik Lietuvos jaunimui, bet ir Lietuvos pedagogams, o Forumo teatras artimiausiu laiku gali tapti vienu iš populiariausių interaktyviu teatro metodu mūsų šalyje.

1.4. Paauglių mokymo/si spręsti problemas galimybės Forumo teatre

Paauglystė** - toks amžiaus laikotarpis, kai nyksta pasitikėjimas tėvais ir ateina eksperimentavimo laikas. Šis raidos etapas - „smalsavimo amžius“: jaunas žmogus viską nori išbandyti, patirti. Pedagogai ir mokslininkai teigia, kad paaugliui tai svarbus ir nelengvas išbandymas, ypač šiuolaikinėje visuomenėje, kur požiūrių, pasirinkimo ir galimybių pasiūla yra begalinė (Civinskas, Lavickaitė, Tamutienė, 2006; Кривцова, Мухаматулина, 1997).

Paaugliai turi įgauti įgūdžių, padėsiančių keisti savo pačių elgesį, prisitaikyti naujoje aplinkoje, tapdami labiau pasitikinčiais savimi bei konstruktyviai sprendžiančiais konfliktus. Jie turi tapti visavertiškais visuomenės nariais. Būtent šitame ieškojimų ir eksperimentų amžiuje, kai paauglystėje, V. Černiaus (1997) žodžiais, sau keliami bandomieji („lyg tai“) tikslai, Forumo teatro metodas gali padėti paaugliams jų gyvenimo įgūdžių kūrime. Gyvenimo įgūdžiai apima kaip socialinius įgūdžius ir gebėjimus, taip ir asmeninius. Pasaulio sveikatos organizacija gyvenimo įgūdžius apibūdina kaip „gebėjimus prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, individų gebėjimas veiksmingai susidoroti su kasdienio gyvenimo

* Apie šiuos Forumo teatro užsiėmimus Pasvalyje mes kalbėsime antroje darbo dalyje.

** Mokslininkai paauglystės laikotarpį supranta nevienodai ir skirtingai. Daugumą šiuolaikinių raidos psichologų pripažįsta, kad paauglystės periodas vis ilgėja (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 2004). Pavyzdžiui, mokslininkai R. Civinskas, V. Levickaitė, I. Tamutienė (2006) rašo apie tai, kad paauglystė apima 12-18 metų amžiaus laikotarpį. Psichologas E. Spranger paauglystės amžiaus ribas apibrėžė taip: 13-19 metų merginos ir 14-22 metų jaunuoliai (Психология современного подростка, 1987).

Savo darbe mes remiamės L. Steinberg teorija, aprašyta A. Zujutės (2005) magistro darbe „18-22 metų rizikos grupės resocializacija, taikant psychodramos elementus“: L. Steinberg rašo, kad ankstyvoji paauglystė trunka nuo 12 iki 14 metų, vidurinioji – nuo 15 iki 18 metų, o vėlyvoji – nuo 19 iki 21 metų, kol individas nustoja fiziškai augti. Todėl mūsų darbe 17-19 metų aprašomi tiriamieji vadinami paaugliais.

poreikiais ir problemomis <...>, tai tokie gebėjimai, kurie žmonėms padeda išlaikyti psichinę sveikatą ir pasitikėjimą savo jėgomis, kai jie susiduria su gyvenimo realijomis (Vengalienė, Trakinskienė, 2007, p. 223). Gyvenimo įgūdžių lavinimas – vienas iš pagrindinių Forumo teatro tikslų, todėl šis metodas ypatingai tinka pedagogams bei kitiems specialistams, dirbantiems su paaugliais.

Kalbant apie Forumo teatro metodo taikymą, dirbant su paaugliais, būtina atkreipti dėmesį ne tik į šio metodo mokymo, bet ir paauglių asmeninio mokymosi galimybę: į teorinių ir praktinių elgesio modelių įvairiose situacijose paiešką ir gautų rezultatų išmokimą. „Išmokimas, - rašo L. Jovaiša, - svarbiausias asmenybės socialinio, kultūrinio ir asmeninio vystymosi veiksnys. Juo įgyjama individuali patirtis, kuriama asmenybės biografija, kurioje atsispindi santykių sistemos, kultūrinis išprusimas ir išauklėjimas, savo vertės pajautimas bei savimonė. <...> Galima teigti, kad asmenybės veiklos ir elgesio kryptingumas, vidinis turinys ir jo realizavimo būdai iš tikrųjų yra išmokimo rezultatas“ (1981, p. 46). Išmokimas vyksta sąveikaujant suvokimui ir praktikai.

Dauguma atvejų paauglys mokosi iš savo klaidų. Sėkmės ir nesėkmės padeda įvertinti situacijas, lavina pasitikėjimą savo jėgomis. Be tiesioginės patirties, tvirtina mokslininkai, tyrinėjantys paauglių amžiaus problemas, negali atsirasti pasitikėjimo savo jėgomis (Civinskas, Levickaitė, Tamutienė, 2006).

„Kiekvieno vaiko elgesys priklauso nuo įpročių, o įprotis – tai susiformavęs vaiko elgesio polinkis, kuris tam tikromis aplinkybėmis tampa poreikiu ir atsiskleidžia nepriklausomai nuo sąmonės,“ - teigė J. Vengalienė ir V. Trakinskienė (2007, p. 223). Tą pačią mintį išreiškia rusų mokslininkės S. Krivcova ir J. Muchamatulina darbe „Auklėjimas: gerų įpročių mokslas“ (Кривцова, Мухаматулина, 1996) ir amerikiečių psichologas S. Covery darbe „Šaunių paauglių 7 įpročiai“: „Įpročiai – tai veiksmai, kuriuos mes nuolat atliekame pakartotinai, dažniausiai to visai nesuvokdami“ (Covery, 2006, p. 21). Pirmiausiai, mokslininkų nuomone, susiformuoja sugebėjimas automatiškai veikti, vėliau jo pagrindu gimsta ir įprotis, virtęs vidiniu poreikiu. Kitaip tariant, susiformuoja įgūdis, kuris įgaunamas ir įtvirtinamas tik praktikuojant.

Forumo teatras – puikus būdas praktikoje įtvirtinantis gerus paauglių įpročius bei įgūdžius. Tęsdami šią mintį norime pateikti mokslininkų R. Civinsko, V. Levickaitės, I. Tamutienės teiginį: „Viena didžiausių pedagogų daromų klaidų ta, kad norima vaikus priversti kuo daugiau išmokyti. Jiems atrodo, kad išmokyti dalykų kiekis nulems intelektinį individo augimą ir subrandins visapusę asmenybę. Tačiau išmokyti atmintinai – tai nereiškia suvokti“ (2006, p. 97). Taip vadinama „tiesioginė patirtis“ (Civinskas, Levickaitė, Tamutienė, 2006) įmanoma Forumo teatro užsiėmimuose, kai ta pati situacija nagrinėjama iš

įvairių pusių: vaidinami įvairūs konflikto sprendimo būdai, pasiūlomi keli įmanomi atsakymai į užduotą klausimą. Forumo teatre nebėra vienintelio ir teisingo požiūrio. Šis metodas ne skatina surasti „teisingą“ atsakymą, jis skatina ieškoti ir suprasti savo klaidas. „Supratimas, gautas tiesioginėje praktikoje, daugkart vertingesnis ir lengviau įsisavinamas negu protinio darbo eksperimentai“ (Кипнис, 1989, c. 182).

Šitame kontekste verta paminėti dar vieną aspektą – kitų Forumo teatro dalyvių veiksmų stebėjimo galimybę. Amerikiečių psichologai N. Gage ir D. Berliner kalbėdami apie išmokimą stebint rašė, kad mes „vien tik stebėdami kitą žmogų, galime išmokti gana sudėtingų elgesio rūšių“ (1994, p. 206). Jie teigė, kad žmonės sunaudotų daugiau laiko ir padarytų daug daugiau klaidų, besistengdami įgyti žinių, susidaryti įgūdžių ir kultūros nuostatų iš kitų žmonių patirties. „Kadangi stebėjimas keičia mūsų elgesį, mes išmokstame stebėdami,“ – teigė psichologai (Gage, Berliner, 1994, p. 205).

Vienas iš svarbiausių paauglio mąstysenos bruožų yra perspektyvinis mąstymas. Paauglys viską labai kritiškai permąsto savo asmeninio supratimo ir patyrimo kontekste ir pasirenka tai, kas, jo manymu, labiausiai atitinka jo poreikius. Be abejo, norai yra geri, bet gyvenimo patirtis ne visada nuveda geriausiu keliu (Civinskas, Levickaitė, Tamutienė, 2006). Maištingi, prieštaringi paauglių poelgiai dažniausiai yra nesąmoningi, daromi neatsižvelgiant į juos supančius asmenis, nes pagrindinis paauglio uždavinys – savianalizė. „Aš“ tampa elgesio, sprendimų, ieškojimų ir pasaulėžiūros išeities tašku. Forumo teatras suteikia galimybę jo dalyviui, veikiant scenoje ir stebint kitų dalyvių veiksmus, ieškoti ir klysti, įgyjant tuo pačiu metu gyvenimo patirties, nes kiekvienas naujas išgyvenimas paaugliui labai svarbus, ir tai atspindi jo saviraiškos poreikius.

Forumo teatro metodo dėka jaunieji žmonės gali surasti atsakymus į tokius jaudinančius jų klausimus kaip: „Kas aš esu? Koks turėtų būti mano vaidmuo visuomenėje? Kaip man elgtis vienoje arba kitoje situacijoje? Kaip man sugyventi su kitais asmenimis? Kaip surasti kompromisų? Kaip konstruktyviai spręsti konfliktus?“ Paauglystės raidos etape asmenybei kyla tikrai svarbus iššūkis: suformuoti savo tapatybę, apibrėžti, atrasti savąjį „Aš“. Šiame amžiuje žmogus pradeda domėtis, kas jis yra ir koks turi būti jo vaidmuo visuomenėje, nes pagrindinė šio laikotarpio problema, nežiūrint, ar paaugliai išgyveno tapatumo krizę, – tai yra savo tapatybės įtvirtinimas: intensyvus savęs suvokimas, savęs vaizdo susidarymas, gyvenimo pozicijos ieškojimas (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 2004). Mokslininkai, kalbėdami apie tapatybės formavimąsi, pažymi eksperimentavimo vaidmens svarbą iki surandant asmeninę tapatybę. „Negalėdamas atlikti vaidmens, kurį pats pageidautų pasirinkti, paauglys renkasi negatyvią tapatybę ir elgiasi priešingai, nei norėtų pats“ (Žukauskienė, 1998, p. 89).

Samprotaujant apie jaunų žmonių galimybę eksperimentuoti ir ieškoti savo tapatybės Forumo teatro užsiėmimuose, reikia atkreipti dėmesį į ypatingą poveikį, įtakojantį kitų užsiėmimų dalyvių paauglių asmenybėms. Paaugliams labai svarbus jų bendraamžių palaikymas. M. Barkauskaitė (1979), A. Suslavičius (1995), R. Želvys (1995), R. Žukauskienė (1998), R. Campbell (1998) ir kiti, kalbėdami apie jaunųjų žmonių socializacijos procesą, teigia, kad svarbiausia tiek pirminė, tiek antrinė vieta tenka grupei. Grupė – tai žmonės, turintys sąveikos modelį, bendrumo jausmą „mes“, juos jungia lojalumas bendroms vertybėms. Kodėl paaugliai buriasi į grupes? Nes bendraamžių grupė vadovauja paauglio socializacijai, nes iš tėvų įtakos išsilaisvinama tada, kai įeinama į bendraamžių gyvenimą (Žukauskienė, 1998). Paaugliai, ieškodami savo tapatybės, ieško ir atsakymų į klausimus: „Kokia mano vieta bendraamžių grupėje? Už ką esu bendraamžių vertinamas? Kaip mane mato bendraamžiai?“ „Grupėje vyksta asmenybės socializacija, arba socialinis bendravimas, - grupės poveikyje formuojasi žmogaus pasaulėžiūra, charakterio ypatybės“ (A. Suslavičius, 1995, p. 124). Grupė, psichologo nuomone, užima tarpinę padėtį tarp asmenybės ir visuomenės. Asmenybei yra svarbu suvokti save kaip tam tikros grupės narį, nes tai turi tiesioginės įtakos asmenybės savęs vaizdui.

Forumo teatro užsiėmimai – tai grupiniai užsiėmimai, paremti principu, kad dalyviai nuteikti į visos grupės palaikymą, kuri siekia suteikti pagalbą skriaudžiamiems ir engiamiems. Forumo teatre nei vienas žingsnis, nei vienas sprendimas nėra kritikuojamas arba pasmerkiamas - tik palaikomas. Norėdamas išvengti dalyvių nusivylimo dėl nesėkmingų veiksmų konflikto sprendimuose, Forumo teatro vedėjas aiškina dalyviams, bandžiusiems pakeisti situaciją į gerąją pusę, bet nepasiekusiems tikslo, kad gyvenimo problemos neišsprendžia stebuklingos lazdelės pagalba. Sunkiose situacijose žmonėms sudėtinga iš karto pakeisti savo elgesį, tam reikalingas laikas, bet svarbiausia – noras. Visos grupės psichologinis palaikymas ir empatijos* galimybė daro teigiamą įtaką paaugliams įvertinant save. Tai dar kartą patvirtina faktą, kad Forumo teatras – tikrai efektyvus darbo su paaugliais metodas, nes būtent asmenybės formavimosi amžiuje jaunieji žmonės dažniausiai nepasitiki savimi ir įgauna nepilnavertiškumo kompleksą. „Pasitikėjimas savimi – labai svarbus veiksnys paauglio gyvenime, o pasitikėjimo trūkumas prasiveržia elgesio problemomis mokykloje, bendraujant su bendraamžiais, konfliktais šeimoje ir pan.“ (Civinskas, Levickaitė, Tamutienė, 2006, p. 99). Priklausymas grupei ir grupės palaikymas teikia jaunam žmogui saugumo jausmą, išvaduoja iš vieatvės ir pavojaus nerimo, laiduoja reikiamą pagalbą, padeda įgyvendinti siekius, kelti tikslus,

* Empatija – emocinė parama, įsijautimas į kito žmogaus emocinę būseną (Suslavičius, 1995).

džiaugtis sėkme, sutvirtina jo asmeninį tapatumą. „Tik priklausydamas bendrijai jis gali suvokti save, patenkinti poreikį jaustis reikalingam ir svarbiam, įvertintam ir mylimam, išreikšti savo proto galias, ypač vaizduotę ir kūrybingumą, išlaikyti gyvą smalsumą, pažinti skirtingus tikrovės aiškinimus“ (Colombero, 2004, p. 19).

A. Suslavičius (1995) teigė, kad aplinkos įvykius asmenybės suvokia ne tiesiogiai, o per grupę, kuri primeta savąjį įvykių vertinimo modelį. Kadangi grupė – visuomenės dalelė, ji neišvengiamai atspindi jos politines, estetines, moralines ir kitas idėjas. Asmenybė išskiria šias idėjas ir vadovaujasi jomis gyvenime. (Общая психология, 1981). Darbas grupėje Forumo teatre lavina jaunų žmonių socialinius įgūdžius bei gebėjimus: kaip sugyventi su kitais asmenimis, užmegzti ir plėtoti ryšius, ieškoti kompromisų, konstruktyviai spręsti konfliktus, siekti bendro tikslo, kurti kartu su kitais. „Bendravimas su bendraamžiais yra svarbus paauglio socializacijos kanalas, šiuolaikiniuose žaidimuose bei kitose bendravimo formose sukuriama ir išbandomi vaiko socialinės sąveikos įgūdžiai“ (Учителям и родителям о психологии подростка, 1990, p. 63). Psichoterapinio pobūdžio informacija Forumo teatro užsiėmimų metu (kaip elgtis tam tikrose situacijose, ko nevertėtų daryti, kaip išvengti pavojaus ir t.t.) kyla iš pačių paauglių-žiūrovų gretų, net ir tuo metu, kai ji turi deklaratyvinį būdą. Paaugliams ypač svarbios žinios, kylančios iš bendraamžių aplinkos (Bendraamžių parama bendraamžiams, 2007), o informacija, pateikiama suaugusiųjų, dažniausiai suvokiama kaip notacija arba landus pamokymas.

A. Boal parengti pratimai leidžia jauniems žmonėms suformuoti erdvę, kurioje jie stebi save lyg iš šono, mato savo požiūrį į vykstančius procesus (savo potencialius veiksmus ir reakciją). Forumo teatras leidžia paaugliams sukurti saugią aplinką, kurioje jiems nereikėtų vaidinti priverstinių vaidmenų. Kitais žodžiais tariant, jiems nereikėtų kurti savo idealaus asmenybės modelio kitiems pageidaujant.

Forumo teatro užsiėmimai dialogo forma moko paauglius pagarbos, tolerancijos, nuoširdumo, skatina norą suprasti kitą ir būti suprastam, valdyti savo jausmus, kontroliuoti reakcijas: lavina jų bendravimo kompetenciją – gebėjimą kurti darnių santykių klimata, skatina atvirą dialogą, „suteikiantį susitikimui žmoniškosios šilumos“ (Colombero, 2004, p. 13). Vienas iš forumo teatro tikslų – konstruktyvus konfliktų sprendimas. „Konfliktų sprendimas yra pamatinis taikos siekimo įgūdis, jis sudaro daugelį takaus sambūvio ugdymo programų pagrindų“ (Reardon, 2000, p. 45). Konstruktyvus konfliktų sprendimo būdas – tai sprendimo būdas be pralaimėjusiųjų. Jis gana sudėtingas, nes abi pusės turi siekti teigiamo sprendimo, o ne „laimėti“ (Vengalienė, Trakinskienė, 2007, Егидес, 1999). Jeigu konflikto dalyviai nusiteikę geranoriškai vienas kito atžvilgiu ir stengiasi įveikti ne vienas kitą, bet egzistuojančią problemą – randama naujų, originalių sprendimų, be to, pasiekiamas tikslas ir

stiprinami bei gerinami tarpusavio santykiai (Kučinskienė, Tumosaitė, 2007). Konfliktų sprendimas, pagal E. Kazmazą, N. Grigutytę ir E. Karmazę (2007), tai, pirmiausia, pagarba vienas kitam, po to – pasirengimas spręsti, konflikto apibrėžimas, sprendimo paieška ir įvertinimas. Būtent tokiu principu – t.y. dialogo pagalba, žingsnis po žingsnio – ir veikia A. Boal Forumo teatro užsiėmimai.

Ir dar viena Forumo teatro kryptis: jis pajėgus spręsti vieną iš svarbiausių darbe su paaugliais užduotį – profilaktinių priemonių kovoje su cigarečių, alkoholio, narkotikų vartojimu panaudojimas. Norint įrodyti anksčiau išsakytą mintį, kaip pavyzdį, galima pateikti metodinės medžiagos rinkinio „Jaunimo tarpe teatro meno elementų naudojimas ŽIV infekcijos profilaktikoje“ („Использование элементов театрального искусства в профилактике ВИЧ инфекции среди молодежи“, 2008) autorių teiginius, aukštai vertinančius Forumo teatro metodo profilaktines galimybes: lyginant Forumo teatro ir klasikinio teatro spektaklių įtaką paaugliams galima pažymėti, kad Forumo teatras pajėgus pritraukti daug daugiau jaunimo negu klasikinis teatras, nes šiuo metu Forumas yra naujas ir įdomus jauniems žmonėms reiškiny. Tuo metu kai klasikinio teatro „profilaktinis“ spektaklis, jų manymu, vargiai ar pritrauks augančios kartos dėmesį.

Apibendrinant pirmoje darbo dalyje pateiktą informaciją, galime teigti, kad Augusto Boal sukūrė savo interaktyvų teatro metodą kaip priemonę keistis visuomenei. Pagrindinis Forumo teatro tikslas – dialogo pagalba surasti konfliktų tarp žmonių sprendimo būdų.

Šis metodas populiarus visame pasaulyje. Lietuvoje jis tik žengia pirmuosius žingsnius. Bet Lietuvos pedagogai teigiamai vertina Forumo teatrą ir pastebi, kad jis skatina jaunas žmones teatro forma ieškoti jų problemų sprendimo galimybių.

Forumo teatras – tai paauglių mokymo/si spręsti jų problemas metodas, nes jis:

- *padedą lavinti paauglių gyvenimo (socialinius ir asmeninius) įgūdžius;*
- *suteikia paaugliams teigiamų įpročių formavimo galimybę, vykdo profilaktinės priemonės kovojant su žalingais įpročiais funkciją;*
- *suteikia galimybę tiek teorinei, tiek praktinei elgesio modelių paieškai;*
- *sudaro galimybę Forumo teatro dalyviams ne tik veikti, bet ir stebėti (informacijos įsisavinimas pagal principą „išmokimas stebint“);*
- *suteikia galimybę tapatybės formavimui/si bei paauglių vietos visuomenėje paieškoms;*
- *padedą konstruktyviai, dialogo pagalba mokyti/s spręsti konfliktus;*
- *tobulina bendravimo įgūdžius ir suteikia galimybę surasti paramą bendraamžių kolektyve.*

2. 17-19 METŲ PAAUGLIAMS AKTUALIŲ SOCIALINIŲ IR PSICHOLOGINIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO FORUMO TEATRO PROCESAS IR JO REZULTATAI

2.1. Forumo teatro taikymo paauglių mokymui/si spręsti problemas tyrimo etapai ir metodika

Siekiant atskleisti, kokios vidinės (psichologinės) ir išorinės (socialinės) problemos jaudina 17-19 metų paauglius, ir kaip, taikant Forumo teatro metodą, susiformuoja gebėjimai jas iškelti ir konstruktyviai išspręsti, 2007-2008 metais (nuo 2007 m. lapkričio mėnesio iki 2008 m. gruodžio mėnesio) Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijos vyresniųjų klasių mokiniams, lankantiems teatro pamokas, pagal Augusto Boal metodą vyko 23 Forumo teatro užsiėmimai. Šiame tyrime dalyvavo 61 paauglys: 39 vienuoliktųjų ir 22 dvyliktųjų klasių mokiniai. Pasibaigus užsiėmimams dalyviams buvo pasiūlyta įvertinti naują interaktyvų teatro metodą ir atsakyti į anketos klausimus. Kiekybiniai tyrimo objekto požymiai matematinės duomenų analizės metodu buvo fiksuojami ir po to nagrinėjami.

2008 m. birželio 18-20 d. Pasvalyje buvo vedami Forumo teatro užsiėmimai, kuriuose dalyvavo 18 Pasvalio Petro Vileišio gimnazijos, Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijos ir Panevėžio Juozo Miltinio vidurinės mokyklos vyresniųjų klasių mokinių (6 mokiniai iš kiekvienos įvardintos mokyklos). Forumo teatro dalyvių mokymo/si spręsti jiems aktualias problemas procese buvo iškeltos paaugliams aktualios problemos ir parinkti iškeltų problemų alternatyvūs sprendimai. Užsiėmimų pabaigoje dalyviams buvo pasiūlyta atsakyti į anketos klausimus, kurie buvo pateikti siekiant išaiškinti paauglių požiūrį į Forumo teatro aktualumą ir priimtinumą bei metodo taikymo atitikimą jų poreikiams.

Iš vis tyrimo dalyvavo 79 17-19 metų paaugliai.

Pagrindiniu darbo metodu buvo pasirinktas **atvejo tyrimas**. Dažniausiai atvejo tyrimas taikomas, norint išaiškinti, kaip tiriamieji suvokia tam tikrą edukologinį reiškinį, jis leidžia intensyviai analizuoti daugelį specifinių detalių (Kudinovienė, 2008). Tyrimo metu duomenys buvo renkami stebint ir nagrinėjant individų ir individų grupių užduočių atlikimą, apklausiant ir fiksuojant (užrašant ir filmuojant) su tyrimo objektu susijusią informaciją.

Pirmuose Forumo teatro užsiėmimų etapuose (Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijoje) iš 61 dalyvaujančio mokinio atsitiktinės atrankos principu išrinkti 5 asmenys (3 vienuoliktųjų ir 2 dvyliktųjų klasių mokiniai), kurie buvo tiriami kaip unikalios asmenybės, savaip suvokiančios tikrovę, turinčios savimone ir per ją atspindinčios šią tikrovę. Atvejų tyrimai padėjo išsamiai ir detaliam išnagrinėti, kaip, taikant Forumo teatro metodą, susiformuoja paauglių gebėjimai iškelti ir konstruktyviai išspręsti jiems aktualias

problemas. Šis kokybinis edukologinio darbo pobūdis suteikė galimybę detaliau ištirti Forumo teatro metodo įtaką mokymui/si spręsti problemas atskiriems (t.y. konkrečioms) paaugliams.

Turint tikslą geriau pažinti tiriamuosius paauglius, 2007 m. lapkričio mėnesį buvo pasitelktas **individualusis pokalbis**. Jo metu buvo fiksuojamos paauglių socialinės ir psichologinės charakteristikos, nustatomos tiriamųjų asmeninės bei socialinės problemos. 2008 m. gruodžio mėnesį įvyko pakartotiniai individualūs pokalbiai su 5-iais anksčiau pasirinktais paaugliais. Jų metu tiriamųjų buvo prašoma įvertinti naują jiems metodą bei aptarti, ar jų gyvenime yra įvykę, įtakojamų vykusių Forumo teatro užsiėmimų, pasikeitimų. Po pirmo ir antro pokalbių buvo atliktas kokybinis stebėjimo duomenų aprašymas ir išsami analizė.

2007-2008 m. Forumo teatro užsiėmimų metu buvo nagrinėjamas tiriamųjų **užduočių atlikimas**: paaugliai turėjo pasirinkti užsiėmimų temas ir pasiūlyti alternatyvius jų sprendimus. Nustatydami, kaip Forumo teatras padeda 17-19 metų paauglių išmokimui spręsti jiems aktualias problemas, mes rėmėmės amerikiečių psichologų N. Gage ir D. Berliner (1994) moksliniu darbu, pateikiančiu problemų sprendimo procesą ir jo etapus. Mokslininkai teigia: kad išspręstume problemą, pirmiausia turime žinoti, jog tokia problema egzistuoja. Kai problemą įvardijame - turime ją apibrėžti. „Skirtingos problemos nusakymas, apibrėžimas lemia skirtingus jos sprendimo būdus“ (Gage, Berliner, 1994, psl. 246). Toliau - sprendimo strategijos nagrinėjimas. Išnagrinėję galimas strategijas, mes turime pradėti bandyti spręsti problemą. Kitaip tariant, mes veikiamo, o po to žiūrime, kokie yra mūsų veiksmų rezultatai. Mokslininkai teigia, kad sėkmingiau sprendžiantys problemas žmonės paprastai peržiūri, pataiso klaidingas strategijas arba jas atmeta. Blogiau problemas sprendžiantys žmonės ir toliau veikia pagal klaidingas strategijas. „Jie veikia, bet netikrina savo veiksmų ir nesimoko iš jų“ (Gage, Berliner, 1994, psl. 246). Procesą, kuris įgalina anksčiau išmoktas reakcijas pritaikyti naujose situacijose, N. Gage ir D. Berliner vadina „perkėlimu“.

„Šie patys bendrieji problemų sprendimo principai, - rašė N. Gage ir D. Berliner, - yra paimti iš šimtų mokslinių darbų, kuriuose buvo aprašyti tyrimai, kaip ekspertai, mokiniai, menininkai, praktikai perdirba informaciją, kad išspręstų problemas“ (1994, p. 246).

Remiantis anksčiau įvardintu N. Gage ir D. Berliner darbu, mūsų užduočių atlikimo procesas buvo sudarytas pagal šiuos etapus:

- problemų iškėlimas ir apibrėžimas;
- sprendimų paieška;
- įgytų žinių ir įgūdžių perkėlimas į tiriamųjų gyvenimą.

2007-2008 m. Forumo teatro užsiėmimų veiklos eigoje visi 79 tyrimo dalyviai buvo stebimi. **Stebėjimo metodas** leido fiksuoti paauglių elgesį, jų reakciją į įvairaus pobūdžio vyksmą užsiėmimų metu, o taip pat užduočių atlikimą ir dalyvių aktyvumo laipsnį, ieškant bendrųjų konstruktyvių konfliktinių situacijų sprendimų būdų. Mokslininkai stebėjimą pripažįsta universaliu edukologinio tyrimo duomenų rinkimo metodu (Bitinas, 2006; Kudinovienė, 2008), nes jis padeda tyrėjui fiksuoti tokius elementus kaip sąveikas, interpretacijas, aplinką ir išsamiai aprašyti vykstančius įvykius. Stebėjimas taikomas, siekiant išsiaiškinti naujų mokymo metodų veiksmingumą (mūsų atveju - Forumo teatro veiksmingumą).

Darbo pabaigoje pateiktos atliktų tyrimų išvados.

2.2. Paauglių požiūris į Forumo teatro taikymo atitikimą jų poreikiams

2008 m. birželio 20 d. įvyko Pasvalio Petro Vileišio, Vilniaus Vasilijaus Kačialovo ir Panevėžio Juozo Miltinio mokyklų 18 mokinių, dalyvavusių birželio 18-20 d. Forumo teatro užsiėmimuose, anketavimas.

2008 m. gruodžio 15 d. įvyko Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijos 61 mokinio, 2007-2008 m. dalyvavusio Forumo teatro užsiėmimuose, anketavimas.

Pateikiame duomenų analizės rezultatus.

1 lentelė

17-19 metų paauglių požiūris į Forumo teatrą

Nr.	Teiginiai	Respondentų nuomonė (procentais)		
		Taip	Ne	Abejojo
1.	Forumo teatras – tai efektyvus metodas spręsti jaunų žmonių problemas	98,7	1,3	-
2.	Forumo teatras suteikia jauniems žmonėms galimybę mokytis suprasti ir įveikti iškilusius konfliktus	98,7	-	1,3
3.	Forumo teatras padėjo jo dalyviams įveikti asmenines problemas	88,6	3,7	7,5
4.	Forumo teatro dėka dalyviai gavo gerosios patirties, mokančios išvengti sunkių gyvenimo situacijų	96,2	1,3	2,5
5.	Teigiamai įvertino siūlomą metodą	98,7	1,3	-

Rezultatų apibendrinimas:

Kaip rodo *1 lentelė*, dauguma apklaustų respondentų teigė, kad Forumo teatras – tai efektyvus metodas spręsti jaunimo problemas, suteikiantis galimybę mokytis suprasti ir įveikti iškilusius konfliktus.

Taip pat dauguma respondentų parašė, kad Forumo teatras padėjo jiems suvokti ir išspręsti asmenines problemas ir itin svarbius klausimus.

Norėdami išaiškinti, ar Forumo teatro dalyviai įgijo konfliktinių situacijų sprendimo patirties, gavome tokius rezultatus: dauguma respondentų atsakė teigiamai, vienas respondentas - neigiamai.

Beveik visi respondentai Forumo teatro metodą įvertino teigiamai, ir tik vienas respondentas - neigiamai (paaiškino: „Tai nereikalingas laiko gaišimas“).

Neigiamas požiūris į Forumo teatro metodą buvo išreikštas 18 metų vaikino. Į visus pateiktus anketoje klausimus jis rinkosi atsakymą „Ne“ ir tik į klausimą, ar Forumo teatras suteikia jauniems žmonėms galimybę mokytis suprasti ir įveikti iškilusius konfliktus, atsakė abejojantis. Šalia savo atsakymo jis parašė „Galbūt“ su trimis klaustukais.

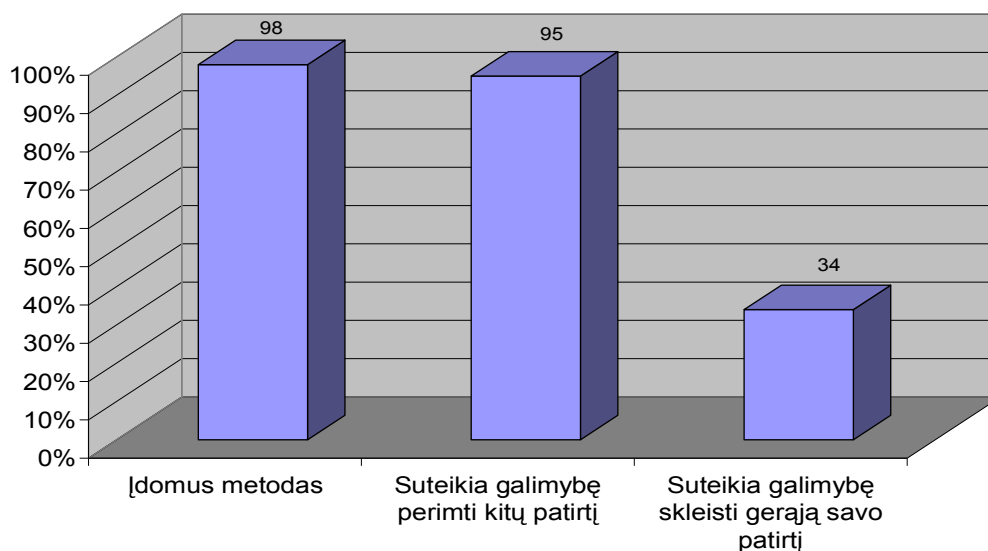
Pastebėta, kad į klausimus šis respondentas atsakinėjo jaudindamasis: keletą kartų taisė atsakymus, grubiai užbraukdavo pirminius užrašus; visas jo anketinis lapas buvo pribraukytas ir stipriai suglamžytas. Nors anketos klausimai buvo uždaro tipo, prie kiekvieno savo atsakymo jis paliko trumpus komentarus: „Nemanau“ (į klausimą, ar Forumo teatras yra efektyvus metodas spręsti jaunimo problemas), „Nepastebėjau jokių rezultatų“ (į klausimą, ar Forumo teatras padėjo jo dalyviams įveikti asmenines problemas), „Aš asmeniškai negavau, galbūt kiti...“ (į klausimą, ar Forumo teatro dėka dalyviai gavo gerosios patirties, mokančios išvengti sunkių gyvenimo situacijų).

Galima spėti, kad šis respondentas priklauso tokiam paauglių tipui, kuriam labai norisi išsiskirti iš kolektyvo - būti nepanašiam į kitus. O vaikino neigiama nuotaika galbūt pasireiškė dėl to, kad jį kažkas iš bendraklasių galėjo įžeisti viename iš Forumo teatro užsiėmimų.

Tačiau bendri gautų rezultatų skaičiai leido teigti, kad dalyvavusieji Forumo teatro užsiėmimuose paaugliai gerai vertina metodą. Vienintelis klausimas: „Ar Forumo teatras padėjo tau įveikti asmenines problemas?“ – sulaukė 3-jų paauglių neigiamų atsakymų, o 6 respondentams buvo į jį sunku konkrečiai ir vienareikšmiškai atsakyti.

Tačiau pateikti *1 lentelėje* duomenys akivaizdžiai rodo, kad bendras visų respondentų (išskyrus aukščiau aptartą paauglio atvejį) požiūris į metodą yra teigiamas.

Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijos mokinių, 2007-2008 m. dalyvavusių Forumo teatro užsiėmimuose, teiravomės nuomonės, kaip jie gali charakterizuoti Forumo teatro metodą.

Pastaba: respondentai pateikė kelis atsakymų variantus

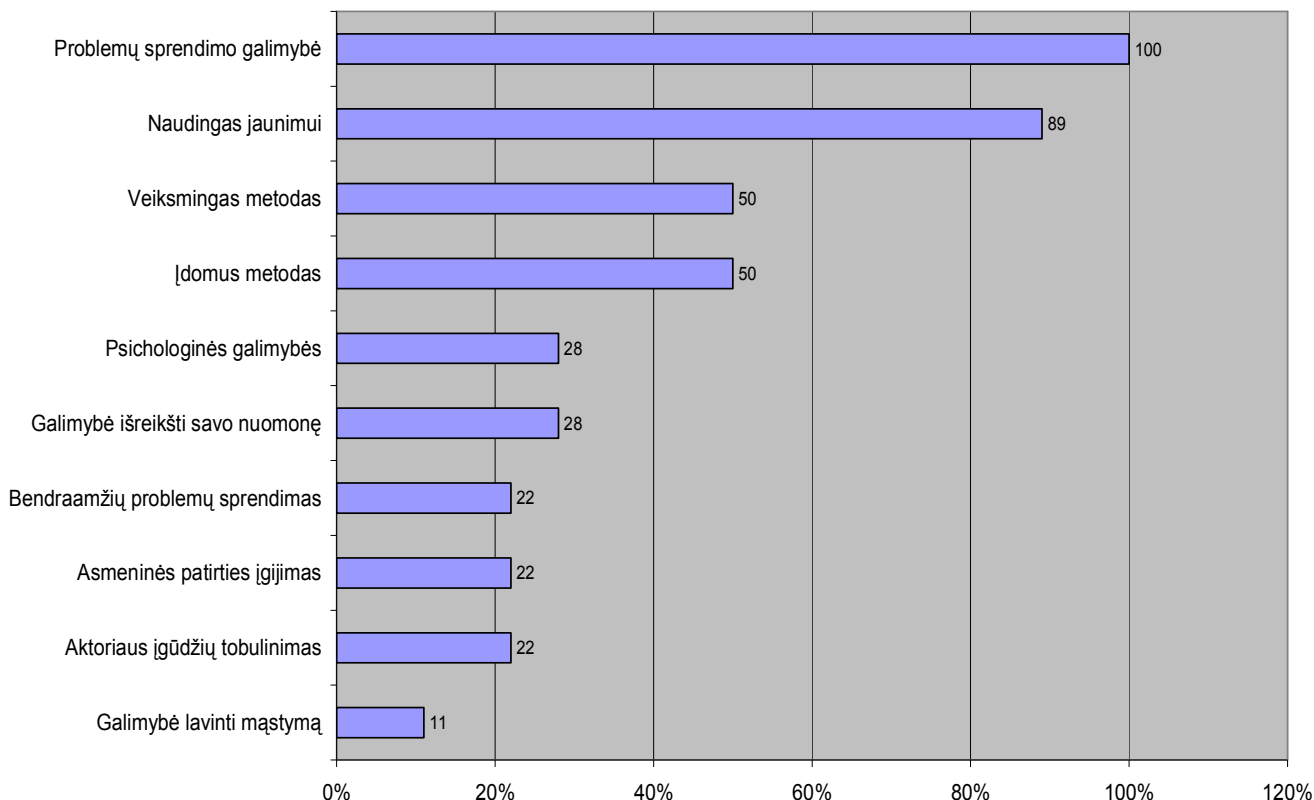
2 pav. Vilniuje vykusių Forumo teatro užsiėmimų dalyvių požiūris į metodą

Klausimas buvo pateiktas atvira forma. Beveik visi respondentai atsakė, kad tai „įdomus metodas“ (žr. 2 pav.); dauguma respondentų parašė, kad Forumo teatras suteikia galimybę perimti kitų patirtį; trečdalis respondentų teigė, kad Forumo teatras suteikia galimybę skleisti savo gerą patirtį, sprendžiant konfliktus.

Forumo teatro svarbios savybės, anot apklaustųjų, yra dar ir tos, jog jo dalyviai gali atvirai aptarti savo problemas (18 metų vaikinai, 17 ir 19 metų merginos), kad tai metodas, suteikiantis progą gauti atsakymus į rūpimus klausimus (17 metų mergina ir 19 metų vaikinai), kad tai saviraiškos būdas (18 metų vaikinai, 19 metų mergina), galimybė „pabuvoti kito kailyje“ (17 metų vaikinai), proga įgyti elgesio pavyzdį esant tam tikrai situacijai (19 metų mergina), būdas išmokyti dirbti komandoje (17 metų mergina), proga pajavairinti bendravimą su bendraamžiais (17 metų mergina), galimybė pateikti savo požiūrį į kilusią situaciją nebijant būti išjuoktam (17 metų vaikinai).

Apklaustos rezultatai parodė, kad dauguma mokinių teigiamai vertina Forumo teatrą ir pažymi jo efektyvumą mokantis spręsti jiems aktualias problemas ir įgyjant teigiamos patirties norint išvengti konfliktinių situacijų.

Trijų dienų Forumo teatro užsiėmimų Pasvalyje pabaigoje jų dalyviams buvo pasiūlyta apibendrinti darbo rezultatus ir raštu atsakyti į tokius klausimus: „Forumo teatras kaip būdas spręsti problemas: ar jis veikia ir yra naudingas?“ ir „Aš ir Forumo teatras: ką davė man šis metodas?“ Dalyviai į šiuos klausimus neprivalėjo atsakinėti, tačiau tokių neatsirado – pasidalinti savo įspūdžiais apie naują metodą norėjo visi. Siekiant atvirumo į klausimus, buvo atsakinėjama anonimiškai, tačiau nei vienas iš 18 dalyvių neatrado negatyvių Forumo teatro metodo pusių.

Pastaba: respondentai pateikė kelis atsakymų variantus

3 pav. Pasvalyje vykusių Forumo teatro užsiėmimų dalyvių požiūris į metodą

Rezultatų apibendrinimas:

1. Visi respondentai (žr. 3 pav.) parašė, kad Forumo teatras suteikė dalyviams **galimybę** rasti įvairių jų **problemų sprendimus**: „Šiuo metodu mes galėjome išsiaiškinti problemą ir rasti net ir kelis jos sprendimus. / Forumo teatras man padėjo suprasti, jog galima rasti sprendimo būdų įvairiose situacijose. / Sužinojau daug įvairių problemų sprendimų, tikiuosi, jie man padės ateityje, kuriant šeimą, bendraujant su draugais ir visuomene. / Forumo teatras padėjo skirtingiems žmonėms rasti bendrus sprendimus. / Forumo teatro dėka supratau, kad iš kiekvieno konflikto yra net kelios išeitys. / Metodas skatino ieškoti įvairių

problemų bei jų sprendimo būdų, net ir tų, kurių ir pats galbūt nepastebi. / Supratau, kad beviltiškų situacijų nėra ir visada galima rasti tinkamą problemos sprendimą“ ir pan.

2. Dauguma respondentų mano, kad Forumo teatras **naudingas** būtent **jaunimui**: „Nestandartiniai problemų, situacijų sprendimo būdai yra veiksmingesni, priimtinesni jaunimui. / Forumas padėjo man pažinti save, o aš esu ryškus šiuolaikinio jaunimo pavyzdys, tad ir kitiems jaunuoliams Forumo teatras padės spręsti jų problemas. / Jaunimui yra aktualu tai, kas daroma Forumo teatre, nes daugeliui reikėtų sužinoti, kokių sprendimo būdų įmanoma rasti. / Gaila, kad Forumo teatro mūsų aplinkoje nevyksta. Tai puikus ir efektyvus būdas jaunimui tiesiogiai dalyvauti jų problemų sprendime. / Tai yra labai veiksmingas metodas, padedantis atkreipti dėmesį į jaunimo problemas. / Jauni žmonės dažniausiai būna norintys ieškoti, todėl ir ieško įvairių problemų sprendimo. / Juk būtent mes, jaunimas, ir ieškome įvairių būdų konfliktams spręsti. / Forumo teatras – tai raiškos laisvės teatras, todėl jis labai tinka būtent jaunimui. / Tai jaunų žmonių metodas, nes jie gali pažvelgti į savo problemas iš įvairių pusių. / Manau, kad kompleksuotam jaunimui reikalinga pagalba, o šis metodas yra puikus būdas atkreipti dėmesį į mūsų problemas“ ir pan.

3. Pusė respondentų apibūdino Forumo teatrą kaip **naudingą** ir **veiksmingą** metodą: „Forumo teatras turėtų būti plečiamas Lietuvoje. Tai labai naudingas ir veiksmingas metodas. / Manau, kad tai labai naudinga, ypač tarp tokių žmonių, kuriems sunku atsiskleisti, išsipasakoti, spręsti problemas. / Iš gautos patirties supratau, kad tai yra labai naudinga ir daug duodanti teatrinė išmintis. / Lietuvoje Forumo teatras naudingas ir reikalingas. Jis padeda atrasti atsakymus į problemas, kurios yra labai aktualios. / Visi žino, kad visuomenėje esama daug nedelsiant sprendtinų problemų. Toks jų sprendimo būdas, analizė ir aptarimas - Lietuvoje naudinga ir veiksminga naujovė“ ir pan.

4. Taip pat pusė respondentų teigė, kad užsiėmimų metu jiems buvo labai **įdomu**: „Forumo teatras man tikrai padarė didelę įtaką ir paliko daugybę malonių įspūdžių. / Forumo teatras buvo man įdomi nauja programa. / Man Forumo teatras – įdomus eksperimentas. / Man šis teatro būdas buvo įdomus ne tik todėl, kad jo dėka aš galėjau dalyvauti, ieškant svarbių problemų sprendimų, bet ir todėl, kad susipažinau su įdomiais žmonėmis. / Man buvo įdomu. Mielai dalyvaučiau Forumo teatre dar kartą“ ir pan.

5. Beveik trečdalis dalyvių pabrėžė metodo **psichologines galimybes**: „Labai geras savianalizės metodas. / Forumo teatras - tai kaip psichologo paslaugos, tik kita forma. / Man tai leido atskleisti savo išgyvenimus, paanalizuoti savo elgesį, savo problemas, į kurias galėjau pažiūrėti kitomis, savo bendraamžių, akimis. / Forumo teatras padeda žmonėms psichologiškai spręsti problemas. / Forumo teatras padėjo man daugiau pažinti save“.

6. Tiek pat respondentų atsakė, kad kiekvienas Forumo teatro dalyvis gali **išreikšti savo nuomonę**: „Jame prasidėjo mano kelias į drąsesnį savo nuomonės reiškimą. / Metodo naudingumą lemia tai, kad žmogus, nedalyvaujantis kūrimo procese (stebėtojas), turi galimybę prie to proceso prisijungti su savais pasiūlymais, su savo nuomone./ Tai metodas, kuris neįpareigoja, leidžia laisvai save išreikšti, leidžia išsakyti savo nuomonę, leidžia diskutuoti. / Gera, kai gali keisti tai, kas tau atrodo netinkama, kai gali reikšti savo nuomonę. / Forumo teatras padėjo man išsakyti savo nuomonę tam tikrais aktualiais visuomenei klausimais“.

7. Apie ketvirtadalį respondentų pažymėjo, kad užsiėmimų metu jie ne tik galėjo išreikšti savo nuomonę, bet ir įsiklausyti į savo draugų mintis bei **sužinoti bendraamžių problemas**: „Aš išmokau suprasti ir priimti kitas nuomones, be to sužinojau kitų dalyvių problemas. / Buvo įdomu sužinoti kitų nuomonę, įdomu įsigilinti į jų problemas. / Galėjau ne tik išsakyti savo mintis, bet ir įsiklausyti kitų nuomonę. Man patiko svarstyti kitų problemas. / Tai man padėjo lengviau įsigilinti į kitų problemas“.

8. Tiek pat respondentų rašė, jog metodas suteikė galimybę įgyti **asmeninės patirties** ir atskleisti savo ir kitų žmonių problemas: „Mes galėjome savo kailiu išgyventi blogus potyrius. / Aktoriai ir žiūrovai-stebėtojai atranda naujų temų, idėjų, problemų, emocijų ir suvokia savo klaidas. / Forumo teatro pagalba žmonės atskleidžia savo rūpesčius, dalinasi patirtimi. / Forumo teatro idėja suteikia puikią galimybę mokytis ne tik iš savo, bet ir iš kitų klaidų“.

9. Apie ketvirtadalį respondentų pabrėžė Forumo teatro galimybę **tobulinti** jo dalyvių **aktoriaus įgūdžius**: „Forumo teatras suteikė galimybę keisti veikėjo charakterį, todėl įgijau teatrinės patirties./ Daugiau supratome, kaip aktorius gali tiksliai atlikti vaidmenį./ Forumo teatras - tai dar ir būdas lavinti aktoriaus įgūdžius./ Tai yra puikus būdas įgyti daugiau teatrinės patirties“.

10. Keletas respondentų pažymėjo, kad metodas padeda **lavinti** jų **mąstymą**: „Galėjau ugdyti ir lavinti mąstymą. / Tai geras būdas galvoti, analizuoti ir ieškoti“.

Užsiėmimų, vykusių Pasvalyje, dalyviai įvertino Forumo teatrą kaip naudingą ir veiksmingą metodą. Visi 18 paauglių teigė, kad šis metodas padeda efektyviai spręsti susidariusias problemas ir rasti tinkamą konfliktinės situacijos sprendimo būdą. Be to, dauguma dalyvių akcentavo Forumo teatro metodo naudą būtent jaunimui.

Apibendrinant visų apklausų rezultatus, galima teigti, kad 17-19 metų paaugliai teigiamai žiūri į Forumo teatrą, laiko jį aktualiu ir priimtiniu metodu, atitinkančiu jų poreikius.

2.3. Paauglių gebėjimai, susiję su problemų sprendimu, ir jų formavimosi procesas

Forumo teatre

2.3.1. Gebėjimai iškelti aktualias paaugliams socialines ir psichologines problemas

2007-2008 metais Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijos 61 vyresnių klasių mokinys teatro pamokų ir popamokinių renginių metu (neformaliojo ugdymo užsiėmimuose, 2008 m. gruodžio 4 d. Rimantos Vaičekonytės komandos Kirtimų kultūros centre organizuotame seminare „Forumo teatro metodas“) dirbo taikydami Forumo teatro metodą.

Užsiėmimų temas paaugliai rinkosi savarankiškai.

Temų pasirinkimo etapai:

1 etapas: bendrasis aptarimas. Vienos klasės mokiniai (užsiėmimuose dalyvavo 4 klasės: 2 vienuoliktokų ir 2 dvyliktokų) susėdę ratu aptarinėjo problemas, su kuriomis, jų manymu, susiduria 17-19 metų jaunuoliai. Šiame etape diskusijose aktyviai dalyvavo klasių lyderiai, vadinamieji *ekstravertai**: asmenybės, orientuotos viešai skelbti savo nuomonę aplinkiniams ir ginti tam tikrus požiūrius į juos dominančius dalykus. Su būdingu jaunesiems maksimalizmu vyresniųjų klasių mokiniai iš pradžių bandė Forumo teatre spręsti globalines problemas, pvz., „Kariniai pasaulio konfliktai“, „Žmogus, teršiantis gamtą“ ir pan. Tačiau palaipsniui, suvokdami metodo prasmę ir uždavinius, ėmė siūlyti temas, susijusias su jų asmeniniu gyvenimu ir individualia patirtimi.

2 etapas: diskusijos grupėse. Grupėse, sudarytose iš 5-6 diskusijos dalyvių, lengviau išsakyti savo nuomonę ir būti išgirstiems. Šiuo atveju lyderių įtaka mažėja. Šiame etape vyresniųjų klasių mokiniams buvo pasiūlyta aptarti jiems patiems aktualias problemas ir užrašyti jas popieriaus lape. Forumo teatro užsiėmimams kiekviena grupė vidutiniškai pasiūlė 6-7 temas.

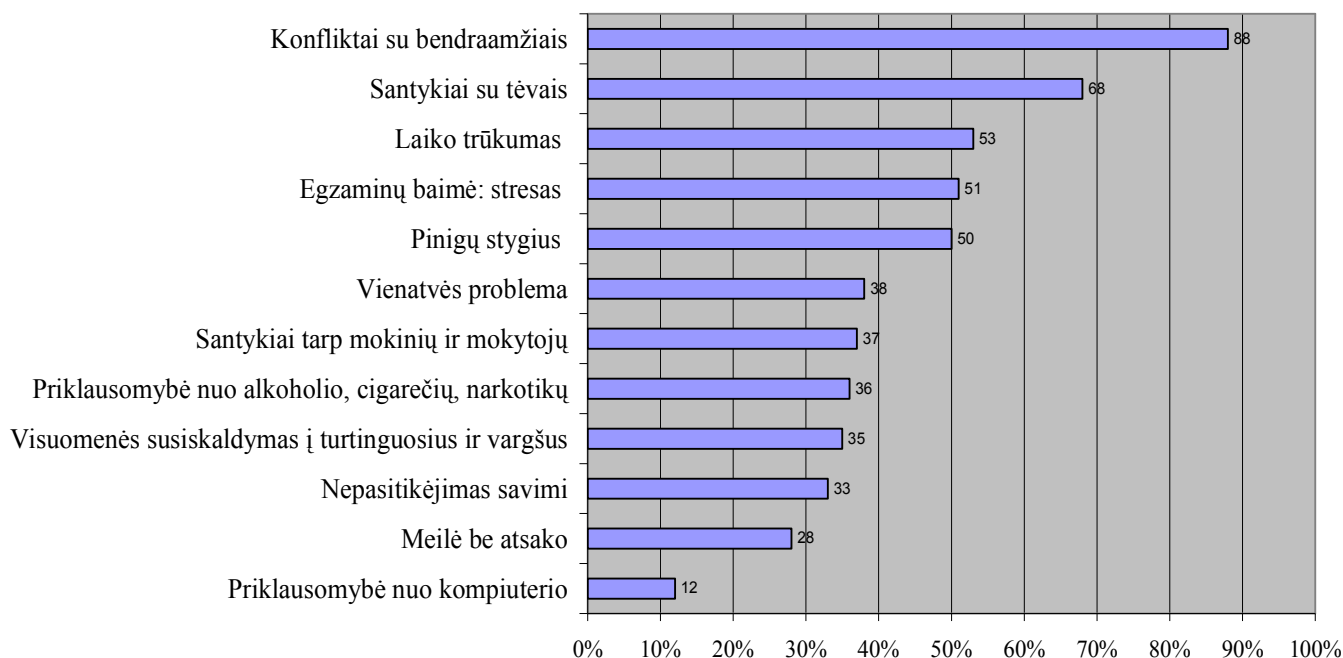
* Psichologų nuomone, žmonės skirstytini į du tipus – ekstravertus ir intravertus.

Ekstravertai yra atviri žmonės, domisi tuo, kas vyksta pasaulyje, mėgsta bendrauti, būti tarp žmonių.

Intravertai yra uždari žmonės, savo energiją dažniausiai nukreipiantys į vidinį pasaulį. Intravertai daug laiko skiria išgyvenimams, mintims, vaizdiniams. Kiti žmonės ir aplinkos įvykiai juos mažai domina (Vengalienė, Trakinskienė, 2007).

3 etapas: individualusis pasirinkimas. Diskusijų dalyvių pasiūlytos temos buvo apibendrintos ir įtrauktos į sąrašą, apimantį 12 temų. Kiekvienas paauglys, gavęs sąrašą, turėjo raštu suskirstyti problemas pagal aktualumą: aktualiausią problemą įvertinti 12 taškų, menkiausią - 1 tašku. Vertinimo sistemos taisyklėmis dalyviams buvo leidžiama nesvarbioms, jų manymu, temoms apskritai neskirti taškų. Buvo atsižvelgta ir į tai, kad 2-ame grupių diskusijos etape paaugliai galėjo nutylėti ir neišsakyti savo nuomonės, todėl 3-ame etape kiekvienas iš jų turėjo galimybę įrašyti į sąrašą papildomas temas. Tačiau nė vienos naujos temos sąraše neatsirado.

Stebėdami paaugliams aktualių problemų svarstymo procesą pamatėme, kad mokiniai noriai renkasi Forumo teatro užsiėmimų temas. Bendras pirmo etapo aptarimas neinspiravo visų mokinių aktyvumo - buvo asmenų, kurie tylėjo ir klausėsi kitų. Tačiau antras, o ypač trečias, temų pasirinkimo etapai tiesiog kiekvienam diskusijos dalyviui suteikė galimybę išsakyti savo nuomonę (žodžiu ir raštu). Audringos diskusijos ir net ginčiai grupėse parodė, kad paaugliams pasiūlytas naujas veiklos būdas sudomino juos. Trečiame aktualiųjų problemų pasirinkimo etape dalyviai neskubėjo užpildyti anketos lapų, jie kruopščiai apmąstydavo savo pasirinkimą. Tai rodo, kad mokiniams buvo svarbu, kokios problemos taps jų svarstymo pagrindu Forumo teatre.

Pastaba: respondentai nurodė kelias temas

4 pav. 17 - 19 metų paaugliams aktualios temos

Rezultatų apibendrinimas:

Vyresniųjų klasių mokinių pripažinta aktualiausia *bendravimo su bendraamžiais problema* (žr. 4 pav.): iš 61 apklaustųjų 48 dalyviai skyrė jai 12 taškų. Diskusijose dalyviai teigė, kad kiekvienas iš jų asmeniškai buvo susidūręs su bendraamžių agresija ir net dalyvavo konfliktuose.

Antrojoje pozicijoje pagal svarbą įvardinta *santykių su tėvais ir supratimo bei paramos iš suaugusiųjų pusės stokos problema*: net 23 respondentai pateikia ją kaip aktualiausią. Diskusijose vyresniųjų klasių mokiniai akcentavo, kad jiems kelia nerimą konfliktai su tėvais. Aptarimo metu itin išryškėjo jaunosios kartos ir suaugusiųjų nesutarimų problema.

Paaugliai minėjo *mokinių - mokytojų santykių problema*, bendrame sąraše ją teko įrašyti kaip atskirą, nes aptarimo metu mokiniai pasakojo konkrečias situacijas ar tam tikrus konfliktus ir minėjo mokytojų vardus. Tačiau, kaip aktualiausią iš 61 vyresniųjų klasių mokinių ją nurodė tik 2 dalyviai.

Tolesnė pagal aktualumą buvo įvardinta *laiko stokos problema*. Tik vienas respondentas skyrė jai 12 taškų, bet apklaustųjų aktualumo reitinge ji užėmė svarbias pozicijas. Diskusijų metu išaiškėjo, jog paaugliai suvokia savo nesugebėjimą racionaliai planuoti laiko, dėl ko daug svarbių dalykų ir ypač jų pagrindinės pareigos, skirtos tėvų ar mokytojų, lieka neįvykdytos.

Dauguma dvylikųjų klasių mokinių diskusijose minėjo egzaminų baimę ir pasikartojantį stresą, atsiradusį dėl nuolatinio mokytojų ir tėvų spaudimo ir, jaunų žmonių žodžiais tariant, dėl suaugusiųjų gąsdinimų. Šią temą labiausiai sau aktuali pažymėjo 11 respondentų.

Didelis respondentų skaičius kaip vieną iš aktualiausių paminėjo *pinigų stokos problemą*. Aptarimo metu dalyviai kalbėjo apie tai, kad tėvai, stipriai ribodami jų išlaidas, sukelia savo vaikams nepilnavertiškumo jausmą. Šis klausimas ypatingai svarbus pasirodė esąs vaikinams, nes gaunamų kišenpinigių neužtenka patenkinti gana svarbiems jų poreikiams: 17-19 metų vaikinai norėtų draugauti su merginomis, kviesti jas į kiną, diskotekas ir t.t., tačiau dėl pinigų stokos tai ne visada įmanoma.

Finansinė tema paauglių diskusijose susipynė su visiems aktuali *visuomenės susiskaldymo į turtinguosius ir vargšus problema*. Daugelio mokinių buvo pareikštos mintys, kad jauno žmogaus padėtis jį supančioje visuomenėje tiesiogiai priklauso nuo socialinės ar finansinės jo tėvų padėties. 1-ame ir 2-ame aktualiųjų paauglių problemų pasirinkimo etape ši tema sukėlė ypač karštas diskusijas.

Nevienareikšmiškai vyresniųjų klasių mokiniai įvertino *vienatvės temą*. 2 respondentai pažymėjo šios problemos svarbą ir skyrė jai 12 taškų, tačiau 8 apklaustieji jos apskritai nepaminėjo, tuo parodydami, kad įvardinta tema jiems nesvarbi. Viešų diskusijų metu vienatvės klausimas taip pat nesukėlė vyresniųjų klasių mokinių aktyvumo, nors, apibendrinant rezultatus, iš 12 pasiūlytų Forumo teatro temų pagal aktualumą ji užėmė šeštąją vietą.

Priklausomybės nuo alkoholio, cigarečių, narkotikų problema kaip svarbiausia nebuvo įvardinta nė vieno respondento. Aptardami šią temą, paaugliai daugiausia kalbėjo ne apie save, o apie savo draugus, bendraklasius, kaimynus ir kitus pažįstamus.

Kita svarbi vyresniųjų klasių moksleiviams aktualiųjų Forumo teatro temų sąrašė buvo įvardinta *nepasitikėjimo savimi problema*. Aukščiausiai ji buvo įvertinta penkių respondentų, tačiau ir kiti apklausos dalyviai taip pat pažymėjo šią problemą kaip jiems pakankamai aktualią. Šiai, t.y. nepasitikėjimo savimi problemai, buvo artima *meilės be atsako tema*, todėl diskusijose jos buvo aptariamoms kartu.

Paskutiniąją vietą aktualių problemų sąrašė apklaustieji moksleiviai skyrė *kompiuterinės priklausomybės temai*. Diskusijos metu paauglių teigta, kad priklausomybė nuo interneto, kompiuterinių žaidimų yra pakankamai svarbi jaunų žmonių problema. Buvo įvardinta keletas įvykių, pažįstamų ir draugų, kurie, paauglių nuomone, jau „serga“ kompiuterinės priklausomybės liga, ir net kai kurie diskusijų dalyviai prisipažino, kad be tėvų kontrolės jie „sėdėtų“ internete arba žaistų kompiuterinius žaidimus visą naktį. 3 respondentai šią temą paminėjo kaip jiems aktualiausią ir skyrė jai 12 taškų, nors 19 vienuoliktųjų ir dvyliktųjų klasių mokinių pasiūlytame temų sąrašė šiai problemai nepriskyrė nė vieno taško.

Mokinių pasirinktos temos Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijos psichologės S. Gumeniuk pagalba buvo suskaidytos į psichologines ir socialines*.

Pagal pasiūlytas vyresniųjų klasių mokinių temas 2007-2008 metais įvyko 23 Forumo teatro užsiėmimai (žr. 2 lentelę).

* Psichologinis – susijęs su psichologija;

psichologija – 1. mokslas, tiriantis psichiką; 2. psichika, būdo ypatybės;

socialinis – susijęs su visuomenės gyvenimu, visuomeninis (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000, p. 627, 719).

Temos, nagrinėtos Forumo teatre 2007-2008 m.

Nr.	Forumo teatro užsiėmimų temos	Užsiėmimų skaičius	Klasės	Psichologinė/ socialinė problema
1.	Konfliktai su bendraamžiais Bendravimo problemos Jaunų žmonių agresija Bendraamžių pašaipos	4	11, 12	p, s
2.	Santykiai su tėvais Supratimo ir paramos stoka iš suaugusiųjų pusės	3	11, 12	p, s
3.	Laiko trūkumas Laisvo laiko stoka	2	11, 12	p
4.	Egzaminų baimė: stresas Kaip kovoti su baime	2	11, 12	p
5.	Pinigų stygius	2	11, 12	s, p
6.	Vienatvės problema	1	11	p, s
7.	Santykiai tarp mokinių ir mokytojų	2	11, 12	s, p
8.	Priklausomybė nuo alkoholio, cigarečių, narkotikų	2	11, 12	p, s
9.	Visuomenės susiskaldymas į turtinguosius ir vargšus	1	11	s
10.	Nepasitikėjimas savimi	2	11, 12	p, s
11.	Meilė be atsako	1	11	p
12.	Priklausomybė nuo kompiuterio	1	11	p, s

Analizuojant Forumo teatro užsiėmimų temų išrinkimo rezultatus, galima teigti, kad Forumo teatro metodas leidžia paaugliams mokytis iškelti jiems aktualias problemas. Platus įvardintų problemų spektras, paauglių noras dalyvauti diskusijose ir aktyvumas svarstymų metu rodo, kad dalyviai įsigilino į jiems aktualias psichologines bei socialines problemas, sugebėjo jas atskleisti ir įvardinti.

2.3.2. Gebėjimai pateikti iškeltų problemų alternatyvius sprendimus

Siekiant išaiškinti, kaip Forumo teatro metodas įtakoja 17-19 metų paauglių sugebėjimą suprasti problemos esmę, suvaidinti ją scenoje ir parinkti keletą konstruktyvių konfliktų sprendimų, 2008 metų birželio 18-20 d. Pasvalyje buvo surinkti 18 Pasvalio Petro Vileišio gimnazijos, Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijos ir Panevėžio Juozo Miltinio vidurinės mokyklos vyresnių klasių mokinių. Tris dienas dalyviai praktiškai taikė Augusto Boal metodą. Forumo teatro užsiėmimus vedė Julius Tamošiūnas (Panevėžio Juozo Miltinio vidurinės mokyklos teatro mokytojas, Panevėžio Juozo Miltinio teatro aktorius), Michail Levin (Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijos šokių ir teatro mokytojas), Tatjana Timko (Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijos teatro mokytoja). Užsiėmimai vyko Petro Vileišio gimnazijos aktų salėje ir buvo filmuojami (video medžiaga pridedama).

Pirmoji diena prasidėjo nuo apšilimo - aktorių pratimų ir žaidimų, nes, kaip teigia psichologai, o taip pat teatro teoretikai ir praktikai, nevaržoma aplinka, sukurta žaidimų procese, suteikė paaugliams galimybę atsikratyti įtampos ir susipažinti vieniems su kitais (Spolin, 1986; Цзех, Пахомов, 1988). Vėliau vadovai įvardino dalyviams užsiėmimų tikslus, trumpai supažindino juos su Augusto Boal Forumo teatro metodo principais bei taisyklėmis.

Aktualiųjų Forumo teatro dalyviams temų išrinkimo procesas

1. Žaidybine forma paaugliai buvo padalinti į penkias grupes: kiekvienoje grupėje dirbo mokiniai iš skirtingų mokyklų. Diskusijos metu dalyviai turėjo nustatyti ir popieriaus lape užrašyti penkias problemas, su kuriomis, jų nuomone, dažniausiai susiduria šiuolaikiniai paaugliai.
2. Kitame darbo etape grupės apsikeitė lapais. Iš gauto sąrašo jiems buvo pasiūlyta išbraukti dvi mažiau aktualias, jų nuomone, problemas ir palikti tik tas, su kuriomis dalyviai ar jų draugai buvo asmeniškai susidūrę gyvenime. Tokiu būdu kiekviename sąrašė liko po tris problemas.
3. Dar kartą apsikeitus lapais, iš trijų likusių temų, pasiūlytų anksčiau, kiekviena grupė išrinko vieną, jų manymu, aktualiausią jaunimui problemą ir pagrindė savo pasirinkimą.

Diskusijos rezultatai: vyresniųjų klasių mokiniai išrinko penkias jiems aktualias problemas:

1. Skirtingų vertybių propagavimas ir tolerancijos trūkumas iš aplinkos;
2. Priklausomybė nuo alkoholio, cigarečių, narkotikų;
3. Bendraamžių tarpusavio netolerancija, diskriminacija dėl materialinės padėties;
4. Vaikų ir tėvų santykiai;
5. Diskriminacijos ir tolerancijos problemos.

Kadangi trys problemos iš penkių buvo susijusios tarpusavyje sąvokomis „tolerancija“ ir „diskriminacija“, vadovai nutarė sujungti jas į vieną temą „Jaunų žmonių tolerancijos ir diskriminacijos problemos“.

Antra diena prasidėjo nuo aktorių pratimų ir žaidimų. Toliau žaidybine forma Forumo teatro dalyviai buvo padalinti į tris grupes. Diskusijų metu iš 18 dalyvių vadovai išrinko 3 ypač ryškias asmenybes. Šiems paaugliams buvo pasiūlyta tapti grupių lyderiais.

Grupių nariai parengė vaidinimą, atspindintį vieną iš įvardintų problemų. Šią dieną pirmoji grupė vaidino siužetą „Priklausomybė nuo alkoholio, cigarečių, narkotikų“ pagal Augusto Boal Forumo teatro metodo taisykles.

Visą *trečią dieną* Forumo teatro metodas buvo taikomas, nagrinėjant temas: „Vaikų ir tėvų santykiai“ ir „Jaunų žmonių tolerancijos ir diskriminacijos problemos“.

Pateikiame problemų „Priklausomybė nuo alkoholio, cigarečių, narkotikų“ ir „Vaikų ir tėvų santykiai“ sprendimų paieškos proceso aprašymą.

I. „Priklausomybė nuo alkoholio, cigarečių, narkotikų“

Pirmos grupės temos „Priklausomybė nuo tam tikrų medžiagų“ siužetas: dvyliktos klasės mokinys dėl meilės be atsako ryžtasi poelgiui, kuris sukelia jam rimtų gyvenimo problemų. Dieną prieš valstybinį egzaminą jis ketina susitikti su draugu. Išeidamas į lauką herojus kalbasi su mama. Pokalbio metu motina jaučia, kad sūnus turi kažkokių problemų, tačiau, sulaukusi pažado grįžti namo anksčiau, išleidžia jį iš namų.

Mergaitė, kurią be atsako myli pagrindinis veikėjas, vadinama Pupa. Herojaus draugas Fomkė pažada organizuoti susitikimą su Pupa ir padaršinimui pasiūlo išgerti alkoholio. Iš pradžių herojus atsisako, bet Fomkė taip įtikinamai kalba, kad galų gale jis sutinka. Kai pasirodo Pupa, herojus jau labai įkaušęs. Jis dar bando prisipažinti mylįs, bet tai jam nesiseka – nuo išgerto alkoholio kiekio jis užmiega. Fomkė išeina kartu su Pupa.

Prabudęs ryte herojus supranta, kad į egzaminą pavėlavo ir eina namo. Jokie mamos ir sesers įkalbinėjimai nedraugauti su Fomke herojaus neveikia. Išgyvenęs draugo išdavystę, supratęs savo meilės problemą ir tai, kad neišlaikytas egzaminas neleidžia jam įstoti į aukštąją mokyklą šiais metais, pagrindinis veikėjas puola į depresiją. Dabar, anot jo, geriausias jo draugas - alkoholis.

Peržiūrėję šį siužetą, žiūrovai diskutavo, kaip ištaisyti situaciją ir padėti herojui išspręsti jo problemas.

1 problemos sprendimas. Žiūrovė iš salės išsakė savo nuomonę, kad šiuo atveju neteisingai elgėsi motina. Šiai merginai vedėjas pasiūlė išeiti į sceną ir suvaidinti motiną.

Dabar mama labai griežta. Ji niekur neišleidžia sūnaus, užrakina duris ir pasiima jo raktus nuo buto.

Problema išspręsta jėgos pagalba. Žiūrovams toks variantas nepatinka, ir jie tęsia diskusiją.

2 problemos sprendimas. Pagrindinį vaidmenį atliekantį aktorių keičia žiūrovas iš salės ir siūlo savo variantą. Herojus eina į susitikimą su Fomke, bet gerti kategoriškai atsisako. Toliau įvykiai klostosi taip: ateina Pupa ir dabar jau kartu su Fomke bando įkalbėti herojų išgerti. Žodžiai „moksluikas“ ir „tėvelių sūnelis“ daro įtaką - herojus išgeria.

Problema lieka neišspręsta.

3 sprendimas. Pupą vaidina kita mergina. Ši Pupa - herojaus pusėje. Ji išmeta butelį ir bara Fomkę.

Žiūrovų salėje vyksta karšti ginčai. Paaugliai kategoriškai nesutinka su pasiūlytu sprendimu. Jie sako, kad tai ne išeitis iš konflikto, o paprasčiausiai vienos asmenybės keitimas kita. Jų nuomone, aplinkybių ir aplinkos pakeitimas – tai fantazijos elementai, o Forumo teatras turi apeliuoti pateiktais nuo pat pradžių faktais.

4 sprendimas. Žiūrovė iš salės, vaidinanti motiną, bando pakalbėti su sūnumi. Jis atsisako bendrauti ir užsidaro savo kambaryje. Mama bando išlaužti duris.

Diskusija salėje. Paaugliai pasisako prieš jėgos panaudojimą.

5 sprendimas. Žiūrovai siūlo dar vieną išeitį iš šios situacijos: laukdama sūnaus pati mama prisigeria ir krenta ant grindų. Galvojama, jog toks negatyvus pavyzdys parodys herojui, kad alkoholis – tai ne problemos sprendimas.

Diskusija. Dauguma paauglių nesutinka su tokiu išeities iš sudėtingos padėties variantu. Jie kalba, kad scenoje buvo parodytas „savotiškas sprendimas“, bet vis dėlto siūlo ieškoti kitokių konflikto sprendimo būdų.

6 sprendimas. Žiūrovai siūlo įvesti naują personažą – herojaus tėvą. „Vyriškas“ sūnaus ir tėvo pokalbis lyg ir išsprendžia problemą: sūnus sutinka su tėvu, kad alkoholis –

tai blogas metodas ieškant išeities iš sudėtingos padėties, ir pažada atsiprašyti mamos, o taip pat nueiti į mokyklą ir savarankiškai išspręsti egzamino problemą. Tačiau, kita vertus, tėvas daugiau grasina (vaidina vedėjas - suaugęs žmogus) negu padeda, todėl žiūrovams atrodo, kad vidinis herojaus konfliktas neišspręstas.

7 *sprendimą* pasiūlė seserį vaidinanti aktorė. Ji nebando kaltinti brolio. Sesers argumentas - gyvenimas ne toks jau ir trumpas, ir kiekvieną klaidą galima ištaisyti, tik tam reikia laiko. Brolis privalo mokytis ir neišlaikytą egzaminą perlaikyti kitais metais. O artimiausiu metu įsidarbinti ir uždirbti šiek tiek pinigų. Po to ji rodo savo draugės nuotrauką ir siūlo broliui susipažinti su ta mergina. Iš pradžių pagrindinis veikėjas atsisako, tačiau vėliau jo žvilgsnis į nuotrauką tampa lemiamas.

Salėje juokas ir plovimai. Žiūrovai nusprendžia, kad herojus padarė pirmą žingsnį sprendžiant problemą. Nebėra įtampos. Pagrindinis veikėjas susimąstė dėl savo ateities. Sesuo parodė jam išeities iš sudėtingos situacijos schemą.

II. „Vaikų ir tėvų santykiai“

Antro vaidinimo siužetinė linija pagrįsta tarpusavio sutarimo ir pasitikėjimo šeimoje nebuvimu tarp dukros ir tėvų. Pirmoje scenoje žiūrovai mato laimingą trijų asmenų (tėvai ir paauglė dukra) šeimą. Jie švelniai tarpusavyje bendrauja, planuoja ateitį.

Kitoje scenoje žiūrovai stebi tėvų pokalbį. Vyras įkalbinėja žmoną važiuoti su juo keturiems mėnesiams į Ameriką, kur jam siūlo trumpalaikį darbą ir gerą atlyginimą, o dukrą Rūtelę palikti su žmonos seserimi.

Rūtelė lieka su teta. Žiūrovams rodomi jos konfliktiniai santykiai su bendraamžiais mokykloje. Jie laiko ją „luzere“ (mergaitė gerai mokosi, daug skaito ir tuo skiriasi nuo kitų). Norėdama susidraugauti su savo klasės mergaitėmis, Rūtelė išsitaria joms, kad tėvai išvyko, ir pakviečia mergaites į svečius.

Kita scena – tėvų sugrįžimas. Juos pasitinka teta ir pasakoja, kad Rūtelė labai pasikeitė. Toliau žiūrovai mato sceną, kur tėvai bando pasikalbėti su dukra. Atvežtas iš Amerikos puošnių drabužių lagaminas nedomina herojės. „Aš dabar pankė, - sako ji tėvams, - ir turiu kitų draugų“.

Paskutinė scena – tai tėvų susipykimo scena. Žmona kaltina vyrą, kad jis privertė ją išvažiuoti kartu ir palikti dukrą vieną. „Tau galvoje vien tik pinigai!“ - šaukia ji. O vyras kaltina žmonos seserį – tai ji tinkamai neprižiūrėjo Rūtelės. Iš kambario išlekia dukra ir taip pat šaukia: „Nekenčiu jūsų! Kam jūs grįžote? Be jūsų buvo geriau!“

1 problemos sprendimas. Po diskusijos salėje daroma išvada: mamai reikėjo pasilikti. Aktoriai rodo situaciją, kai žmona įkalbinėja vyrą važiuoti vieną. „Tavo mama manęs jau nebenori!“ – sako Rūtelės tėvas ir išvyksta į Ameriką.

2 sprendimas. Žiūrovai siūlo tetai parodyti savo charakterio tvirtumą dukterėčios auklėjime. Vaidinant situaciją, kai draugės svečiuojasi pas Rūtelę, aktoriai suvaidina kivirčą tarp tetos ir dukterėčios. Teta nesugeba susitvarkyti su Rūtelės auklėjimu. „Greičiau skambink mamai į Ameriką, tegu grįžta!“ - šaukia žiūrovai iš salės, kartu išgyvendami siužeto problemą.

Aptardami įvardintą problemą, Forumo teatro užsiėmimų dalyviai kategoriškai savo pasisakymuose: tėvai jokia būdu neturėjo palikti dukros vienos. Diskusijoje paaugliai teigė, kad gauta šios problemos sprendimo patirtis jiems pravers tolimesniame gyvenime ir savo būsimų vaikų jie ilgam laikui vieną nepaliks.

Apibendrinant aprašyto konfliktinių situacijų sprendimų paieškos proceso rezultatus, galime teigti, kad sudarytos tyrėjo Forumo teatro užsiėmimų metu sąlygos leido paauglius mokyti (ir paaugliams patiems mokytis) pateikti jų iškeltų problemų alternatyvius sprendimus. Probleminių situacijų sprendimas buvo surandamas ne iškart: paaugliai ieškojo, diskutavo, siūlė teorinius konfliktų sprendimus, o po to - ir praktinius. Tas faktas, kad suradę problemos sprendimo būdą ir supratę, kad jis dėl kažkokių priežasčių netinka konkrečiai situacijai, jaunieji žmonės nenorėjo nutraukti naujų bandymų, kol problema nebus išspręsta, parodo, kad Forumo teatro dėka paaugliai įgijo gebėjimų išsilaikyti į konfliktinių situacijų esmę ir parinkti daugiau nei vieną jų sprendimo būdą.

2.3.3. Gebėjimai iškelti ir spręsti asmenines nepritapimo prie aplinkos problemas

Pasibaigus užsiėmimams, idėmiai peržiūrint vaizdo medžiagą, buvo atkreiptas dėmesys į vieną iš Forumo teatro Pasvalyje dalyvių – vienuoliktą Karoliną (vardas pakeistas). Jos elgesio pokyčius įtakojęs Forumo teatras įrodo šio metodo produktyvumą, o taip pat metodo galimybę padėti paaugliams spręsti aktualias gyvenimo problemas. Šiame poskyryje pateikiame Karolinos dalyvavimo Forumo teatro užsiėmimuose aprašymą.

Karolina iš savo bendraamžių grupės išsiskyrė daugeliu parametru: išore (šiurkštūs juodi batai, ilgi sijonai), gerais aktoriniais gebėjimais (ji puikiai vaidino), lyderės gabumais (ji tapdavo visų grupių, į kurias pakliūdavo, lydere), ypatingomis ekstravertės savybėmis

(poreikiu daug kalbėti apie save – apie savo pojūčius ir išgyvenimus). Kolektyvas ją puikiai priėmė, niekam nesukėlė nepasitenkinimo jos poreikis būti lydere. Forumo teatro dalyviai klausė Karolinos patarimų, leido jai išsakyti.

Pirmoje užduotyje – grupės išrinktos temos pristatyme – Karolina parodė būdingą jai aktyvumą. Ji kalbėjo apie toleranciją:

„Bendraamžių tarpe tu esi kitoks, dėl to kiti žmonės tavęs nesupranta. <...> Net nesistengia tavęs pažinti ir iš karto sako, kad aš tavęs nemėgstu, nes tu esi kitoks, tą mėgsti ne taip, kaip aš. <...> Bendraamžių tarpe dažnai išsivysto fiziniai jausmai (kalbu apie skirtingus pomėgius ir apie seksualinę orientaciją). „Aš esu kitoks, gal man neverta gyventi,“ – galvoja toks žmogus ir baigia savo gyvenimą savižudybe“.

Antroji Forumo teatro užsiėmimų diena prasidėjo nuo diskusijų. Visi aštuoniolika dalyvių ir trys vadovai, pasiėmę kėdes, susėdo į didelį ratą. Vienintelė Karolina atsisėdo ant grindų. Ji nenorėjo būti panaši į kitus. Pamaščiusi savo grupės „Tolerancijos ir diskriminacijos problemos tarp jaunųjų žmonių“ tema, ji aktyviai reiškė nuomonę ir kitomis iškeltomis problemomis, tuo pačiu pertraukdama pasisakančius. Po ilgų diskusijų tema „Vaikų ir tėvų santykiai“, vedėjas suteikė žodį tiems, kurie nori papasakoti apie save, savo asmeninį patyrimą. Pirmoji, atsiliepusi į pasiūlymą, buvo Karolina. Ji kalbėjo atvirai, išgyvendama:

„Mano tėvai yra išsiskyrę. Ir gerai, kad taip yra. <...> Kai vaikas matė šeimoje smurtą, kaip jis po to sukurs savo šeimą? Aš mačiau, kaip tėvai gyveno kartu. Dabar žymiai geriau. Žmonės gyvena atskirai ir nejaučia įtampos. Mano jaunesnioji sesė gyvena dabar geresnėje aplinkoje, negu aš tada. Ji mato, kad ir mama yra laiminga, ir tėtis. Jie fantastiški tėvai – bet atskirai. Nenorėčiau, kad jie gyventų kartu“.

Kai buvo nagrinėjama tema „Priklausomybė nuo tam tikrų medžiagų“, Karolina irgi turėjo savo nuomonę. Viena iš diskusijos dalyvių pradėjo kalbėti apie tai, kad šiuo atveju daug kas priklauso nuo aplinkos. Karolina neleido jai pabaigti minties ir pertraukė ją: „Jeigu tu turi stiprią valią, tu sugebėsi atsilaikyti“. Mergina kalbėjo, kad asmeniškai ji nesupranta ir nepriima tokios situacijos, kai draugas tempia girtą draugą. Jos gyvenime to nebuvo. Karolina dažnai vartojo frazę „Aš asmeniškai“, o tais atvejais, kai kas nors norėjo ją pertraukti, ji didaktiniu tonu pareiškėdavo: „Aš dar nebaigia savo minties“. Jai nepatikdavo, kai ją pertraukdavo kiti, tačiau pati tai darė.

Pačiame pirmame vaidinime „Priklausomybė nuo tam tikrų medžiagų“ Karolina iš karto išėjo į sceną tam, kad pasiūlytų savo šios problemos sprendimo variantą. Problemą ji išsprendė panaudojusi jėgą: vaidindama herojaus motiną, ji užrakino duris ir niekur neišleido „sūnaus“. Žiūrovai su tokiu konflikto sprendimu nesutiko.

Karolina buvo viena iš lyderių, kai grupės skirstėsi darbu, ji parinko savo grupei temą „*Jaunų žmonių tolerancijos ir diskriminacijos problemas*“. Karolina aktyviai atliko režisierės darbą ir prisiėmė sau protagonistės vaidmenį.

Pirmoji šio vaidinimo scena prasidėjo keturių asmenų (tėvų ir dviejų dukterų) konfliktu šeimoje. Jaunesnioji duktė siužete - mylimiausia, o vyresnioji (ta, kurią vaidino Karolina) sukėlė tėvams daug neigiamų emocijų: ir rengiasi ji ne taip, kaip reikia – „kareiviški batai“, ir muziką per garsiai klauso trukdydama kaimynams, ir mokosi blogai. „Jūs visai manimi nesidomite, jums neįdomu, ką aš jaučiu!“ - šaukė Karolinos herojė tėvams ir bėgo iš namų.

Antroji scena – herojės susitikimas parduotuvėje su agresyviai nusiteikusiais paaugliais. Tarp jų - ir jaunesnioji sesuo. Jie tyčiojosi iš herojės: „Pabaisa!“, „Na ir vaizdelis!“, „Kaip tokia gali būti tavo seserimi?“ (kreipėsi į herojės seserį). Karolina-protagonistė barėsi su paauglių grupe. O trečioje scenoje, vykstančioje gatvėje prie parduotuvės, provokuoja chuliganų kompaniją, kuri vėliau ją sumuša. Herojei į pagalbą ateina išbėgusi į gatvę parduotuvėja.

1 sprendimas. Po diskusijos žiūrovai siūlo pagrindinei veikėjai pasikalbėti su šeima. Aktoriai kartoja pirmąją sceną. Karolina bando dar kartą papasakoti tėvams apie savo jausmus. Daro tai agresyviai ir galų gale „meta“ frazė: „Jūs manęs negirdite!“ Žiūrovai nepatenkinti. Jie kaltina Karoliną tuo, kad ji pati nieko nenori girdėti ir keičia ją kita mergaite iš salės. Pirmoji scena prasideda nuo pradžių. Dabar herojė elgiasi ramiau ir bando paaikškinti tėvams, kad jie ne visada teisūs jos atžvilgiu. Karolina neleidžia tęsti vaidinimo ir šaukia: „Stop! Tai ne mano situacija!“ Tačiau vedėjas prašo jos kurį laiką nestabdyti veiksmo ir pažiūrėti, kas gi vyks toliau. „Aš galiu prie jūsų būti truputį kitokia, - sako tėvams protagonistė, - bet neatsisakysiu savo stiliaus“. Mergina vėl stabdo veiksmą. „Aš galiu pritapti prie jūsų – tai nėra sprendimas!“ – pyksta ji. Jos veidas rausta. Vedėjas klausia Karolinos: „Ar tu išgirdai tai, kad herojė atsisako savęs? Ar tai tik kompromisas?“ Karolina susimąsto ir sutinka su vedėju. Mergina iš salės teigia, kad pakeisti aplinkinio pasaulio neįmanoma, tačiau vienam žmogui truputį pasikeisti, nekenkiant sau, galima.

Vedėjas kviečia Karoliną į sceną ir prašo pabandyti pačiai išspręsti situaciją. Mergina kategoriškai atsisako. Ji prisipažįsta, kad tai, kas vyksta scenoje, jos asmeninė situacija. „Jūs teisūs, - sako ji, - reikia ieškoti kompromisų šeimoje, bet tai nėra sprendimas“. Mergaitė iš salės tvirtina, kad pati Karolina yra toks žmogus, kuris nepripažįsta kitų. Ir jos herojė net nepripažįsta savo sesers. Salė svarsto Karolinos herojės charakterį ir tuo pat metu kalba apie pačią Karoliną. Ji tai puikiai supranta ir įdėmiai klauso. Pagaliau Karolina vis dėlto ryžtasi pati išeiti į sceną ir pabandyti ištaisyti situaciją.

Karolina bando nebūti agresyvi, kalba tyliai - vos girdimai. Ji kelia balsą tik tuo atveju, kai ją pertraukia. Pastebima, kad Karolina užsisklendžia. Pakeisti siužeto nepavyksta. Neišlaiko mamą vaidinanti mergaitė: ji sako, kad taip negalima, kad Karolinos herojė paprasčiausiai turi pasakyti: „Atsiprašau, mama“. Salė taip pat moko Karoliną tolerancijos. Jos herojė pyksta ant tėvų dėl to, kad jie nesidomi jos susižavėjimu teatru. „Na ir kas, - sako žiūrovai iš salės, - kad tėvai negirdėjo apie tavo spektaklį. Atleisk jiems ir dar kartą pakviesk į savo vaidinimą“. Karolina sutrinka.

2 *sprendimas.* Žiūrovai kviečia vaidinti herojės mamą kitą mergaitę. Pirmoji scena prasideda iš naujo. Iš pradžių žiūrovai nemato jokių pasikeitimų. Tačiau „kita“ mama truputėlį „minkštesnė“ Karolinai. Tam tikru momentu ji prieina prie „dukters“, deda jai ranką ant peties ir taria: „Nusišypsok, vaikeli“. Nuo šio momento netikėtai keičiasi pati Karolina. Ji daugiau stačiokiškai nebekalba su tėvais, nors tėtis ir toliau elgiasi agresyviai jos atžvilgiu. Karolina pažada, kad jos garsiai klausoma muzika bus tylesnė ir nebetrukdyt tėvams bei kaimynams.

Vedėjas su pasitenkinimu apibendrina: „Norėdami, kad kažkas keistųsi, mes turim keistis patys“.

Pasiekę teigiamą rezultatą pirmoje scenoje Forumo teatro dalyviai nori eksperimentuoti toliau. Jie siūlo dar kartą suvaidinti paskutinę sceną prie parduotuvės ir duoda Karolinai patarimą: „Tu gi matai, kad jie stipresni už tave, kam tu juos provokuoji muštynėms?“

3 *sprendimas.* Scenoje prie parduotuvės Karolina nebesielgia agresyviai. „Sesuo“ bando ją užtartį. Karolina, jausdama visų palaikymą (ir aktorių, ir žiūrovų), daro tai, kas jai visai nebūdinga – išvengia tiesioginio konflikto. Vidinis herojės konfliktas dar neišspręstas, tačiau jau užkirstas kelias fizinei prievartai, ir žiūrovai salėje šiuo faktu labai patenkinti.

4 *sprendimas.* Forumo teatro dalyviai nutaria problemos sprendimą rasti antroje scenoje – parduotuvėje. Ši scena Karolinai labai sunki, nes agresyvūs paaugliai žemina ją morališkai. Tačiau visos salės nuostabai, konfliktas nespėja net prasidėti, Karolinos herojė susimoka kasoje ir dingsta nekreipdama jokio dėmesio į žeidžiančius chuliganų kompanijos žodžius. Atrodo, kad mergina jų net negirdi.

Trijų dienų užsiėmimai pagal Augusto Boal metodą suteikė Karolinai galimybę pasižiūrėti į save iš šalies. Forumo teatras parodė jai būdą, kaip galima pakeisti aplinkinį pasaulį – pakeisti save tave supančių žmonių atžvilgiu. Forumo teatro užsiėmimų pradžioje visi priėmė Karoliną tokią, kokia ji yra. Tačiau diskusijų karštų ginčų procese paaugliai siūlė jai pačiai būti tolerantiškesnei aplinkiniams. Ir mergina juos išgirdo: jos elgesys pasikeitė.

Pasibaigus užsiėmimams važiuoti namo Karolina nenorėjo. Ji ilgai negalėjo atsisveikinti su naujaisiais draugais. Atiduodama savo atsakymų į klausimus lapą, mergina nepadėjo jo ant stalo krašto, kaip tai padarė visi kiti Forumo teatro dalyviai, o atidavė tiesiai į užsiėmimų organizatorės rankas. Karolina parodė jai pabaigoje parašytą frazę: „Sėkmės, Tatjana“. Ji norėjo, kad organizatorė žinotų, jog čia būtent jos atsakymai, ir, mūsų manymu, nereikia laikyti šios informacijos anonimiškumo.

Karolinos atsakymai:

Forumo teatras kaip būdas spręsti problemas: ar jis veikia ir yra naudingas?

Manau, kad nors Forumo teatras yra naujas metodas, jis turėtų prigyti Lietuvoje, kadangi šis metodas yra itin naudingas bei veiksmingas. Jo (metodo) naudingumą lemia tai, kad žmogus, nedalyvaujantis kūrimo procese (stebėtojas), turi galimybę prie to proceso prisijungti su savais pasiūlymais, nuomone. Taipogi šis stebėtojų dalyvavimas kūrime yra naudingas ir kuriantiesiems, nes taip jie patys atranda naujų temų, problemų, emocijų savo kūrinys ir suvokia savo klaidas, kurias jie padarė neteisingai išryškindami meną ar aspektą. Forumo teatro veiksmingumą jaunimo tarpe lemia tai, kad jauni žmonės dažniausiai būna tokie, kurie nori ieškoti ir ieško kažkokių problemų sprendimo.

Aš ir Forumo teatras: ką davė man šis metodas?

Forumo teatras man yra naujas dalykas, su kuriuo susidūriau pirmąkart. Tačiau iš gautos patirties supratau, kad man tai yra labai naudinga, įdomi ir daug duodanti teatrinė išmintis. Toks vaidinimo (taip pat ir stebėjimo) būdas ne tik kad patenkina kiekvieno individo egocentriškumą (nes leidžia pasijusti svarbiu dalyviu), bet ir skatina keistis pačiam, ieškoti įvairių problemų bei jų sprendimo būdų, net ir tų, kurių pats galbūt nepastebi. Tai yra puikus būdas įgyti daugiau gyvenimo patirties.

Apibendrinat gautą informaciją, galima teigti, kad Forumo teatro metodo dėka pedagogai gali padėti paaugliams mokytis suprasti vykstančių konfliktų esmę ir rasti rezultatyvų problemų sprendimo būdą.

Šis aprašytas konkretus atvejis rodo, kad Forumo teatre paaugliai gali įgyti gebėjimų spręsti nepritapimo prie aplinkos problemą. Įgytos užsiėmimuose žinios ir įgūdžiai padeda atitinkamai keisti jaunų žmonių elgesį. Patys paaugliai pripažįsta, kad naujas metodas yra jiems naudingas ir skatina keistis.

2.3.4. Gebėjimai pažinti įvairių vaidmenų elgesį ir atitinkamai keisti savo požiūrį, nuostatas, elgesį

2007 m. lapkričio mėnesį įvyko pirmieji individualūs pokalbiai su penkiais Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazijos paaugliais. Pokalbių metu jie atskleidė juos jaudinančias problemas. 2007-2008 m. šie tiriamieji dalyvavo Forumo teatro užsiėmimuose.

Antrųjų individualių pokalbių metu, įvykusių po visų užsiėmimų, 2008 m. gruodžio mėnesį paaugliams buvo pasiūlyta įvertinti Forumo teatro metodo poveikį jų gyvenimui. Remdamiesi turimais duomenimis, pateikiame kiekvieno tiriamojo individualius charakterio bruožus, socialinę ir psichologinę charakteristiką ir aprašome pakitimus, įvykčius įtakojant Forumo teatro metodui. Vadovaujantis tyrimo etika, visų tiriamųjų vardai pakeisti.

1. MAKSIMAS

Maksimui 18 metų. Jis protingas vaikinai, puikiai kalbantis keliomis užsienio kalbomis. Maksimo lingvistiniai įgūdžiai gerai išvystyti, jis vartoja sudėtingas frazes ir žodžius, priskirtinus moksliniam stiliui. Maksimo mama – psichologė, tiriamasis tuo labai didžiuojasi ir dažnai apie tai užsimena aplinkiniams. Paauglio tėvai išsiskyrę, tačiau šis faktas nekelia jam nerimo, nes dabar, pasak tiriamojo, jam rodoma daugiau dėmesio ir iš mamos, ir iš tėčio pusės. Maksimas išsiskiria egocentrizmu ir ganėtinai išpuikysiu požiūriu į bendraklasius.

Pirmojo pokalbio metu Maksimas atvirai kalbėjo apie savo problemas. Pirmiausia jis paminėjo netolerantiškumą žmonėms, paaiškindamas tai savo bendravimo išrankumu. Tiriamojo žodžiais tariant, jis „niekada nesideda kaukės“ ir apie savo jausmus tiesiai sako nepatinkančiam jam žmogui. Maksimas prisipažino, jog net nesusimąsto, kad gali įžeisti pašnekovą. Į klausimą, kaip jis supranta, kad žmogus įsižeidė, Maksimas paaiškino: aplinkiniai nuolat pabrėžia jo nekorektišką elgesį. Tiriamasis mano esąs egoistas, ir tai jis pareiškė net pasididžiuodamas. Į klausimą, ar norėtų pamėginti pakeisti savo elgesį kitų žmonių atžvilgiu, atsakymas buvo teigiamas, tačiau Maksimas prisipažino, kad neįsivaizduoja, kaip tai padaryti.

Forumo teatro užsiėmimų metu tiriamasis elgėsi labai aktyviai: su malonumu įsijungdavo į diskusiją ir laisvai išeidavo į sceną ir protagonisto, ir antagonisto vaidmenyje. Dažnai, užimdamas pamokslautojo poziciją, jis bandė įpiršti savo nuomonę kitiems užsiėmimų dalyviams. Forumo teatro pamokoje „Bendraamžių pašaipos“ Maksimas buvo išrinktas engiamojo vaidmeniui. Jo herojų skriaudė agresyviai nusiteikusių bendraklasų grupelė. Maksimui niekaip nesisėkė išspręsti konfliktą taikiu būdu: jis arba naudojo fizinę

jėgą, arba - agresyvią žodinę gynybą. Išspręsti konfliktą sugebėjo paauglio bendraklasis, pakeitęs Maksimą scenoje. Tiriamąjį šis faktas nuliūdino, ir jis išėjo iš užsiėmimo stipriai prislėgtas.

Forumo teatro užsiėmimo „**Bendraamžių pašaipos**“,

kuriame dalyvavo tiriamasis Maksimas, aprašymas.

Užsiėmimas vyko 2008 m. kovo mėnesį.

Pasirodymo siužetas. Pagrindinis veikėjas – ramus, drovus vienuoliktosios klasės mokinys. Jis blogai mokosi, prastai rengiasi, gyvena be tėvo, su mama, dirbančia toje pačioje mokykloje valytoja. Bendraklasių kompanija nuolat tyčiojasi iš vaikiną: šaiposi iš jo, slapta įdeda į portfelį supuvusių kiaušinių ir po to pravardžiuoja jį „dvokeliu“, žemina jį įvairiais būdais, ypač stengdamiesi tai daryti esant šalia jo klasės mergaitėms. Apginti paauglį nėra kam. Jis ir draugauja su kitu tokiu pat klasės skriaudžiamuoju.

Herojus prašo mamos pervesti jį mokytis į kitą mokyklą: „Tai nieko nepakeis! - atsako jam mama. - Ten iš tavęs visi taip pat tyčiojasi. Tu toks nevykėlis dėl tavo tėvo - amžino girtuoklio. Geria, o apie tai, kaip sunku man vienai tave auklėti ir išmaitinti, net nepagalvoja. Geriau jau būčiau tavęs iš viso negimdžiusi!“

Po tokių skaudžių žodžių herojus sėdasi rašyti atsisveikinimo laišką, nes yra nusiteikęs palikti šį pasaulį. Šiuo momentu veiksmas stabdomas.

Sprendimai. Maksimas bando ginti savo herojaus garbę pasitelkęs kumščius ir šiurkščius žodžius, tačiau jo veiksmai neturi teigiamo rezultato. Priešingai, bendraklasių pažeminimai tampa vis žiauresni: jie sporto rūbinėje apspjauja jo (t. y. pagrindinio veikėjo) švarką, sudaužo mobilųjį telefoną. Maksimas nuoširdžiai nesupranta, kodėl jo veiksmai neduoda rezultatų. „Jūs žaidžiate ne pagal taisykles! - sako jis Forumo teatro dalyviams. - Iš tikrųjų gyvenime viskas ne taip. Jeigu aš moku apsiginti – manęs niekas nepalies. Juk bendraklasiai turi jausti, kad mano herojus ir fiziškai, ne tik moraliai, stiprus. Ir apskritai, jeigu realiame gyvenime tenka kam nors įkirsti, tai jis daugiau nebelis“.

Konfliktinės situacijos sprendimą pasiūlė kitas Forumo teatro dalyvis. Jau pirmojo susidūrimo su agresyviai nusiteikusių paauglių grupe jis neparodė, kad yra išsikeičęs, ir, užuot gynęsis, priešingai - kartu su visais ėmė juoktis iš bendraklasių pokštų. Tai juos nustebino, ir tam tikrą laiką skriaudžiamajam dėmesys nebebuvo rodomas. Po to vaikiną pranešė nutaręs lankyti mokyklos teatro būrelį, paaiškindamas tai noru turėti nors kokį užsiėmimą po pamokų. Čia žiūrovai iš salės ėmė prieštarauti, sakydami, kad herojus vargu ar išeitų kada nors į sceną, nes yra pernelyg drovus. „Tai tada aš lankysiu šachmatų būrelį!“ - atkirto paauglys ir pasiūlė scenos partneriui, vaidinančiam draugą, eiti kartu.

Antrojo pokalbio metu Maksimas prisipažino, jog Forumo teatro užsiėmimų dėka pasikeitė jo elgesys kitų žmonių atžvilgiu. Dabar, pasak tiriamojo, jis prieš ką nors pasakydamas dažniau susimąsto apie savo ne visada korektišką elgesį. Maksimas tvirtino, kad išmoko įsivaizduoti save pašnekovo vietoje, ko iki užsiėmimų Forumo teatre nebuvo daręs. Forumo teatrą tiriamasis įvertino teigiamai ir išsakė norą toliau dalyvauti panašiuose užsiėmimuose. „Man Forumo teatras patiko dėl psichologinių ypatybių,“ – tvirtino vaikinai.

2. VIKTORIJA

Viktorijai 18 metų. Ji judri ir labai draugiška, šneki mergina. Tiriamoji nuolat įvykių centre, nes mėgsta, kai jai skiriama daug dėmesio. Viktorija gyvena su mama ir patėviu, kuris, pasak merginos, lepina ją pinigais ir dovanomis.

Pirmajame pokalbyje Viktorija pasiskelbė esanti maksimaliste ir prisipažino, kad tai jai labai trukdo gyventi. Merginos manymu, ji mato pasaulį pernelyg vienareikšmiškai, žmones skirstydama tik į „geriečius“ ir „blogiečius“. Kaip ir Maksimas, Viktorija vadina save egoiste, nes visada pageidauja tik paties geriausio. Pokalbio metu Viktorija, vis labiau atsiskleisdama, nedrąsiai prisipažino, jog jai neduoda ramybės viena labai svarbi problema: draugų kompanijoje jai dažnai norisi užsirūkyti. Tiriamoji pasipasakojo, kad jau bandė rūkyti, ir tai jai patiko. Tačiau kadangi Viktorija rimtai sportuoja, žaidžia futbolą ir jau metai, kaip yra komandos kapitonė, tai supranta, kad rūkymas gali neigiamai paveikti jos sportinius pasiekimus. Bet kovoti su savimi, anot tiriamosios, jai kasdien darosi vis sunkiau.

Forumo teatro užsiėmimuose Viktorija buvo labai aktyvi. Dažniausiai jai pasisekdavo išspręsti konfliktines situacijas asmeninio žavesio dėka. Užsiėmime „Priklausomybė nuo alkoholio“ Viktorija pasirodė pagrindinio veikėjo, turinčio problemų su alkoholiu, draugės vaidmenyje. Ji įvairiausiais būdais (įkalbinėjimais, grasinimais, net itin ryžtingais poelgiais) bandė padėti pagrindiniam veikėjui susidoroti su šia problema. Konfliktinė situacija buvo įveikta herojaus „tėvų“ aktyvių veiksmų dėka, tačiau siužeto vystymąsi stebintys žiūrovai teigiamai įvertino ir Viktorijos pastangas.

Forumo teatro užsiėmimo „**Priklausomybė nuo cigarečių**“,

kuriame dalyvavo tiriamoji Viktorija, aprašymas.

Užsiėmimas vyko 2007 m. gruodžio mėnesį.

Pasirodymo siužetas. Pagrindinė veikėja – vienintelė nerūkanti kompanijoje mergina. Draugai nuolat įkalbinėja ją pabandyti: „Tau patiks. Juk vis tiek kada nors pasiryši pabandyti,

imsi kosėti – visi juoksis. O čia tik savi, niekas iš tavęs nesišaipys. Suprask, cigaretė – lyg gelbėjimosi ratas: susiginčijai su vaikinu – nueini, parūkai ir nurimsti, baisu prieš egzaminą – parūkai ir atsipalaiduoji. Be to, pati pagalvok: mes rūkome – tu kvėpuoji. Tai lygiai tas pats, jei ir tu pati rūkytum. Anot medikų, pasyvusis rūkorius nukenčia kur kas daugiau už aktyvųjį!“

Pagrindinė veikėja, neatlaikiusi pasiūlymų, pagaliau susigundo.

Kita scena – ta pati rūkančiųjų kompanija. Tarp rūkorių jau ir mūsų herojė. Giliai užsitraukusi dūmą ji taria: „Nesuprantu, kaip aš galėjau anksčiau nerūkyti? Tai juk taip atpalaiduoja...“

Sprendimas. Viktorija vaidino vyresniąją herojės seserį. Pirmiausia ji atnešė „seseriai“ filmuką, pasakojantį apie rūkymo žalą. Pagrindinė veikėja, tik pasižiūrėjusi filmo pradžią, išjungė televizorių.

PAGRINDINĖ VEIKĖJA. Tai visiška nesąmonė! Ko jie vis gąsdina? Mūsų senelis rūkė visą gyvenimą ir sulaukė aštuoniasdešimties metų.

VIKTORIJOS HEROJĖ. O tu prisimink, kokie kosulio priepuoliai jį vargino!

PAGRINDINĖ VEIKĖJA. Bet tai buvo tik dėl to, kad jis rūkė prastus ir pigius papirosus. Su geromis cigaretėmis tokių pasekmių nebus.

Viktorija nusileido ir pasiūlė pabandyti pakeisti situaciją kitiems Forumo teatro dalyviams. Bet niekam nepavyko nors iš dalies įveikti šią problemą. Po kelių bendraklasių nesėkmingų bandymų Viktorija pakėlė ranką ir paprašė: „Ar aš galėčiau dar kartą pamėginti?“ Ji pasiėmė kėdę, atsisėdo priešais „seserį“ ir pradėjo pokalbį.

VIKTORIJOS HEROJĖ. Dėl rūkymo tu gali prarasti didžiausią savo gyvenimo meilę.

PAGRINDINĖ VEIKĖJA. Kaip tai?

VIKTORIJOS HEROJĖ. Įsivaizduok, kad tu susipažinai su vaikinu ir be galo jį įsimylėjai. O jis - nerūkantis. Jam nepatinka, kad nuo tavo rūbų nuolat dvokia tabaku. Jam nemalonu su tavimi bučiuotis. Juk žinai, kaip vaikinai sako: bučiuoti rūkančią merginą - tai tas pats, kas bučiuoti peleninę.

PAGRINDINĖ VEIKĖJA. Na ir nereikia! Jei nenori manęs priimti tokios, kokia aš esu, tegul varo sau į visas keturias puses!

VIKTORIJOS HEROJĖ. Tada įsivaizduok, kad jis myli tave be galo, bet jam yra stipri alergija viskam, kas susiję su cigaretėmis: jis ima kosėti, čiaudėti, jo akys ašaroja, sutrinka kvėpavimas, išberia ir niežti visą kūną. Jis fiziškai negali būti šalia tavęs!

PAGRINDINĖ VEIKĖJA(sako tvirtai). Tada aš mesiu rūkyti!

VIKTORIJOS HEROJĖ. Deja, po kelių rūkymo metų tu nesugebėsi to padaryti.

PAGRINDINĖ VEIKĖJA. Na jau, nustok, tam yra tiek visokių metodų. Įsimylėsiu – ir mesiu! Kam iš anksto apie tai galvoti?

Tačiau Viktorija, žinodama „sesers“ meilę kūdikiams, rodo jai knygą apie moters nėštumo laikotarpį. Ji pasakoja, kad rūkorės organizmas negalėtų tapti besivystančiam mažyliui „švariu ir jaukiu nameliu“, nes jo mama rūkydama jau užteršė jį ir sugadino savo sveikatą. Dabar jo mamytės dantys geltoni, iš burnos sklinda nemalonus kvapas ir nuolat skauda skrandį. Čia neištvėrusi „sesuo“ pašoka nuo kėdės.

PAGRINDINĖ VEIKĖJA (šaukia). Gana, tu jau užknisai mane su savo bjauriomis istorijomis! Mesiu aš rūkyti! Mesiu!

Pasigirsta audringi kitų Forumo dalyvių plojimai.

Antrojo pokalbio metu Viktorija teigė, kad Forumo teatras jai patinka, nes yra įdomus ir veiksmingas būdas atsakyti sau pačiai į jaudinančius klausimus. Į klausimą, ar dalyvavimas siužetuose apie paauglių alkoholizmą ir priklausomybę nuo cigarečių padėjo išspręsti jos asmeninę problemą, t.y. potraukį rūkyti, Viktorija neabejodama atsakė teigiamai. Pasak tiriamosios, ji suprato, jog žmogaus priklausomybė nuo alkoholio ar cigarečių – tai liga, su kuria labai sunku kovoti. Mergina akcentavo, kad Forumo teatras jai padėjo suvokti: nugalėti savyje norą lengviau, nei nugalėti įprotį ar ligą. „Mano mama rūko, patėvis rūko, - sakė tiriamoji. - Aš jau seniai viską žinojau apie rūkymo žalą, matyt, man tiesiog labai norėjosi, kad kažkas taip, kaip mano herojei Forumo teatre, padėtų tvirtai nuspręsti mesti rūkyti. Aš tartum stebėjau situaciją iš šalies. Aš pati sau tapau tuo žmogumi, kuris viską man paaiškino“.

Viktorija tvirtai nutarė nerūkyti. Be to, ji mano, jog naujojo metodo dėka ji nustojo būti maksimaliste: „Stebėdama įvairias situacijas Forumo teatre supratau, kad negalima būti kategoriškai, nes gyvenimas kupinas atvejų, kai kiekvienas būna savaip teisus“.

3. EDVINAS

Edvinui 19 metų. Jis atviraširdis, žavus jaunuolis, lengvai randantis bendrą kalbą su bet koku pašnekovu. Edvinas – tikras ekstravertas, todėl jau pirmajame Forumo teatro užsiėmimų etape jis aktyviai dalyvavo diskusijose ir pirmasis įvardijo pinigų stokos klausimą.

Pirmajame pokalbyje Edvinas pareiškė, kad svarbiausia jį jaudinanti problema - tai pinigų stygius. Jaunuolis atvirai kalbėjo apie tai, kad jam trūksta pinigų pramogoms, todėl jis privalo riboti savo išlaidas. Tačiau tolimesniame pokalbyje šia tema netikėtai išryškėjo kitas aktualus tiriamajam klausimas – jo konfliktiniai santykiai su tėvais. Edvinas manė, jog galimybė užsidirbti pinigų leistų jam tapti savarankiškesniam ir dėl to -

nepriklausomam nuo tėvų (pvz., jis galėtų savarankiškai susimokėti mobiliojo telefono sąskaitas, pirkti drabužių). Edvino žodžiais tariant, šiuo atveju tėvai suteiktų jam daugiau laisvės: jis galėtų grįžti namo kada panorėjęs, neatsiskaitinėtų tėvams dėl kiekvieno poelgio ir t.t. Edvinas tvirtina gerbiąs savo tėvus, tačiau jo netenkina pasenę jų auklėjimo metodai. Vaikinas nenori taikstyti su esama situacija, tačiau nežino, kaip jam elgtis toliau.

Forumo teatro užsiėmimų metu Edvinas pirmenybę teikė daugiau kalboms, nei veiksmui. Jis su malonumu patarinėjo antagonistams, bet pats išeiti į sceną ir pabandyti išspręsti konfliktą vengė. Vis dėlto tėvų ir vaikų konflikto temos siužete Edvinui teko vaidinti pagrindinio veikėjo tėvo vaidmenį. Edvinas nustebino visus labai griežto „tėvo“ pozicija. Bet tik dėl šio griežtumo pagrindiniam siužeto herojui pavyko išvengti pavojingos situacijos.

Forumo teatro užsiėmimo „**Santykiai su tėvai**“,
kuriame dalyvavo tiriamasis Edvinas, aprašymas.

Užsiėmimas vyko 2008 m. balandžio mėnesį.

Pasirodymo siužetas. 19-metis paauglys skaudžiai išgyvena konfliktą su tėvais: jie griežtai jį auklėja, draudžia grįžti namo vėliau negu 21.00 val., pernelyg riboja jo pinigines išlaidas, stipriai varžo ir asmeninę laisvę. Po eilinio skandalo su tėvais herojus pasiryžta išeiti iš namų. Tėvas jam pavymui šaukia: „Jeigu išeisi, atgal nebegrįšk!“

Vaikinas neturi kur eiti. Iki vidurnakčio jis leidžia laiką su bičiuliais, o jiems išsiskirsčius į namus eina nakvoti į stotį. Ten pagrindinis veikėjas susipažįsta su paauglių - narkomanų kompanija, kuri verčiasi vagystėmis ir elgetavimu (kad naujieji draugai yra narkomanai, jis iš karto nesuvokia). Kelias pirmąsias dienas nauji pažįstamieji yra draugiški ir globoja vaiką, bet po kurio laiko pareiškia, kad atėjo atsiskaitymo metas, nes jie nesiruošia už dyką jo maitinti. Tuo pat metu vienas iš buvusių veikėjo bendraklasių susiranda jį ir įkalbinėja pareiti namo, bet paauglys teisinasi nenorintis grįžti pralaimėjęs ir jaustis nevykėlis.

Ateina diena, kai herojui reikėtų įvykdyti pirmąją savo gyvenime vagystę. Šioje vietoje veiksmas stabdomas.

Sprendimas. Pirmieji Forumo teatro dalyvių bandymai išnarplioti susidariusią situaciją vyksta tuo metu, kai herojus išeina iš namų. Bet draugų prašymai sugrįžti ir jų pateikiami baisūs pavyzdžiai apie paauglių, pabėgusių iš namų ir patekusių į pavojingas situacijas, likimą nepaveikia herojaus.

Įveikti konfliktą imasi Edvinas. Jis veikia gana ryžtingai. Pirmiausia jis susisiečia su „sūnaus“ draugais ir bando išsiaiškinti, kur tas dabar galėtų būti. Draugai tyli. Tada

Edvinas – t.y. tėvas – pasekęs prie laiptinės kalbina būtent tą „sūnaus“ draugą, kuris ir rado pabėgėlį stotyje. Edvinas pakreipia pokalbį tokia linkme, kad vaikiną pasako jam, kaip ir kur rasti pagrindinį herojų.

Edvinas randa „sūnų“ ir reikalauja, kad šis sugrįžtų namo. Jis kalba griežtai, bet ne negailestingai: „Sūnau, padaryti klaidą labai lengva, bet mokėti už ją kartais tenka visą gyvenimą. Tu dar turėsi galimybę įrodyti, kad esi tikras vyras, bet šioje padėtyje to daryti negalima. Grįžk namo, ir mes pamiršime visus mūsų pastaruosius ginčus. Aš negaliu auklėti tavęs kitaip, taip auklėjo mane mano tėvas. Galbūt kada nors tu mane suprasi ir netgi būsi man dėkingas. Galbūt – niekada. Bet dabar aš prašau tavęs sugrįžti“.

Atviri „tėvo“ žodžiai įtikina ir teigiamai paveikia herojų: jis atsiprašo ir grįžta į šeimą.

Antrojo pokalbio metu Edvinas prisipažino, kad tik vaidindamas Forumo teatro pamokoje tėvo vaidmenį suprato, jog giliai širdyje pritaria tiems metodams, kuriais yra auklėjamas. Tiriamasis patvirtino nusprendęs, kad ir savo sūnų auklės taip, kaip dabar jį - jo tėvai.

4. SOFIJA

Sofijai 18 metų. Ji organizuota, santūri, žino žodžio ir pažado svarbą. Be savo mokslo pasiekimų ji mokykloje žinoma kaip aktyvi mokinių parlamento narė. Ši mergina – tėvų ir mokytojų pasididžiavimas. Ant jos pečių gula daugybė įvairių įpareigojimų ir išpareigojimų, kuriuos Sofija privalo vykdyti. Ji nemoka atsakyti žmonėms, todėl dažnai atlieka ne tik savo, bet ir pašalinių darbus.

Pirmajame pokalbyje Sofija prisipažino, kad didžiausias jos trūkumas – tai nesugebėjimas paskirstyti savo laiko, be to, kai kuriais atvejais ji negalinti tvirtai pasakyti „ne“, bijodama ižeisti prašantįjį. Sofija atviravo ypač esanti „užkrauta“ mokytojų įpareigojimų. Vis dėlto ji spėjo atlikti viską, ko yra prašoma, tačiau nuo tokios kasdienės skubos ir įtampos nuolat jaučia streso būseną. Mergina nežino, kaip rasti išeitį iš keblios situacijos.

Sofija aktyviai dalyvavo Forumo teatro užsiėmimuose. Jos nuomonės klausėsi visi dalyviai, ir merginos žodis dažniausiai būdavo lemiamas. Pavyzdžiui, nagrinėjant temą „Santykiai tarp mokinių ir mokytojų“, Sofija pasiūlė įveikti konfliktinę situaciją tokiu originaliu būdu: mokytojui ir mokiniui raštiškai išdėstyti pretenzijas, kurias jie vienas kitam reiškia. Abi konfliktuojančios pusės namuose ramiai išnagrinėjo pretenzijų ir pasiūlymų sąrašą ir pagaliau rado abi puses tenkinančių kompromisų. Konfliktas buvo išspręstas.

Forumo teatro užsiėmimo „**Laiko trūkumas**“,
kuriame dalyvavo tiriamoji Sofija, aprašymas.
Užsiėmimas vyko 2008 m. lapkričio mėnesį.

Pasirodymo siužetas. Pagrindinė herojė kenčia dėl laisvalaikio stokos ir savo charakterio „minkštumo“ – ji nesugeba pasakyti „ne“ tiems, kurie nuolat vargina ją savo prašymais.

Pirmoji scena: rytas, herojės namai. Mama grįžta po naktinio budėjimo ligoninėje, dukra ruošiasi į mokyklą. Mama bara dukrą už nuo vakar paliktus neišplautus indus, už neįvykdytą pažadą nunešti į cheminę valyklą drabužius. Mergina vos ne verkdama aiškinasi, kad iki pirmos valandos nakties mokėsi fizikos, nes šiandien atstovaus savo mokyklai miesto olimpiadoje. Mama sako: „Tu galvoji apie visus, tik ne apie mane. Tikiuosi, tu prisimeni, kad esi pažadėjusi man šįvakar padėti atlikti anglų kalbos užduotis, nes rytoj privalau juos atiduoti dėstytojui. Dėl tavo nuolatinio „neturiu laiko“ mane gali išmesti iš universiteto, ir aš visą savo gyvenimą dirbsiu eiline ligoninės sesele“.

Antroji scena vyksta mokykloje. Pagrindinė veikėja koridoriuje sutinka mokytoją, kuri jai primena, kad šiandien 13.00 val. jos abi susitinka ir išvyksta iš mokyklos į olimpiadą. „Tik jau nepamiršk, nes dabar esi atsakinga ne tik už save, bet ir už mokyklos garbę,“ - sako mokytoja.

Netrukus prie merginos pribėga jos geriausia draugė. Ji primena, kad šiandien vakare joms pasimatymas su vaikinais, su kuriais susipažino internete. Herojė aiškina draugei, kad vakare ji turi padėti mamai atlikti anglų kalbos užduotis. Draugė šaukia: „Tu negali taip su manim pasielgti! Juk mes tarėmės prieš savaitę. Man tas vaikinys labai patinka. Jis ateis su draugu, todėl viena į pasimatymą aš niekaip negaliu eiti. Rytoj jis išskrenda mėnesiui į Angliją. Tai mano vienintelė proga jo neprarasti. Juk tu pažadėjai! Kokia gi tu man draugė?“ Herojė net nespėja jai atsakyti – suskamba jos telefonas. Telefonu pranešama, kad ji laimėjo atranką pagrindiniam filmo vaidmeniui, dabar režisierius turi tik pasirinkti vieną iš dviejų mergaičių-kandidačių. 13.00 val. ji privalo būti filmavimo aikštelėje, kur ir vyks paskutiniai bandymai.

Herojė išjungia mobilųjį telefoną ir verkia, nes supranta, kad dabar žlunga didžiausia jos svajonė - tapti aktore. Kaip elgtis toliau, ji nežino.

Sprendimas. Sofija iškart pasakė Forumo teatro dalyviams, kad ši istorija – tai būtent jos situacija. Pirmoje scenoje Sofijai tuojau pat pavyko nuraminti mamą, pažadėjus padėti jai atlikti anglų kalbos užduotis. Tačiau scena su drauge vyko gana sunkiai: Sofija mėgino išaiškinti draugei, kad tas vaikinys išvažiuoja ne visam gyvenimui, o tik mėnesiui,

todėl šį vakarą ji vis dėlto privalanti padėti mamai, kurią tikrai gali pašalinti iš universiteto. Į šiuos žodžius draugė atkirto: „Aš tavęs daugiau nebepažįstu!“

Žiūrovų nuomonė šioje vietoje išsiskyrė. Vieni manė, kad mama elgiasi neteisingai, nes jos mokslas – jos rūpestis, ji pati ir privalo už rezultatus atsakyti. Kiti tvirtino, kad nereikalinga draugė, galinti dėl menkniekio atsisakyti senos bičiulės.

Kur kas sudėtingiau Sofijai buvo apsispręsti tarp svajonės ir pareigos. Forumo teatro vedėjos pasiūlymu šią sceną ji vaidino dukart. Pirmą kartą Sofijos herojė atsisako dalyvauti olimpiadoje, ir mokytoja į tokį mokinės sprendimą reaguoja taip: „Tu dabar nuvylei ir mokyklą, ir mane. Tu – gabiausia mokinė per visą mano pedagoginę veiklą. Aš atidaviau tau ir visą sielą, ir visas jėgas“. Salėje tuojau pat užverda diskusijos. Vieni dalyviai tvirtina, kad herojės sąskaita mokytoja nori pasižymėti, pelnyti sau miesto mokytojų tarpe gerą vardą. Kiti mano, kad mokytoja turi tam teisę ir to nusipelnė.

Antrasis bandymas: Sofijos herojė atsisako filmuotis ir važiuoja į olimpiadą. „Tu gailėsi to visą savo likusį gyvenimą!“ – apgailestavo ir įtikinėjo merginą kiti Forumo teatro dalyviai.

Užsiėmimo pabaigoje Sofija apibendrina: „Kaip bepasielgčiau vienu ir kitu atveju, aš vis tiek labai išgyvenčiau ir kankinčiausi. Ko gero, mano pareigos jausmas yra pernelyg išvystytas, todėl man sunkiau, negu kitiems. Šios dienos užduotys leido man suvokti, kad aš pati neturiu leisti susidaryti gyvenime tokioms kritiškoms situacijoms, tuomet ir netektų spręsti štai tokių siaubingų dilemų“. Sofija nuoširdžiai padėkojo savo bendraamžiams už pagalbą ir patarimus aiškinantis asmenines problemas, ir po merginos žodžių visi dalyviai jai plojo.

Šis Forumo teatro užsiėmimas parodė, kad bendraamžiai myli, gerbia ir vertina Sofiją būtent už tas savybes, kurias ji pati laiko savo charakterio trūkumais: už mokėjimą užjausti, laiku ateiti į pagalbą ir pareigos jausmą.

Antrojo pokalbio metu tiriamoji labai teigiamai įvertino Forumo teatro metodą. Ji tvirtino, kad nebuvo nė vieno užsiėmimo, kuris paliktų ją abejingą. Sofija atviravo, kad po kelių vykusių Forumų ji su bendraklasiais tęsė diskusijas nagrinėtomis aktualiomis temomis.

Po „Laisvo laiko stokos“ temos Sofija nusipirko knygelę su psichologo patarimais, kaip susidaryti tinkamą laisvalaikio tvarkaraštį. Dabar jos tvarkaraštis - tai planas dienai ir net savaitei. Pasak merginos, jos nesugebėjimas atsisakyti įvykdyti kitų prašymus vis dėlto liko, tačiau išmokus teisingai paskirstyti savo laiką dingio nuolatinės įtampos būseną.

Atsisveikindama Sofija tarė: „Ačiū jums. Po užsiėmimo laisvalaikio stokos tema mano bendraklasiai ėmė kitaip elgtis su manimi. Aš ir anksčiau nestokojau jų meilės

(juokiasi), bet dabar visi mane ėmė globoti. Vos ne kasdien teiraujasi, ar man nereikia jų pagalbos. Tai neįprasta. Bet malonu! Dar kartą ačiū“.

5. ALEKSANDRAS

Aleksandru 19 metų. Jis ramus, itin uždaras žmogus. Kalba mažai, visada jaudindamasis ir truputį mikčiodamas. Aleksandru sunkiai sekasi humanitariniai mokslai, tačiau mokantis tikslųjų dalykų jis stipriausias klasėje. Aleksandras – tikra kūrybinė natūra: jis pats filmuoja ir montuoja savo filmus.

Pirmajame pokalbyje Aleksandras buvo santūrus ir į klausimus atsakinėjo vienareikšmiškai - „taip“ arba „ne“. Pokalbio metu paaiškėjo, kad pagrindiniu savo trūkumu Aleksandras laiko nepasitikėjimą savimi. Jaunuolis, nors ir nesiskundė draugų stoka, atviravo, kad pirmo susitikimo su nepažįstamu žmogumi metu jis nesugeba palikti norimo gero įspūdžio. Tiriamasis nelaiko savęs vienišu žmogumi, bet įgimtas kuklumas trukdo jam laisvai jaustis bendraamžių kolektyve, o bendraklasių pašaipos kartais, anot jo žodžių, suteikia jam rimtų psichologinių kančių.

Forumo teatro užsiėmimuose Aleksandras norėjo būti tik žiūrovas, kategoriškai atsisakydamas įvairių herojų vaidmenų. Be to, jis beveik nekommentavo įvykių scenoje, stengdamasis daugiau tylėti.

Užsiėmime „Nepasitikėjimas savimi“ ne kartą buvo bandoma įtraukti Aleksandrą bent jau į kilusias diskusijas. Bet visos pastangos buvo nesėkmingos - Aleksandras nenorėjo dalyvauti net aptarimuose, motyvuodamas tuo, kad jam labiau patinka stebėti veiksmus iš šalies.

Antrojo pokalbio pradžioje Aleksandras, kaip ir pirmojo metu, elgėsi labai santūriai, tačiau po truputį atsivėrė ir net ėmė filosofuoti. Jis teigiamai atsiliepė apie Forumo teatrą ir tvirtino, kad užsiėmimuose, kuriuose teko dalyvauti išties metus, jis jautėsi pakankamai komfortiškai. Į klausimą, kas juose jam labiausiai patiko, tiriamasis atsakė: pirma, jam buvo labai įdomu stebėti viską, kas vyksta tiek scenoje, tiek ir žiūrovų salėje; antra, aptariamose situacijose jis išgirdo daug naudingų patarimų. Kaip pavyzdį Aleksandras paminėjo situaciją, kylančią dėl streso prieš egzaminą, išsamiai nagrinėtą viename iš užsiėmimų. Žiūrovams patarus, pagrindinis herojus, paniškai bijodamas būsimo egzamino, ėmė užsiminėti vizualizaciją: įsivaizdavo, kad jis puikiai išlaikė visus egzaminus ir įstojo į aukštąją mokyklą, į tą specialybę, apie kurią svajojo; be to, prisiminė tuos gyvenimo momentus, kada įvykdavo kažkas ypatingai norimo ir vaikinai jausdavosi padėties valdovu. Po šios istorijos Aleksandras, pasak jo žodžių, suformulavo sau devizą, kuriuo dabar ir vadovaujasi: „Atlik tai, ką privalai atlikti, ir nepulk į paniką“.

Į klausimą, ar padėjo Forumo teatro užsiėmimai Aleksandriui atsikratyti jo pagrindinės - nepasitikėjimo savimi - problemos, vaikiną atsakė teigiamai. Jis paaiškino savo poziciją taip: „Aš supratau, kad mano didžiausia bėda ta, jog aš negaliu savęs priimti tokio, koks esu“. Aleksandras teigė, kad, žvelgdamas į Forumo teatro dalyvius iš šalies, matė jų ir stiprias, ir silpnas puses. Stebėdamas kitus jis priėjo išvadą, kad nereikia savyje keisti to, ko pakeisti neįmanoma – savo prigimties. Anot vaikino, jo pagrindinį konfliktą – konfliktą su pačiu savimi – dabartiniame gyvenimo etape jis išsprendė sėkmingai.

Apibendrinant atvejų tyrimų eigą, t.y. įvertinus vykusius Forumo teatro užsiėmimus, jų metu pastebėtus įvairių dalyvių veiksmų pasireiškimus ir ypač tiriamųjų asmenų elgesio pakitimus, dar kartą apžvelgus visus sukauptus duomenis, galima teigti:

- pirmojo pokalbio metu visi tiriamieji įvardijo savo asmenines problemas ir prisipažino, kad nesugeba su jomis susidoroti;

- po Forumo teatro užsiėmimų antrojo pokalbio metu visi tiriamieji - ir aktyviai dalyvavę užsiėmimuose, ir pasyviai stebėję veiksmą scenoje iš žiūrovų salės - patvirtino tą faktą, kad Forumo teatro pagalba jiems rūpimi klausimai buvo išspręsti, o pats interaktyvus teatro metodas teigiamai paveikė dabartinį jų gyvenimą;

- visi tiriamieji gerai įvertino Forumo teatro metodą.

Pateikti duomenys rodo, kad Forumo teatras daro teigiamą poveikį jo dalyvių asmenybės brandai: jis sudaro sąlygas paaugliams įgyti gebėjimų pažinti įvairių vaidmenų elgesį ir atitinkamai keisti savo požiūrį, nuostatas, elgesį.

IŠVADOS

1. Pagrindinis Forumo teatro principas: bet kuris dalyvis kitų žmonių patirties ir savo emocinio intelekto galimybių dėka gali rasti egzistuojančios problemos sprendimą. Teorinės ir praktinės Forumo teatro metodo elgesio modelių paieškos padeda dalyviams įgyti tiesioginės patirties, sprendžiant konfliktus įvairiose gyvenimo situacijose.

Literatūros analizė leidžia teigti, jog Forumo teatras gali būti naudojamas dirbant su paaugliais, nes jo dėka ugdomi jaunų žmonių gyvenimo (asmeniniai bei socialiniai) įgūdžiai. Metodas suteikė paaugliams, sprendžiantiems jiems aktualias problemas, mokymo ir mokymosi galimybių.

2. Tyrimo rezultatai įrodė, kad 17-19 metų paaugliai įvertino Forumo teatrą kaip **veiksmingą** ir **naudingą** metodą, atitinkantį jų poreikius. Dauguma iš jų apibūdino Forumo teatrą kaip efektyvų metodą, sprendžiant būtent jaunų žmonių problemas ir itin svarbius klausimus. Tiriamieji yra įsitikinę, kad Forumo teatras suteikė jiems galimybę suprasti iškilusius konfliktus ir įveikti asmenines problemas. Dauguma paauglių teigė, kad Forumo teatro užsiėmimai leido jiems perimti kitų jų bendraamžių patirtį ir skleisti savo gerąją patirtį, sprendžiant konfliktus. Beveik visi tiriamieji apibūdino Forumo teatrą kaip įdomų metodą.

3. Gebėjimų spręsti problemas formavimosi procesas, tyrėjo vykdytas 2007-2008 metais Forumo teatro užsiėmimuose, prasidėdavo nuo problemų apibrėžimo ir jų sprendimo būdų nustatymo. Išnagrinėję galimas strategijas Forumo teatro dalyviai pereidavo prie sprendimų paieškos.

Tyrimas parodė, kad po sėkmingų problemų sprendimų scenoje vykdavo įgytų žinių ir įgūdžių perkėlimas į tiriamųjų gyvenimą. Tyrimui pasibaigus paaugliai teigė, kad Forumo teatro pagalba jiems rūpimi klausimai buvo išspręsti, o pats šis interaktyvus teatro metodas teigiamai paveikė dabartinį jų gyvenimą.

4. Tyrimo rezultatai įrodė, kad 17-19 metų paaugliai mokymo/si spręsti problemas procese įgijo gebėjimų iškelti ir įvardinti jiems aktualias vidines (psichologines) ir išorines (socialines) problemas. Dauguma iš jų įvardino konfliktų su bendraamžiais ir santykių su tėvais problemas. Taip pat buvo iškeltos psichotropinių medžiagų vartojimo, laisvo laiko trūkumo, egzaminų baimės, pinigų stygiaus ir kitos problemos. Forumo teatro užsiėmimų metu tiriamieji išmoko pateikti daugiau nei vieną alternatyvų iškeltų problemų sprendimą. Metodo dėka paaugliai įgijo gebėjimų įsigilinti į konfliktinių situacijų esmę ir atrasti konstruktyvių jų problemų sprendimo būdų. Pastebėta, kad asmeninių problemų sprendimas Forumo teatre sudarė paaugliams galimybę pažinti ir kitų asmenų elgesį, o tai

padarė veiksmingą poveikį tiriamųjų asmenybės brandai: jis suteikė paaugliams galimybę atitinkamai keisti jų požiūrį, nuostatas, elgesį.

Atvejų tyrimai atskleidė Forumo teatro metodo galimybę paaugliams įgyti tokius gebėjimus: iškelti ir išspręsti asmenines nepritapimo prie aplinkos problemas, keisti savo elgesį kitų žmonių atžvilgiu, atsisakyti žalingų įpročių, išspręsti konfliktinius santykius su tėvais, išmokti tikslingai paskirstyti savo laiką.

LITERATŪRA

1. Barkauskaitė M. Mokinių tarpusavio santykiai. – Kaunas: Šviesa, 1979.
2. Bendraamžių parama bendraamžiams // Pedagogų kompetencijų raiška ugdymo procese. – Vilnius: Pedagogų profesinis raidos centras, 2007, p. 314-317.
3. Bitinas B. Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. – Vilnius: Kronta, 2006.
4. Bjorkvik A. Forumo teatras – įvaizdžių teatras // Socialinės dramos galimybės ir praktika. – Vilnius: Europos namai, 2005, p. 20-22.
5. Blatner A. Foundations of Psychodrama, History and Practice. – New York: Springer Company, 1992.
6. Boal A. Games for actors and non-actors. – London and New York: Taylor & Francis Group, 1992.
7. Boal A. Hamlet and the Baker's Son. – London: Routledge, 2001.
8. Boal A. The Rainbow of Desire. – London: Routledge, 1995.
9. Boal A. The Theatre of the Oppressed. – London: Pluto, 1979.
10. Bolton G. Drama as education: An argument for placing drama at the centre of the curriculum. – London: Longman, 1994.
11. Campbell R. Kaip mylėti savo paauglį / Iš anglų kalbos vertė N. Norkūnienė. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998.
12. Civinskas R., Levickaitė V., Tamutienė I. Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai. – Vilnius: Garnelis, 2006.
13. Cohen-Cruz J. Radical street performance, an international anthology. – London: Routledge, 1998.
14. Cohen-Cruz J., Schutzman M. Playing Boal. – London: Routledge, 1994.
15. Colombero G. Nuo žodžių į dialogą: psichologiniai asmenų tarpusavio komunikacijos aspektai / Iš italų kalbos vertė R. Paleckytė. – Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2004.
16. Covery S. Šaunių paauglių 7 įpročiai / Iš anglų kalbos vertė D. Vinevičiūtė, D. Kaunelis. – Vilnius: Vaga, 2006.
17. Černius V. Tėvų ir mokytojų pagalbininkas. – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 1997.
18. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Sud. S. Keinis, J. Klimavičius, J. Paulauskas ir kiti [et al]. 4-asis leid. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
19. Dayton T. Drama Games, techniques for self-development. – New York: Innerlook, 1990.

20. Declaration of Principles // International Theatre of the Oppressed Organization [žiūrėta 2009-05-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.theatreoftheoppressed.org>>.
21. Edelman J., Crain M. Derybų kelias: kaip išvengti konfliktų ir juos spręsti darbe ir kasdieniniame gyvenime / Iš anglų kalbos vertė Z. Bareikytė, L. Tamošiūnienė. – Vilnius: Margi raštai, 1997.
22. Ercmonienė-Varnienė R. Forumo teatras – dialogo su visuomene metodas. – 2006 [žiūrėta 2009-05-09]. Prieiga per internetą: <http://www.lvjc.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=21&cntnt01lang=lt_LT&cntnt01returnid=140>.
23. Fox J. Acts of service: spontaneity, commitment and tradition in the non-scripted theatre. – New York: Tusitala Publishing, 1994.
24. Freire P. Pedagogy of the Oppressed. – New York: Continuum, 1970.
25. Gage N., Berliner D. Pedagoginė psichologija / Iš anglų kalbos vertė R. Aleknavičienė, E. Dagytė, R. Juodvalkytė ir kiti. – Vilnius: Alna litera, 1994.
26. Gailienė D., Bulotaitė L. Sturlienė N. Asmenybės ir bendravimo psichologija. Vadovėlis XI-XII klasėms. – Vilnius: Tyto alba, 2004.
27. Jackson A. Translator's introduction // Boal A. Games for actors and non-actors. – London and New York: Taylor & Francis Group, 1992, p. 11-14.
28. Jovaiša L. Asmenybė ir profesija. – Kaunas: Šviesa, 1981.
29. Kazmaza E., Grigutytė N., Karmazė E. Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba. – Vilnius: Sapnų sala, 2007.
30. Kellerman P. Focus on psychodrama: The therapeutic aspects of psychodrama. – Philadelphia: Jessica Kingsley, 1992.
31. Korhonen P. Lietuvos skaitytojui // Owens A., Barber K. Proceso drama: dramos darbai. Pirma knyga / Iš anglų kalbos vertė K. Danilevičius. – Vilnius: Kronta, 2006.
32. Kučinskienė R., Tumosaitė G. Bendravimo pagrindai: mokinio knyga, mokytojo knyga. – Vilnius: Kronta, 2007.
33. Kudinovienė J. Meno edukologinių tyrimų metodologijos pradmenys / Metodinė priemonė. Elektron. opt. diskas. – Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2008.
34. Lipman M., Sharp A. Markas. Visuomenės tyrimas / Iš anglų kalbos vertė R. Aškinytė. – Vilnius: Kronta, 1999.
35. Marineau R. Jacob Levy Moreno 1889-1974. - London: Tavistock, Routledge, 1989.
36. Melnikova R. Pasaulis – tai scena. – Vilnius: Enciklopedija, 2007.
37. Owens A., Barber K. Proceso drama: dramos darbai. Pirma knyga / Iš anglų kalbos vertė K. Danilevičius. – Vilnius: Kronta, 2006.

38. Reardon B. Tolerancija – taikos pradžia / Iš anglų kalbos vertė S. Grigaliūnaitė. – Vilnius: Danielius, 2000.
39. Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas / Parengė S. Kemerienė, R. Mazūrienė, A. Petronis ir kiti. – Vilnius: Pedagoginis psichologinis centras, 2001.
40. Spolin V. Theatre Games for the Classroom, a teachers Handbook. – Evanston: Illinois US, Northwestern University, 1986.
41. Suslavičius A. Socialinė psichologija. – Kaunas: Šviesa, 1995.
42. Thompson J. Prison Theatre: Perspectives and Practices. – London: Jessica Kingsley Publ., 1998.
43. Vaičekonytė R. Interaktyvi priemonė problemoms spręsti // Kultūros aktualijos 2008'5 (64) [žiūrėta 2009-05-09]. Prieiga per internetą: <[http://www.lkdte.lt/_download/kulak2008/kulak 8.5/17.pdf](http://www.lkdte.lt/_download/kulak2008/kulak%208.5/17.pdf)>
44. Vengalienė J., Trakinskienė V. Gyvenimo įgūdžių ugdymas formuojant harmoningą asmenybę // Pedagogų kompetencijos raiška ugdymo procese. – Vilnius: Versus aureus, 2007, p. 222-250.
45. Zujytė A. 18–22 metų rizikos grupės paauglių resocializacija taikant psichodramos elementus: magistro darbas: socialiniai mokslai, edukologija (07 S) / Vilniaus pedagoginis universitetas. – Vilnius, 2005.
46. Želvys R. Bendravimo psichologija. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1995.
47. Žukauskienė R. Raidos psichologija. – Vilnius: Margi raštai, 1998.
48. Егидес А. Лабиринты общения. – Москва: Филинь, 1999.
49. Использование элементов театрального искусства в профилактике ВИЧ инфекции среди молодежи / Сборник методических материалов. Сост. Е. Родионова, П. Виноградов, Л. Близнюк и др. – Минск: Лазурек, 2008.
50. Кипнис М. Драматерапия. Театр как инструмент решения конфликтов и способ самовыражения. – Москва: Ось-89, 2002.
51. Киппер Д. Клинические ролевые игры и психодрама. – Москва: Класс, 1993.
52. Кривцова С., Мухаматулина Е. Воспитание: наука хороших привычек. – Москва: Глобус, 1996.
53. Кривцова С., Мухаматулина Е. Тренинг: навыки конструктивного взаимодействия с подростками. – Москва: Генезис, 1997.
54. Лейтс Г. Психодрама: теория и практика / Пер. с англ. А. Боковиков. – Москва: Прогресс, 1994.
55. Общая психология / Сост. В. Богословский, А. Ковалёв, А. Степанов. – Москва: Просвещение, 1981.

56. Психология современного подростка / Сост. Д. Фельдштейн, Т. Бостанджиева, И. Вереникина и др. – Москва: Педагогика, 1987.
57. Учителям и родителям о психологии подростка / Сост. Г. Аркелов, Н. Жариков, Э. Зеер и др. – Москва: Высшая школа, 1990.
58. Холмс П. Внутренний мир снаружи: теория объектных отношений и психодрама / Пер. с англ. Р. Муртизин. – Москва: Класс, 1999.
59. Цзен Н., Пахомов Ю. Психотренинг: игры и упражнения. Москва: – Физкультура и спорт, 1988.

SANTRAUKA

17-19 METŲ PAAUGLIŲ MOKYMO/SI SPRĘSTI JIEMS AKTUALIAS PROBLEMAS FORUMO TEATRE PROCESAS

Paauglių mokymas/is spręsti jiems aktualias problemas, taikant Forumo teatro metodą, Lietuvoje yra netyrinėta mokslinėje literatūroje tema. Tyrimo tikslas - atskleisti, kokios vidinės (psichologinės) ir išorinės (socialinės) problemos jaudina 17-19 metų paauglius, ir kaip, taikant Forumo teatro metodą, susiformuoja gebėjimai jas iškelti ir konstruktyviai išspręsti. Darbe buvo siekiama išanalizuoti mokslinę, metodinę literatūrą, susijusią su Forumo teatro metodo taikymu; nustatyti Forumo teatro veikimo principus; apibūdinti paauglių požiūrį į Forumo teatro taikymo atitikimą jų poreikiams; išaiškinti, kaip, taikant Forumo teatro metodą, vyksta 17-19 metų paauglių gebėjimų spręsti problemas formavimosi procesas; nustatyti paauglių gebėjimus, įgytus mokymo/si spręsti jiems aktualias psichologines ir socialines problemas procese, taikant Forumo teatro metodą.

Siekiant išsamiai ir detalai išnagrinėti paauglių mokymo/si spręsti jiems aktualias problemas Forumo teatre procesą nuo 2007 m. lapkričio mėnesio iki 2008 m. gruodžio mėnesio 17-19 metų paaugliams buvo organizuoti Forumo teatro užsiėmimai ir atliekamas atvejų tyrimas. Tyrimo metu duomenys buvo renkami stebint atskirų individų ir individų grupių užduočių atlikimą, apklausiant ir fiksuojant (užrašant ir filmuojant) su tyrimo objektu susijusią informaciją. Tyrime dalyvavo 79 paaugliai.

Forumo teatro taikymo procese paaugliai įgijo gebėjimų iškelti ir įvardinti jiems aktualias vidines (psichologines) ir išorines (socialines) problemas. Metodo dėka paaugliai išmoko ne tik pateikti jų iškeltų problemų alternatyvius sprendimus, bet ir įsigilinti į konfliktinių situacijų esmę, atrasti konstruktyvų jų sprendimo būdą ir įgytas žinias bei įgūdžius perkelti į savo gyvenimą. Forumo teatro užsiėmimai padarė teigiamą poveikį tiriamųjų asmenybės brandai: jie suteikė paaugliams galimybę atitinkamai keisti jų požiūrį, nuostatas, elgesį.

Paaugliai teigiamai įvertino Forumo teatrą, įvardijo jį kaip veiksmingą ir naudingą metodą, atitinkantį jų poreikius.

SUMMARY

THE PROCESS OF 17-19-YEAR-OLD TEENAGERS TEACHING AND THEIR LEARNING HOW TO SOLVE THEIR URGENT PROBLEMS THROUGH FORUM THEATRE

The topic of teenagers teaching and their learning how to solve their urgent problems through the method of Forum Theatre has not been investigated in Lithuanian scientific literature. The purpose of the investigation is to reveal what internal (psychological) and external (social) problems are important to 17-19-year-old teenagers and how the skills of revealing and solving these problems are formed using the method of Forum Theatre. This paper aims to analyze scientific, methodological literature connected with the Forum Theatre method application; establish Forum Theatre effect principles; describe the views of teenagers on how Forum Theatre application meets their needs; find out how, using the method of Forum Theatre, the process of building up teenagers skills of solving problems happens; reveal the abilities of the 17-19-year-olds which they developed through the process of learning-teaching how to cope with their psychological and social problems, using the method of Forum Theatre.

Seeking to carry out a detailed investigation of the process of teenagers' learning-teaching how to solve their urgent problems through Forum Theatre, from November 2007 till December 2008, Forum Theatre lessons were given to 17-19-year-old teenagers, after which the analysis of the cases was performed. During the investigation the data was collected monitoring how separate individuals and groups of individuals perform the tasks, interviewing and fixing (writing down and filming) the information connected with the object of study. 79 teenagers took part in the investigation.

During the process of using Forum Theatre method the teenagers developed the skills of revealing, naming and solving their urgent internal (psychological) and external (social) problems. Owing to the method the teenagers learnt not only to suggest alternative solution of revealed problems but also to be more profound in the point of conflicts, find out a constructive way to cope with them and, finally, to transfer the knowledge and skills into real life. Forum Theatre lessons had a positive impact on the personal development of the teenagers by giving them an opportunity to change conformably their views, aims and behavior.

The teenagers evaluated Forum Theatre positively, they described it as an effective and useful method which meets their needs.

PRIEDAI

Forumo teatro dalyvių požiūrio į metodą anketos pavyzdys

Mielasis Forumo teatro dalyvi!

Šioje anketoje yra keletas klausimų, į kuriuos tavęs prašome atsakyti rimtai ir atvirai.

Anketos tikslas – sužinoti tavo požiūrį į Forumo teatro metodą.

Anketa yra anoniminė, todėl gali drąsiai reikšti savo mintis. Mums tavo nuomonė yra labai svarbi.

Visuose nuo 1 iki 5 imtinai klausimuose pasirink tik vieną atsakymą!

- 1. Kaip tu manai, ar Forumo teatras – tai efektyvus metodas spręsti jaunų žmonių problemas?**

Taip

☐

Ne

☐

Abejoju

☐

- 2. Ar Forumo teatras suteikia jauniems žmonėms galimybę mokytis suprasti ir įveikti iškilusius konfliktus?**

Taip

☐

Ne

☐

Abejoju

☐

- 3. Ar Forumo teatras padėjo tau įveikti asmenines problemas?**

Taip

☐

Ne

☐

Abejoju

☐

- 4. Ar Forumo teatro užsiėmimų dėka tu gavai gerosios patirties, mokančios išvengti sunkių gyvenimo situacijų?**

Taip

☐

Ne

☐

Abejoju

☐

- 5. Ar tu gali teigiamai įvertinti Forumo teatro metodą?**

Taip

☐

Ne

☐

Abejoju

☐

- 6. Parašyk, kaip tu charakterizuotum Forumo teatro metodą**

.....

.....

- 7. Apie tave:**

a) Tavo lytis ☐ Mot. ☐ Vyr.

b) Tavo amžius ☐

Nuoširdžiai dėkojame už dalyvavimą!

**Forumo teatro dalyvių požiūrio į temų aktualumą
anketos pavyzdys**

Mielasis Forumo teatro dalyvi!

Šios anketos tikslas – sužinoti tavo nuomonę apie pateiktų problemų aktualumą.
Svarbiausioms tau temoms ateityje bus skiriama daugiau Forumo teatro užsiėmimų!

Susiskirsk temas, pateiktas lentelėje, pagal aktualumą. Kiekvieną iš jų tu gali įvertinti nuo 12 (tai, tavo manymu, svarbiausia problema) iki 1 (tai, tavo manymu, menkiausia problema) taškais, pažymėdamas juos X ženklu.

Kai kuriai nors temai paskirsi 12 taškų, tai reikš, kad daugiau TIEK taškų tu jau nebeturi, tada kitai kiek menkesnei, tavo manymu, temai galėsi skirti 11 taškų, dar kitai 10 ir t.t.

Nesvarbioms tau temoms gali apskritai neskirti taškų.

Problemos/ taškai	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Nepasitikėjimas savimi												
Santykiai su tėvais												
Vienatvės problema												
Egzaminų baimė												
Pinigų stoka												
Visuomenės susiskaldymo į turtinguosius ir vargšus problema												
Santykiai tarp mokinių ir mokytojų												
Priklausomybė nuo alkoholio, cigarečių, narkotikų												
Meilė be atsako												
Bendravimas su bendraamžiais												
Laisvo laiko stoka												
Priklausomybė nuo kompiuterio												

Jei turi dar kokių tau svarbių, bet neįvardytų šioje lentelėje, problemų, įrašyk jas:

.....

.....

.....

Nuoširdžiai dėkojame už dalyvavimą!

Stebėjimo protokolo pavyzdys

Forumo teatro užsiėmimo tema.....

Data.....Klasė.....Dalyvių skaičius.....

Požymiai/dalyviai	Užsiėmimo eiga
Dalyvių aktyvumas diskusijoje	
Dalyvių aktyvumas sprendimų paieškos etape	
Iškeltų problemų sprendimai	
1. Maksimas	
2. Viktorija	
3. Edvinas	
4. Sofija	
5. Aleksandras	
Pastabos/ išvados	

**Forumo teatro užsiėmimai Pasvalyje
(filmuota medžiaga)**